PG
5038
.A3M5

A

Hugo Kosterka

mon éditeur et ami

je dédie ce livre

jiří karásek

Prague, janvier 1898

47

ŠAŠKOVA

MORAVSKÁ BIBLIOTÉKA.

REDAKTOR:

PROF. FRANTIŠEK DLOUHÝ.

DÍLO LXVII.

MIMO ŽIVOT.

ROMÁN

JIŘÍHO KARÁSKA.

PSÁN ROKU 1894.

VE VELKÉM MEZIŘÍČÍ.

NAKLADATELSTVÍ ŠAŠKA A FRGALA KNIHKUPECTVÍ.

Mimo život.

ROMÁN

JIŘÍHO KARÁSKA.

PSAN ROKU 1894.

VE VELKÉM MEZIŘÍČÍ.
NAKLADATELSTVÍ ŠAŠKA A FRGALA KNIHKUPECTVÍ

Veškerá práva jsou vyhrazena

PG
5038
K43M5

Tiskem Šaška a Frgala ve Velkém Meziříčí.

PŘEDMLUVA.

Uveřejňuje přítomný román, činím tak beze všech illusí. Vím, že dojde málo souhlasu tato kniha, která je složena s tak malou *zručností* vypravovatelskou, kde není skoro žádného děje, a jejíž hrdina obmezuje se jen na jediné: že přechází pokojem a raisonnuje. Bezejmenný hrdina: neboť co mi v celkovém plánu sešlo konečně po jeho osudech vnějších, jež jsem sem tam naznačil, co mi bylo po katastrofě, jež jej vyrušila z jeho snů! Dnes, píše tuto knihu, byl bych vypustil i to málo, co tu dějového; byl bych nechal rozplynouti se v dým a nicotu kontury obou vedlejších postav, byl bych hrdinu ještě více osamotnil ode všeho reálného, ode všeho hmotného, a tak bych se byl pokusil ještě důsledněji realisovati, než jsem učinil, dílo, kde místo effektů *děje*, místo kombinací *příběhů* a *episod* — nalezne se *malba duše*, výlučně a jedině, ne pêle-mêle, zpřetrhaná

a přervaná dějovými podrobnostmi, ale *stálý plynulý tok, stálá fluktuace, stálý psychický proud. Ne z příběhů, ale z psychických processů složil jsem svou knihu.*

Dojem střídá dojem, pocit vyměňuje pocit, je to stálé vlnění duševních stavů. Reka zastihuji v prvních kapitolách při melancholii otce vzpomínajícího dítěte, které již nežije. Ale to není jediná melancholie, jíž jsem jej podrobil! Melancholie umělce, který cítí, že dílo nevyplňuje prázdnoty jeho dnů, melancholie ze života mařicího se, aniž by byl používán, melancholie pustého a studeného manželství, to jsou ti nejvlastnější hrdinové mé práce, to jsou stíny, jež vyvolávám a jimiž oživuji jeviště! Vystupují z temného pozadí psychy, setkávají se, splývají, rozcházejí se, a jejich fantasmagorie, hra jejich odstínů, tíha jich soumraků — to jsou linie a tvary, jež jsem přenesl do kapitol své knihy, z nichž jsem setkal a vyskizzoval svůj obraz.

Rek mého románu nežije v realitě. Mimo něj bouří a kypí život, ale jeho pěna netříská jeho roucha. Mimo něj kombinuje se a splétá předivo událostí, jichž tragickou obětí se má státi, ... ale můj rek de facto je lhostejný k těmto mukám, jež mu skutečný život připravuje. Pravá bolest, skutečná bolest je — v jeho duši, a co nezdá se cítiti bolesti skutečných, tím více je

rozrušen *bolestmi fiktivními*, abych užil výrazu *Flaubertova*, bolestmi, jichž nestvořila realita, ale jichž tvůrcem je — on sám... a jež pozoruje, v bolestném zděšení, s bledou, strhanou tváří, *dívaje se do své duše*, jako hallucinován jejími bezednými tajemnými hlubinami... *Strach před sebou samým* — to jest, co chvěje rekem, *uniknout sobě samému*, *prchnout před sebou samým*, to je, co jej bodá a dráždí, co jej štve a vypuzuje z jeho klidu, *a nemožnost vyjíti ze sebe sama*, to jest, co jej usmrcuje. A zde je také psychologický podklad mé práce, a zde je, hbo-li, i to, co u mne nahražuje process a děj, fabuli a historii jiných romanopisců.

Cítil jsem povinnost vyložiti stručně plán a methodu své práce, obnažiti své cíle, méně, abych dílo své chránil před neporozuměním, jako spíše, abych sám se sebou účtoval: abych mohl teď, kdy práce leží přede mnou hotová a tedy *překonaná*, uvědomiti si, co jsem realisoval z prvotních úmyslů, a kde jsem jim nestačil a kde jsem se snad odchýlil z původně narýsované dráhy. Výsledkem těchto srovnání, třebas mne sama realisace mého uměleckého snu již neuspokojovala, je, že tisknu tuto práci, již jsem určil svého času jen pro časopis, v knize, neboť jsem si řekl konečně, že by bylo zbabělostí, odjímati publicitu práci, která sledovala cíle nejryzejší uměleckosti,

proto jen, že mi bude vyslechnouti bezpochyby znova totéž opovržení a týž posměch, jejž jsem svého času vyslechl po publikaci *Stojatých vod*, práce, v níž jsem poprvé zkoušel odstíny a tóny, z nichž je složena přítomná kniha, methodu a postup, na němž trvám a jejž vždy budu hájiti.

V Praze, 22. září 1897.

Jiří Karásek.

I.

U okna stoje hleděl do ulice, otřásající se a dunivé pod rachotem kol projíždějících tudy těžkých povozů, zamyšlen nad hloubkou, z níž měl jen smíšený dojem neurčitého hlomozícího prostoru, a stížen smutkem, tou sladce mučivou náladou vzbuzovanou při vzpomínce na blízké mrtvé, ty, jejichž činy, příliš svěží ještě, aby byly již zapomenuty, mísí se v mysli s představou mrtvosti, s obrazem těla ztuhlého, a které má začíti puchřeti a hníti.

Přepadávala jej tato melancholie, znechucení všeho, tíha ze života, ode dnů, co pohřbili malou Nellu, vždy častěji a častěji. Nemohl ani pomysliti na práci, veliký román, který rozdělal před jejím onemocněním, a který opustil, aby trávil dny u lože dítěte

doufaje, že se uzdraví, a přec se o její život vždy víc a více strachuje.

A teď byla mrtva ... dlouho mrtva ...

Venku křičeli vrabci, vyrážejíce ze sebe pronikavé kvily, a těžcí, hmotní holubi rozrážejíce s plácavým třepotem křídel studenost ranního vzduchu, kde poslední záchvěje mlhy se ještě věsily na vlhkých předmětech, usedaly na protější střechy. Veliká únava stoupala ze všeho toho lomození tam dole. Připadalo mu to všecko tak marné, bezúčelné a prázdné, ten horečný zimničný kvap, zmatený a potulný vír, v němž se ztrácely podrobnosti, v němž všecko mělo nejistotu vzhledu, neurčitost rozprášené pavučiny, kde všechno bylo jen mihání a splývání, vynikání a mizení, šíření se a úžení, nadýmání a smršťování, kupení a oddělování, směsování a slévání: špína vozků s hnědostí koní, šedost dláždění s modrostí několika uniforem, bělost roztrhané mlhy s navlhčenou čerností železa, oranž nevkusného šátku s pronikavou, význačnou zelení modního klobouku, červeň nově nalepených plakátů se žlutostí spěchající pošty, a tak jedno v druhém, spjato a spojeno, pochybné a neurčité samo o sobě, barevné v bezbarevném, jasné v tmavém, světla v stínech.

Odcházel od okna a zase se k němu vracel, dívaje se roztržitě na vybarvenou modř nebes. A posléze, skříživ ruce za zády, v zlomení postavy, vytrval dlouho státi u psacího stolku, co jím lehká zima třásla, bez myšlenky, v duši šum bez barvy, zrak vbořen v malý obrázek, dar známého malíře, jemný profil zpola utonulý v modravosti stínu . . .

II.

Studené a zcizující prázdno prochvělo se mu a promítlo duší. Chtělo se mu jako plakat, jako náhle zakvílet, učinit prudký posunek, mávnouti rukou, všechno, jen aby protrhl ten zmrtvělý a ztrouchnivělý smutek, — ále neměl k tomu jako odvahy, všechno jej svíralo a otupovalo v olovénou a trapnou nehybnost . . .

Padalo to v ztemnělou duši, aniž tomu mohl brániti, byl to příliv odpoutaných bolestí vsakující se i do nejzazších záhybův jeho bytosti jako teskné šero soumraku, kladoucí se v nejjemnějších smutkových flórech v úžící se okruh krajiny a vtlačující se vždy víc a více v černou a vlhkou její hlubinu . . . . Ale pak něco tak lehkého, radostného, růžově živého na okamžik rozhořelo se v jeho vzpomínce: zapomínaje smrti viděl svou Nellu,

křehkou a štíhlou, podobnou loutce z výkladní skříně, tisknoucí se k němu v okamžicích únavy, hrající si jeho rukou, jež ji dráždila jsouc tak veliká, tak nemotorně veliká vůči její drobnosti. A cítil, jak ji tiskne, v čilosti lehtajících dotyků, vlhkými konci svých prstíků, jak ji zvlhčuje časem rtíky, jež měly na své kůži celou růžovou rozkoš sotva rozvitých poupat, v kradmých a jako bázlivých polibcích ... Žil zase celé kouzlo mladosti, které se k němu lísalo, radost a gracii pěti jar, jež z ní dýchala. Viděl zase tu osůbku, hned čilou a pohyblivou jako vytrousená osamělá kapka rtuti, se zavlhlým vzrušením oživených očí, hned zase odmítavě pyšnou a tvrdošijnou a komickou titěrným napodobením vážnosti dospělých let ...

A ponořen v ty jemně nadýchané, mladé, měkké, sladce růžové barvy vzpomínky, cítil chvilkové štěstí zapomenutí na otevřenou dosud ránu z nedávné minulosti: něco vonného, lehkého a zase tak nezkonejšeně, ale příjemně tíživého skládalo se mu na prsou, plnilo celou jeho bytost. Myslil stále a úsilovně na ty tři čtyři detaily zašlého štěstí, na tu laskanou ruku, tu vlhkou barvu očí, ta rozevřená a chvějící se malá ústa — a s očima jako zalitýma vzníceným světlem

rozvířených a kmitajících se nesčetných paprsků vysněného ráje — usmíval se v klidném blahu osaměni, než ho nenadálý náraz vrátil zase studeně šedivé skutečnosti . . .

III.

To bylo jednou, asi za měsíc po jejím pohřbu, kdy našel neurčitý útržek šatu, nejspíše zbytek bledě modré stuhy, jež vroubila její sukni, cár utkvěvší nepozorovaně na hřebu v koutě, kde si obyčejně hrávala. I byl přepaden hořkým návalem takové tesknosti a tak silným vědomím *nicoty* života, že celý ten den proseděl v úplné apathii ku všemu, před jejím portretem, potlačuje slzy.

Připadalo mu vše tak malicherné, co chtěl konati, vůči faktu, *že jí už nebylo.* A stále viděl obraz její tváře, ale teď v daleko jiném osvětlení než dříve; zcela dobře si uvědomoval malou červenou skvrnu nad levým koutkem jejich úst a rýhu, jež se jí utvářela na čele, když se mračila, a stále viděl její pohyby, když se nepozorovaně chtěla přikrásti k otevřené skříni knih, a její houpavou chůzi, jakoby šla na něčem jsouc zavěšena, a cítil horkost a vysílenost vyčerpaného jejího masa, když se k němu tiskla z potem páchnoucích podušek umírajíc.

A teď myšlenka, že je v zemi, v černém, lepkavém blátě, stisknuta velkými deskami pozlacené rakve a rozpadávajíc se zvolna, zvolna, zatím co on tu den co den sedal ke stolu a stále pomýšlel na *zpříjemňování* svého života, vlévala v jeho ochablost rozechvění bolestně hlodavého zoufalství.

Cítil *krutost* života, krutost *spojitosti* mezi jevy jeho, nemilosrdnou hru s kombinováním jich, a výčitka z toho, že žije, zatím co ona, kus jeho vlastní bytosti, setlívá, mučila jej a tlačila. A lehké mrazení prochvívalo mu celým tělem, nohy se mu chvěly, ruce se mu chvěly, a hlava jej tížila, a oči zděšeny těmito vzpomínkami hledaly bod, kde by se ukonejšily, a utkvívaly, znepřátelené vším a chladné jako led, na blýštivosti okenních skel, za nimiž se smál oslnivým svitem celý svět, ve vyjasnění detailů ostrostí velikého, do bleda stříbrného a studeného ranního slunce . . .

IV.

Byl by vydržel toho dne ztráviti celé dopoledne před portretem Nelliným, teskný a jako šťasten zase tím nepatrným kusem pomalovaného plátna, jež zanechalo jeho dítě po sobě z celého svého života, z celé té tiché,

dojímavé a zamlklé své minulosti, kdyby ho nebyla vyrušila ze snění návštěva jeho sestřence, který k němu docházel přinášeje novinky, co se kde chystá, drobné klepy, drobnou smet pomluv sesbíranou v týdnu po kavárnách nebo v literárním klubu, jehož byl členem. Přišel dnes vesel, s úsměvem ve tváři, prudce se otáčeje kolem strýce, s čímsi bláznivým v pohybech, svěží a šťastný, přinášeje v zamlklost a melancholii mistrovy pracovny dovádivost svých dvaceti čtyř let.

V.

Byl to hezký hoch, pyšný nemálo na svou urostlou postavu, která dávala tušiti celou sílu svalstva dospívajícího muže.

Širokoramenný a hranatý, tváře drsně osmahlé s ráznou křivkou profilu, koketoval nedbalým účesem uhlových vlasů, šlehajících mu vysoké čelo zcela dle libovůle, a mohutností prsou, prsou spíše námořníka než dandyho z promenády, kteroužto illusi ochotně podporoval šatě se zpola po námořnicku a ukazuje rád snědou nahotu svého širokého, opáleného krku. A při tom byl veliký, s dlouhýma nohama, jež rád sedě skřižoval, aby dal na odiv krásný tvar lýtka, neboť vědom si své sličnosti mísil ve své mužství se zá-

libou koketnost ženy, samolibou a pyšnou, trávě hodinu před zrcadlem, než vyšel na ulici, napouštěje šat parfumy a neustále si kroutě sebevědomě knír pod nosem.

Vůči ženám svého stavu pohrdavý a nevšimavý, miloval dobrodružství se šičkami, s damami buffetu, chansonetkami nebo baletkami, rád jsa, povedl-li se mu malý skandál, o němž se pak mluvilo. Literaturu provozoval jako malý sport, črtaje skizzy po způsobu svého zamilovaného autora Guy de Maupassanta, ne zcela špatné, ale příliš povrchní, aby ukazovaly celý jeho talent. Jakoby v něm ani nebylo chuti a touhy *dokázati* něco v nejvyšším vypjetí sil při překonávání překážek, nedával si s ničím práce, rád vždy se všeho ihned zbavoval.

VI.

Příjemné podráždění zmocnilo se mistra při těchto plných a přímých výpadech cizího rozmaru. Jakoby mu byl někdo do žil nalil vlažnější, prudší a čilejší krve, co měl kolem sebe toto bezstarostné mládí plné nadějí. Vyplňoval rád prázdno svého žití odlesky cizího štěstí; zapomínal v tom prozáření své samoty na vše, co vůkol toho jasu, v temnotách, skrčeno a plazivě k zemi přituleno číhalo, až bude zase sám . . . ten příšerný

smutek, kdy se mu zdálo, že vychází ze svého já a někde v ústraní pozoruje jeho osamocenost ode všeho, jeho malomoc . . .

Všechno hned bylo kolem něho jiné, vzduch byl jiný, stíny se projasňovaly, něco barevnějšího a životnějšího proplálo jeho samotou. Jakoby otevřel okenice starého, zaprášeného sálu a vpustil tam trochu denního světla. Po celé délce zapomenuté komnaty, v pavučinách po mnoho a mnoho let, vrstva k vrstvě skládaných oživne to, jako vzdech z nitra toho, jenž vzpomněl svého dětství.

VII.

A bylo to jako jeho vlastní nalezené mládí, co měl rád u Emanuela. A hned šel daleko, z této komnaty, z těsného okolí stěn polepených japonskými, do bronzova hrajícími tapetami — s těmi bizzarními ptáky, květinami, prohnutými těly spuštěných opic — z těsného okolí trochu theatrální nádhery pracovny slavného muže, kde byly skupiny věnců a stuh z premier činící dojem skupin, které se upravují v rodinných hrobkách — šel až někam na venek, v širé plochy projasněných a prozářených krajin, kde *žil* dlouho, dlouho před tímto zmrtvěním, před tímto studeným živořením den ze dne, — a úsměv

se vracel na jeho rty, a oko hledalo mladého muže, jenž měl tolik jasu z jeho vlastního mládí a jenž mu připomínal i dny jeho literárního débutu, ty bílé a slavné dny, kdy se mu stále snilo o velikých a vysokých cestách, jež v budoucnu nastoupí, až spadnou okovy nevyspělosti a nezralosti, jež ho tehdy ještě tížily . . .

VIII.

A přece zase cítil, jak veliký je rozdíl mezi jeho mládím a mládím muže, jenž přišel dnes osvětlit jeho samotu.

Zdálo se mu to mládí přítomných dnů příliš záhy ztravováno, — byl to oheň, krev, výkřik, výbuch, — ale pak hned nastávalo sklesnutí, — beznadějnost a šedivé, špinavé, studené obzory ráno po noci v rozkoši a požitku ztrávené . . . Jakoby to mládí příliš záhy mu pravilo: Všechno již víme, nic nám není tajno, všechno jsme pronikli, všeho dobyli, všeho se zmocnili, — kde je potrava pro naši zvědavost?

Svět jim příliš záhy sestaral, stal se jim divadelními dekoracemi, jejichž hrubé tvary prohlíželi ne již v klamivém světle večerního osvětlení, — ale v zsinalém, bledém světle denním, kde viděti celou schátralost života . . . Od barev šli k nuancím, od hru-

bého přehledu k podrobnostem, šli až k nejspodnějším tajům věcí, jen aby našli změnu unaveným dušim, — ale pak bylo vše vyčerpáno do poslední kapky, nemohli dále, zde byla zeď, neprostupná hradba, a nezbývala než stagnace, ztrnutí a odumírání, v žaláři neužitečných, prázdných dnův.

Odsouzenci příliš rychlého prožití, příliš kvapného ztrávení materialu, jenž jim měl na celý život stačiti a jenž jim stačil jen k velmi krátké době zažité v celé, plamenně červené a prudké vášni, aby zbyl po celém tom rychle doplápolavším ohni jen popel, matně, smutečně a cínově šedavý, stydnoucí popel, bloudili od dojmu k dojmu, od požitku k požitku, — ale vše jim posléze hořklo, vše se jim zprotivovalo; jako kyvadlo hodin vraceli se neustále a zoufale monotonně z jedné polohy do druhé, z jednoho boku k druhému, od nudy k hnusu a od hnusu zase k nudě...

Co činit? Čeho se chopit? K čemu se obrátit?

— Chopit se zase práce?

A proč? A k vůli čemu?

Najdete v ní lék, zotavení, osvěžení, ohlušíte a potlačíte pochybovačné hlasy svého nitra, zapomenete, praví jim staří.

Ale k čemu vůbec to všechno? K čemu lék, k čemu zotavení, k čemu osvěžení? K čemu zapomenout? Abychom se dali znova oklamati, ztrativše před tím draze zaplacenou zkušenost? Abychom zase klesli v předešlou vysílenost, v předešlé mdloby a v předešlé zhnusení všeho?

To jest otázka, jež zaráží staré. Na ni vůbec nikdy nepomyslili, jí se nezaměstnávali; pracovali, jen aby pracovali, *milovali práci k vůli práci*. Ale těmto mladým práce byla jen *prostředkem* k nějakému velikému a slavnostnímu cíli, a jakmile se přesvědčili o klamu toho, k čemu pracovali, o illusornosti těch sněných paláců, jejichž světlo a zvýšený jas je s počátku jakoby činil slepými ku všemu realnímu a existujícímu, — odhazovali nástroje, jimiž pracovali, a začali nenáviděti *prostředek*, začali nenáviděti *práci*, poněvadž v tmy a bezedné srázy klesl jim dříve tak přitažlivě a vábně zneurčitělý, v nejasné kontury rozplynulý a v barevné kouře potopený fantom — cíle, k němuž třeba pracovati, pro nějž třeba všechno obětovati . . .

— Ideály! namítají jim staří.

— Ideály? trpce se smějí mladí. To je jim slovo ze slovníku neznámé, velmi dobrodružné, vzdálené a naprosto exotické řeči.

Smějí se velmi hořce, poněvadž příliš pronikavě jsou si již vědomi reality, kamenitých cest, neschůdných sestupů, příkrých, krkolomných drah, propastí a srázů, na nichž třeba se zakrváceti, všech sil poztráceti a v mdlobách klesnouti — — aby se sešlo posléze studené noci, temnot, černých stínů, černé prázdnoty, zmaru a všeho zničení . . .

Hořkost zklamání protravuje všechen jejich další život. *K čemu to?* — ptají se po každém pokuse, jejž činí staří, vzpřímiti je, podporovati jejich chůzi, činiti je schopnějšími a způsobilejšími dalšího boje, vésti je na nová a nová bojiště.

K čemu to? — ptají se. Abychom poznali nové rány, nové bolesti? Máme dost těch starých. Abychom poznali nová sklamání, nové klamy? Jsme již dosti oklamáni, abychom mohli věřiti novým přeludům a novým lžím.

A tak, obracejí se zády k osvětleným a prozářeným slavnostním vchodům sálu, odkud ozývají se hlasy, výkřiky a hlučné radosti těch, kteří *žijí*; obracejí se zády k těm, kteří je zvou ke kvasům života. Nestojí jim ani za to, aby vešli a zkusili, natož aby s porozuměním a citem sehráli protivné a odporné úlohy, v masce a kostýmu stálé pře-

tvářky. Vracejí se smutní vyhoštěnci, mdlé a unavené duše, v své temnoty, v nejdálnější, nejodlehlejší temnoty, kam nevniká ohlas radostí a plesů těch, kteří *žijí*, poněvadž nemyslí na *konec* a *sklon* svých drah a cest, — — na to pusté, šedivé a studené *zítra* šumného, světlého, barevného a teplého *dnes*.

IX.

Ta nálada, pozoroval, rozestřena byla v celé literární mládeži těch dnů. Příliš rychle se žilo, příliš rychle se vyspívalo, — práce mladých překvapovaly již po několika málo neobratných a jako ve tmách nejistých krocích přímo virtuosní formou, vzácnou hotovostí a vyspělostí, — činily se umělecké zázraky, bylo to hotové jongleurství, co prováděly . . ., ale hned potom vše nápadně klesalo, fond se vyčerpal, a po několika žalostných pirouettách byl každý z těchto mladých umělců — hotov a vypotřebován. Život jim nestál pak ani za takovou námahu, jakou je věnovati něčemu pozornost. Nastala smutná tma po zářivém a ostrém osvětlení, . . . špína a hnus po barevné a nádherné féerii . . .

A to jej vždy skličovalo, když sáhl časem po práci některého z mladých. Měl pocit, jakoby viděl na provaze tančiti tanečníka,

jenž virtuositu svého umění co nejdříve zaplatí zlomeným vazem. A když jej časem až zarážely výkony, jež dokazovali mladí, něco tak cizího tomu, co on vypracoval, co bylo daleko jemnější a podrobnější než co dovedl on, — — s úžasem pomýšlel, v jaké konce přivede umění tato hazardní hra, nejsou-li již tyto krkolomné pokusy posledními výsledky vyčerpanosti a úpadku celé literatury, hýření z posledních zásob, jež po bohatých a dlouho trvajících kvasech ještě zbyly.

X.

Pomýšlel na klidný, pomalý rozvoj svého talentu. Začal spíše jako řemeslník než umělec, spíše jako žurnalista než literát, — psal bez ohledu na to, jak píše, jen když psal, psal vytrvale a vše, čeho viděl že třeba, — a tak konečně po dnech pilné práce dopracoval se spíše jako náhodou než úmyslně k svému tónu a o jeho zdokonalení pracoval zase další desítiletí. A teď byl na vrcholu svého umění, ovládal pevně a jistě vše, co obsahoval jeho talent, šlo nejvýše ještě o zjemnění a dokonalejší propracování detailův, — ale to vše dostavovalo se jedno po druhém, vyvíjelo se přirozeně, bez umělého urychlování, a když cítil, že je stoupáním unaven, stanul a odde-

choval si na širokých schodech, nevzdávaje se tím nikterak ještě úmyslu *postupovati výše*. Ale tato mládež odhazovala zbraň již v prvním ohni, do něhož se dostala; bylo to vždy jen „buď teď nebo nikdy“. Buď dobudu prvním útokem všeho, čeho chci dobyti, nebo zahodím vše, i to, čím bych snad při druhém útoku přece mohl cíle dosáhnouti.

A tak místo celých, hotových, solidně propracovaných a vykvasivších individualit básnických literatura nejmladší plna byla trosek a mrtvol; bylo to rozryté a zdupané bojiště, kde vše leželo v ssutinách, ozářeno zarudlou a vždy mocněji a mocněji vystupující záplavou po obzoru rozlitých vzdálených požárů. Bylo tu více experimentů než práce, více kouzelnictví než umění. A v sázku se dávalo ne již zpotřebování a zužitkování celé zásoby sil a krve, ale přímo vyplýtvané zdraví, vyplýtvaný mozek, vyplýtvaný život, vše bez rozmyslu, nepamatovalo se ani na to, z čeho se bude živořiti v případě, že experiment selže . . .

XI.

Pozvedl hlavu a připomněl si přítomnost mladého muže ve své pracovně. Tento stál před ním, opakuje po druhé svou otázku,

již mistr byl prve přeslechl, zabrán jsa do myšlenek.

Něco jako slabý, ironický úsměv kmitlo se mu tváří, a rty se mu zkřivily.

Ah, kam až to v myšlenkách zaběhl! Ten mladík, jenž teď před ním stál, byl velmi vzdálen vůbec úmyslu o umění přemýšleti, natož aby o něm smýšlel tak tragicky vážně, jako on před chvílí ... Tomu psáti a tvořiti bylo stejné jako kouřiti cigaretty. — —

Ano, ano, odpovídal mu, a koketný, pikantně dráždivou voňavkou páchnoucí mladík zdál se mu teď tak komickou figurkou. —

Jak že? Jubileum?

Trochu jej to slovo upoutalo.

Čí? Jeho jubileum? Pétadvacet let literární práce?

A mladík vyprávěl svou novinku. Mistr se trochu hanbil, ale nemohl si pomoci, nechal Emanuela vyprávěti, dokud neukojil svou zvědavost všemi detaily, jež sestřenec v literárních kruzích sesbíral. Vždyť se jednalo o *jeho* jubileum, o oslavu *jeho* literární práce.

— — — Ale byl už svrchovaný čas, aby se nemusil sám před sebou rdíti. Přetrhl proud výmluvnosti Emanuelovy několika frázemi a v rozpacích, nevěda, nač navázat další rozhovor, vedl sestřence k ženě, jda před

ním, aby ohlásil jeho návštěvu, ložnicí, usnulou v dusné, výdechy vadnoucích růží nasáklé, plíživě vleklé zhustlé a tíživé vůni a v pološeru, působeném spuštěnými záclonami z modrého hedbáví na obou oknech, v němž se třesavě, nervosně blyštila ostrým stříbrem jen osamělá hrana nábytku, po měkkých kobercích, do salonu ztopeného v bělostdne, vysokými okny sem celý svůj a jako zvýšený jas lijícího a dodávajícího místnosti ráz chladného, obřadného sálu, kde i domácí lidé cítí se býti hostmi, a kde skupiny nábytku a nejrozmanitějších ozdob a titěrek činily dojem zaranžovaného přepychu, příliš působily mrazivým smutkem vystavené nádhery, jíž lze se jen podivovati, aniž se jí používá, než aby illustrovaly a znázorňovaly útulnost a intimní teplo mladé domácnosti, kout štěstí manželského, z venčí prozařovaného intensivním leskem mistrovy slávy. —

XII.

Jsa povahou naprosto samotářský, nevyhledával mistr společnosti druhů. Udržoval s četnými přátelské vztahy v nejchladnějších formách jen z navyklosti, skoro jen proto, že se jeho jméno setkávalo s jejich jmény v jednom a témž časopise, v publikacích téhož

nakladatele. Znaje dobře žárlivost a nízké pletichářství těch kruhů, jimž mátla pozlátková sláva mozky, kde se pracovalo s velikou škodolibostí jako lokty v tlačenici o odstrčení toho a onoho, nezvykl si důvěrnějšímu tónu k jednotlivcům, nesvěřoval se nikomu, nespojoval se s nikým. Ale pro všechny maje týž úsměv mírného a shovívavého člověka, snažil se vycházeti se všemi, neappeluje na výhody jejich přátelství, nepouštěje jich za práh komnaty, v důvěrné kouty sdílnosti a intimity, přijímaje je v chladné předsíni vybrané zdvořilosti, ale bez závazku zabývati se s nimi v kteroukoliv ještě potom dobu, i tehdy, až se mu dokonale zprotiví a znechutí . . .

Nejsa diletantem potřebujícím kamaraderie, aby byl vyzdvižen, kam by se nikdy sám nedostal, nejsa nucen pachtiti se po livreji, jež by označovala jeho příslušnost k stavu, bez níž by byl literární nullou, pokoutním pisálkem, mohl zcela dobře takto zpříjemňovati a snesitelným činiti svůj život, nerozměňuje osobní hrdosti své za drobnou lacinou minci zdvořilůstek, poklon a přátelských služeb vzájemně prokazovaných.

Nebyl členem žádných koterií, žádných stran, žádných spolků. Ztrácel tak mnoho

sice na cechovní representaci, ale neztrácel na úctě, již všichni chovali k němu, odměřenému, chladnému, vzdálenému, jenž zcela ponořen v své dílo, nemísil se v spory a hádky ostatních, v malichernost a špínu jejich zbahnělého literárního řemesla a průmyslu.

XIII.

A přece ho dnes tak rozrušila a rozechvěla zpráva Emanuelova, že se v literárních kruzích obmýšlí oslava jeho literární práce.

Marně se tvářil lhostejným, marně se přesvědčoval, že je mu naprosto jedno, setkává-li se jeho práce s nějakým výsledkem u veřejnosti čili nic.

Snažil se upoutati mysl k předmětu hovoru Emanuelova s jeho ženou, snažil se nějakou frází připjati se k tomu, o čem hovořili. Ale všechno ztrácelo dnes pro něj barvu, ze všeho prchala pro něj nálada, všechno jej odráželo od sebe a vracelo sobě samému.

Jak směšné! napadalo mu chvílemi. Jsem ješitný jako ti druzí. Přilepuji se na kousek pozlátka, jež mi z venčí nabízejí, hladově, jako mladík, který vytiskl první verše.

Mrzel se sám na sebe, na své počínání.

Třeba si jinak vésti, přesvědčoval se. Důstojněji. Těm oslavám musí nějak uniknouti . . . Zabrániti jim? Ale jak? . . . Ano, rozhodně: zabrániti jim . . . překaziti je . . . činil bych se sám směšným . . . před sebou i před veřejností . . .

Ale pak mu začínala být návštěva Emanuelova trochu dlouhou. Byl by rád osaměl, aby se mohl věnovati úplně sobě samému. Cítil, že je nutno, aby se vyrovnal se svým nitrem. Harmonie jeho byla porušena, cizí živel tam vstoupil, a bylo mu třeba jasna. Nacházel se dnes jiným, jako sobě samému zcizeným a neznámým; bylo třeba záhadu prosvětlit, bylo třeba soulad nitru zase vrátiti. Nesmím být jako ti druzí, — říkal si chvílemi, vzpomínaje na zpola útrpný, zpola ironický způsob, s jakým jindy přijímal horečky cizích slavomamů. A při tom ho lehce mrazilo a hned zase ohněm pálilo celé tělo, tajným, kradmým zahanbením, jaké často cítíme při vzpomínce na něco, co nás uvádí v rozpaky, třebas jsme věděli, že pro okamžik vědomí o tom sdílíme jen my sami.

XIV.

Ano, ano, ten druh čaje jest nejlepší, přisvědčoval, a co se žena smála nějaké

poznámce Emanuelově (— bylo mu divno, v jaké souvislosti jest její smích s tou poznámkou —), díval se na dlouhé, ženský jemně, nervosně čilé a voskově bílé ruce Emanuelovy s pečlivě pěstěnými, dlouhými nehty, a napadl mu jejich nepoměr k ostatnímu hřmotnému a jako hrubému jeho tělu.

Dovolávali se jeho souhlasu, mluvíce o Wagnerovi, — jak se jen k němu dostali, byla přece před tím řeč o čaji? — ale patrně propásl celou řadu jiných hovorů, co pozoroval jemnost rukou Emanuelových, — a díval se chvíli upřeně na rty ženiny a uvědomil si jejich živější zabarvení rudou krví, jejich jakoby lačnost pohybu, chvěly se zimničně, — celý obličej Stanislavin byl dnes živější, jakoby záplavou neznámé mu radosti zalitý, požárem nových rozkoší hořící.

Dnes? Chytal slovo, držel je, ale nevěděl již, o čem to přemýšlel. Věta z hovoru Emanuelova s jeho ženou zase rušivě střískla v pásmo jeho myšlenek: to je hloupé drama, velmi hloupé drama! Mluvili o Ibsenově *Noře*. Hádali se o konečné scéně. To nebylo vůbec žádné rozřešení. — Což měla zůstati u muže, jenž se jí zhnusil, jehož již nemilovala? namítala jeho žena. Měla dále lháti, dále se přetvařovati? — — Nač se hádají,

usmál se jim, — zcela vážně se hádají, jakoby se jednalo o muže a ženu, s nimiž včera pili čaj, a o nichž zaslechli dnes někde pikantní klep. Něco je za tím, napadlo mu po chvíli, — jemně se jeho nitro zvlnilo náhlou tou myšlenkou, jako hladina vodní spící v dusnu poledním zčeří se nenadálým dotknutím křídel ptáka, jenž nízko nad ní letí, — ale oni už zase hovořili o něčem zcela jiném. Ale teď mu thema připadalo velmi vážné. Byl by rád vyložil svůj názor o věci, řekl cosi, ale oni se na něj dívali zdiveně, věc pro ně neexistovala, a neodpovídali mu, jen trochu se odmlčeli (trapný pocit se ho zmocnil) a pak zase rozpřádali hovor svůj dále nedbajíce, že je vyrušil.

XV.

Veliká únava jej tísnila. Bylo mu dusno, a všechno zdálo se mu vléci, všechno bylo jako zatíženo nesmírnou tíhou. — Nemyslil, necítil; olovo kladlo se mu v údy. Jen kolébavý, monotonní, uspávající zvuk hodin si uvědomil, — celou komnatou zdálo se jím rozlévati mrákotné, dřímotné snění, v němž všechno usínalo: barvy se mírnily a zladovaly, hrany a linie se rozplývaly v neurčitosti obrysů — váhavá mdloba provlékala

se celým jeho tělem a umrtvovala jeho nervy — — —

XVI.

V noci, když ležel na lože, vzpomněl pojednou toho pocitu, a detaily těch rozhovorů se vracely, jeden za druhým, ale v obráceném pořádku, než jak je byl před tím zachytil. *Měla zůstati u muže, jehož již nemilovala, jenž se jí naprosto zhnusil? Měla dále lháti, dále se přetvařovati?* Horko se rozlilo jeho tělem.

Něco nevyjasněného za vším tím tušil. Vzpomenul přízvuku hlasu, jímž to pravila, přibarvení jeho v nápadnou důležitost — a vzpomněl si zase na ty rudé rty tak lačně a v spilé nedočkavosti se chvějící, a vztyčil se v loži, naslouchaje klidnému, neustávajícímu dechu spící své ženy.

Ne, to nebylo nic, řekl si posléze, — a myšlenky jeho ztrnuly v šedé prázdnotě, barvy vyhasly, a napjetí ochablo. Život se žije prostěji než myslím, zde je všechno v pořádku, jako to . . . bylo jindy v pořádku.

Nitro jeho bylo klidno. Představa toho života, *tak, jak se ve skutečnosti žije*, šla jeho myslí. Hodina za hodinou, den za dnem, od ranního šera v šero soumraku. Trochu

denní práce, trochu hovoru, někdy trochu radosti, jindy trochu bolesti vrývající do vosku jeho mysli o něco hlubší rýhu než jindy . . . toť vše. A při tom stále pocit, že se ten život nežije tak, jak by se měl žít . . . že se žije v přítomných dnech jen jaksi provisorně, k vůli něčemu většímu, lepšímu a krásnějšímu, co teprve přijde . . ., že to všechno jest jakoby předsíň, kde se návštěvníci připravují ke vstupu do slavnostně osvětlených sálů toho pravého života, jak o něm sní, a pro nějž je nutno aby snášeli i bolesti i tmy přítomných chvil . . . Illuse, sladký klam, ale pocit ten šel vytrvale s ním, od dob mládí, teď už ovšem ne v tak prudkých a sytých barvách jako dříve, ale v lehkých pobledlých a splynulých tónech, příjemný a neškodný fantom, který zvolna se rozplýval, čím blíže měl k stáří a k jeho mrtvému zklidnění, čím více podzim dob a jeho chlad a oněmlost přibližovala se k zahradám jeho života. Jakoby již tušil blízkost těch chvil . . . večery byly náhlejší a smutnější, a jitra byla zsinalejší a beznadějnější . . . až jednoho rána, věděl, se probudí v jitru zsinalém a beznadějném, které mu ohlásí konec všeho, stíny, soumrak a tmu života, kde nezbude než připravovati se ponenáhlu k východu ze

života, ... jako návštěvníci cizích měst tísní se k večeru v čekárnách, aby sedli na vlak, jenž je odveze v jiné neznámé jim kraje pustou, černou nocí, v tmách zapomnění pohřbeny.

XVII.

Život?! Ah, tak málo z něho opravdu prožil! Nevěděl, neznal ani, co to je *žíti*. Vše šlo u něho tak hladce, vše se samo ze sebe vyvíjelo, bez jeho spolupůsobení, neměl nejmenšího vlivu naň, byl sám jím formován a hněten v jiné a jiné tvary, bez své zásluhy. Byla to voda, která tekla klidně ve vyměřeném řečišti, která nikdy prudčeji nestřikla, nikdy prudčeji se nezpěnila, ... byl svah, a vody stékaly po něm, hned rychleji, hned pomaleji, jak byly plochy rovnější nebo skloněnější ... ale stékaly jen proto, že byl svah, a pokud mělké a úzké řečiště dovolovalo. Veliký balvan, který by se byl se skal utrhl a v řečiště svalil, byl by mohl lehce celý tok zastavit na dlouhý čas — a bylo by se pak živořilo v stojatých, zbahnělých vodách ... poněvadž by nebylo dosti energie *zmoci* překážku, překonati ji, nechati ji za sebou a pokračovati dále, bez ohledu na ni. Žádné bouře neutužily jeho sil, nervaly se s ním, aby jej učinily schopným

rváti se též — žil *stranou, mimo* život, ponechán sobě, marným a prázdným snům, místo aby byl zmítán uprostřed víru života, otloukán a bit jeho hlučným zmatkem, jeho horečným znepokojením.

Žil jen pro sebe, pro své nitro, pro své umění. A jen časem, náhodou odkrývaly se mu záhadné kouty, jež byly dosud zakryty temnotami jeho nevšímavosti, odkrývaly se v úzkém pruhu neprůhledné clony, jež mu zastíraly výhled kolem sebe, — a on viděl v barevném šumu *svět, svět,* jehož neznal, *život,* jehož se vzdaloval — a uvědomoval si svůj poměr k tomu všemu, svou oddělenost ode všeho, co se rozevíralo před žasnoucím jeho zrakem, — a cítil, že žije na nesprávném podkladě, na kolísavé půdě, a že je třeba jíti *doprostřed* toho davu a opustiti svou studenou samotu a žíti s ostatními, cítiti s nimi, mysliti s nimi.

Je leč vše, co žiju, — říkal si. Můj život není jako život těch druhých. Je uměle skonstruovaný, násilně vyhnaný, — nevyrostl z půdy, nečerpá z ní šťáv, stojí sám *o sobě* a *pro sebe.* A vše, čím se snažím s ním se smířiti, *nepřibližuje se k němu,* je leč, přetvářka, ničemná a marná snaha, jakobych se snažil vedle sebe položiti barvy, jež spolu

neharmonují, a přesvědčoval se úsilovně: *harmonují.*

Ano, ano, tak je tomu, klamu sebe sama, — a znepokojení se ho zmocnilo, vlny smíseného, vzkypěvšího zmatku protrhly nehybnost hladiny jeho umrtveného nitra; ale jak napraviti vše, co promeškal, jak sblížiti se s tím, čemu se odcizil, — nevěděl. A všechno šlo zase starou cestou. Vymýšlel si nové fráze k svému uspokojení, a nechával dny míjeti, nevycházel ze své samoty, naslouchal jen vzdáleně bouřím, jež se rozpoutaly nad krajinou, ale bál se vydati se jim v šanc, zápasiti a bíti se s nimi, aby byl schopen boje, i kdyby jednou *jemu* nastal, kdyby se mu vyhnouti nemohl.

XVIII.

Nejsem *schopen* žíti, nenarodil jsem se *pro život*, jako se nenarodí *slepec*, aby *viděl* — říkal si. Marně by se nutil slepec viděti, — je odsouzen *pro tmy*, jako já jsem odsouzen státi *mimo* život a marně se nutím vejíti do života, do jeho víru. A musím jíti *mimo* život, chci-li jej pozorovati; moje místo není na *jevišti*, ale v *hledišti*, je to snad kletba za to, že tak příliš miluji umění, že se i vzdávám možnosti žíti, — ale je to oběť, již rád při-

náším, neboť není neužitečnou a marnou; v ní leží ospravedlnění pro to, proč existuji . . .

A bylo mu lehčeji, co domníval se chápati záhadu svého života, a radostné uspokojení tichou sprchou jako ranní rosa v rozkvétlé zahrady padalo zkonejšivě v záhony jeho duše. Sám sebe postrašuji, zbytečně vyvolávám přízraky, je to všechno jiné, než jak si to představuji. Je to vše prostší, daleko prostší, než se sám domnívám.

XIX.

A představa všeho, co právě promyslil, jala se mísiti a splývati znenáhla s představami nově vyvolávanými: tma, mrtvé mlčení, tikot hodin, oranžový odstín rozprášený chvějivé a zmlžené v pootevřených dveřích ložnice, od světla stažené lampy ve vedlejší komnatě hořící . . . chvílemi jakoby se rozjasňoval v intensivní lesk, měl dojem, že někdo vytáhl knot lampy v plný plamen . . . a pak domníval se slyšeti tichý šelest, jakoby někdo procházel komnatou vleka za sebou šustivou látku . . . a zase ticho, . . . a bylo ještě hlubší ticho . . . už se nic nehýbalo, jen jeho myslí jakoby se províjela lehká nějaká vlna, zpíjivé šumění, ale co nejslaběji, vzdáleně teď a nejasně — a vzpomínky roz-

hořely se jedna za druhou v jeho snění, jako když lampy rozněcují po řadě v ztemnělém chrámě, před oltářem hrobu Kristova, modré, bázlivě rozteskněné, chvějící se v parách zamlženého, jemného svitu ...

Snil, že leží někde na pasece, v lese, na vřesovišti ... široce rozložen ... v horké vůni kořenné, jíž pikantního přídechu dodává ostré aroma mateřídoušky ... a zrak jeho že zalévá se a umdlévá těmi všemi možnými odstíny zeleni, jež naň se všech stran útočí. A snění jeho rozlévalo se znenáhla vždy v neurčitější a neurčitější plochy, a pak už to nebyla určitá paseka, určitá vůně, určité odstíny zeleni, — byl to jen šum, šum toho všeho, barvy, tóny, vůně, lesk, vše dohromady, ... něco rozličného, rtutově nepokojného, co se zmocňovalo jeho nervů, co uchvacovalo celou jeho bytost, co jím procházelo a prolévalo se ... a z čeho cítil jen rozkoš, ale zase ne *určitou* rozkoš, ale jen jako popud k jásavému výkřiku, kdy se hrdlo tísní a nemůže se rozkřiknouti, kdy se namáhá výsknouti a přece nevypravuje ze sebe ani hlásky.

A v narkotisující vůni ložnice umdlévalo posléze jeho snění a měnilo se v sladkou prázdnotu. Žena klidně spala vedle něho;

cítil z její podušek, z těch všech jemných a vybraných látek dýchati až k sobě lehkou vůni, jež se vsákla v celou tu záplavu krajek drobných a pečlivě skládaných, volených se zjemnělým vkusem ženské rafinerie . . . Naslouchal jejímu oddechu, jenž oživoval noc v bezprostřední jeho blízkosti . . ., a zvolna se vybavoval v jeho mysli obraz její tváře, ale nějak posmutnělý, vyčítavý, v bolestné tahy zkřivený . . . a nevěděl ani jak, a hrdlo se mu stisklo, a chvění rozlilo se jeho tělem, a pocit neskonalého smutku se ho zmocnil. Němá, nevyslovená předtucha budoucího žalu prošla tiše jeho nitrem, jako noční vítr provane váhavé větvemi uschlých stromů . . .

XX.

Bylo příliš draze zaplaceno umění, jemuž celý svůj život obětoval.

XXI.

A den šel zase za dnem, prázdno jednoho pojilo se k prázdnu druhého, a byla jich celá řada, a on vlekl se jimi a procházel jimi usláble, teskně, plíživě a marně, jako stín prochází prostorem nenechávaje stopy, kudy se vlekl . . .

XXII.

Hořkost poznání, tíha ze života, vědomí neužitečnosti své existence, pochybenost všeho, co žil až po tu dobu: to vše pronásledovalo jej od dnů, co pohřbil dítě, vždy vytrvaleji a vytrvaleji. Před tím jakoby byl žil v potemnělé nevědomosti bezstarostného, prostého člověka: až teď, kdy život se přihlásil u něho, by vzal svou daň, — zarážel se a jal se vždy častěji rozpomínati na vše, co prožil.

Bylo mu, jakoby hleděl do krajiny v soumraku utonulé, kde všechno stíženo steskem hasnutí, ztrácí se a mizí ponenáhlu v neurčitosti celku, v závojích matného šediva, kladených lehce a sotva znatelně na stydnoucí plochy luk a polí, ztichlé v napjatém čekání noci a opuštěnosti všeho. Barvy hasnou, světlo hasne, předměty se snižují a stlačují, ale prostor roste, nebe jakoby se vyhlubovalo a výšilo, vždy závratněji a závratněji, nebe studené, prázdné, lhostejně bílé, bez krásy hvězd, bez měsíce, nebe podzimní, pod nímž je duši tak zoufale těžko, tak k smrti pusto, tak nemilosrdně mrazivo. A vše už splývá v jedinou tůň sazového černa; chodec osaměle zjevivší se mezi polemi stezkou, před chvílí už s těží se probělávající, teď

úplně zmizevší, dávno zašel a ztratil se v samotách, a on, který jej ještě domníval se sledovati, myslil teď na truchlivé kouzlo potulek nocí, na splynutí se stíny, odevzdání jim své duše, bloudění uprostřed ticha, vždy dál a dál bez cíle a konce . . .

A bylo mu, jakoby hleděl do mrtvého minulého svého života, a jakoby potkával dlouhý, smuteční průvod, liknavě se vlekoucí, fantomem pochmurné a soumračné krajiny — dlouhou řadu, dlouhý melancholický zástup, z něhož padal a bil na jeho duši, jako v zastřené a dutě znějící bubny, pohřební pochod beznadějný, příšerný, k zalknutí stísňující žal. Poznával průvod, poznával chodce: — bylo mu, jakoby je měl zavolati zpátky, jakoby se jim měl omluviti za to, že je tak lhostejné od sebe pouštěl, bez stisknutí ruky, bez přátelského slova, nevrlý, nepřátelský, omrzelý, zhnusivší si všechno, i jejich věrnost, i jejich oddanost, i jejich vytrvalost, s jakou se druh za druhem k němu dostavovali: — ale průvod byl již daleko, velmi daleko od něho, byl pouhá linie, křivě se vlnící v neurčitu, nepatrná skvrna, a pak nebylo již nic viděti, zbýval jen obzor, kontura jeho, prázdnost pláně, ztrnulost a nehybnost všeho, — mlčení a smrt.

XXIII.

To byly dny, jež zabralo jeho umění, to byly okamžiky, o něž jej oloupilo umění. A výsledek?

XXIV.

Šel v první dny, v samé počátky své snahy, šel až v prvotní stísněnost a zúženost své literární dráhy, kde se tloukl a trmácel po neschůdnosti stezek, v nejasném tušení toho, k čemu aspiruje, ochoten pracovati a chvílemi malomyslný z poznání vlastní nedostatečnosti.

Viděl dvůr, pokrytý sněhem, plesnivý a nečistý, mrtvý a pustý, stlačený uprostřed zdí vysokých, k závrati se vztyčivších (s dojmem, jakoby člověk stál na dně hluboké studny a díval se k výřezu nebes nesmírně zvýšenému), zdí kontrastujících od bělosti půdy očazením a vrstvami usedlé, odpryskávající špiny. Byly to zadní stěny domů, s nepravidelnými, v bizarním vkusu prorážanými otvory oken nejrůznějších brlohů a děr, komor a skladišť zamřižovaných nejfantastičtější spletí zohýbaných a zkroucených drátů a háků pokrytých rezí. V jednom koutě dvora písmena tabulky dávno již pod přívalem dešťů setřevší původní barvy označovala tiskárnu, administraci a redakci listu, s do-

jmem toho, kdo vstupoval, jakoby šel do nějakého loupežného brlohu, kde se i za nejjasnějšiho poledne musilo svítiti, — vzpomínka mu velmi jasně oživila ty řežavé, zlé, tmavou červení krvácející, jako podušené, dlouhým svícením vyčerpané a nečisté plameny, pod nimiž se tísnilo několik sazečů, vězňů toho brlohu, a kde nacházel, v posledním koutě rozsáhlé místnosti, i redaktora časopisu, jemuž nosil příspěvky, a jenž byl polo-redaktorem a polo-korrektorem, a jehož řídkou vlastností byla čistota a střízlivost.

To byl jeho počátek před pětadvaceti lety.

Nepřipomněl si dlouho již toho smutného a příšerného dvora, kde debutoval. A teď se mu zdálo, že zase zahýbá v liduprázdnou ulici zapadlé čtvrti, kde fiakr zjevivší se vjížděti do úzkého otvoru ulice, budíval sensaci a vzrušoval línou, stojatou netečnost malých kramářů spících v plesnivých koutech svých klecovitých krámků, ... že zase vchází do studeného a černého průjezdu plného beden a sudů, by v tiskárně vložil do omaštěných, oznobených rukou svého redaktora rukopis, plný radosti života, plamenné vášně, stylistických ornamentů a mladistvé naivnosti.

XXV.

Ah, ty schůzky s druhými literáty-začátečníky v špinavých kavárnách nejposledněj

šího řádu na nábřeží, na odřených plyšových sedadlech zapomněvších jistě, že měla kdysi nejen plyš, ale také barvu! — kde předla jej poprvé zlatá mlha možné budouci vítězoslávy, a kde vemluvili kamarádi do jeho ostýchavosti víru ve veliký talent, jímž jej příroda obdařila. Tam zažíval první své úspěchy a neúspěchy, — tenkráte pouhá zmínka o jeho práci v obskurním časopise provincie byla mu významnou událostí, — tam častokrát věsil hlavu těžkou beznadějností a spleenem, ponechávaje hráti rozčileným dotykům prstů na lepkavém mramoru stolové desky. Ah, on neměl štěstí v životě . . . a pomýšlel zcela vážně opíjeti se absinthem a skončiti jako Poe nebo Musset... a sahal s nesmírně truchlým pohledem váhavou rukou po šálku své černé kávy.

A pak přišel první úspěch. zdar nečekaný, nabytý šťastnou náhodou . . . a jím vtekla do šedavého, soumračného přítmí jeho života nálada veselých, živých, svěže trysklých barev . . . malomyslnost odcházela, a odvaha, družka úspěchu, vedla jej od první šťastně svedené bitvy na nová a nová bojiště . . . a pak už s ním šla věrně verva, bravúra, jistota, že vše, čeho se odváží, zmůže, že nebude již blouditi malomyslně od

jedněch zavřených dveří ke druhým, ale že ke každým najde klíč, a všechny se mu otevrou; věřil své síle a svému talentu, stával se pánem a vládcem svého umění

Přestávala jej trýzniti trapná nejistota, *zdařilo-li se dílo;* měl jistotu pevnosti své práce, a dovedl bezpečně, s nahým čelem vzdorovati zneuznání, posměchu, dostavil-li se občas. Dodávala mu síly jistota vědomí, že pokračuje, stále a stále vytváří lepší a lepší, dokonalejší, že neklesá, ale stoupá. Přestala ho posléze dusiti též sevřenost ovzduší; vybojoval si a zbudoval basi, na níž mohl státi, pevný a široký podklad. Přestal ztrácet, pracuje do neurčita, na kolísavosti půdy, marnosti pokusů a zkoušek, opakováním vždy novým a novým experimentů, jež se nedaly uskutečniti. Umění stávalo se mu méně mukou jako prací, obtížnou sice a namáhavou, ale jejímuž zdaru se mohl těšiti, věnče jako rámcem smavé zeleni jejími příjemnostmi jednotvárnost a prázdnotu své samoty ...

XXVI.

Jako barevný oblak, barevná pára, barevné kouře lehce províjela a protáčela se jeho mysli paměť těch dnů. Ne, nebylo marno, že žil, ujišťoval se teď; vykonal své dílo, jež

mu může nahraditi plně vše to, co zanedbal žíti.

Marné se mučím, řekl si. *Pracuji a tím žiju.* Nemohu žíti tak, jak žijí ostatní lidé, poněvadž konám *zvláštní* dílo, jež mne celého spotřebuje, jež mne celého zabírá.

Myšlenky jeho měnily se jako lesk hedvábí na slunci. Nestálé, zmatené a smísené, třásly se a chvěly v odlescích nejrůznějších, hned byly lichotné, lehké a splývavé jako rozložené závoje, hned zase prudce se rozstřikovaly jako pěna pod veslem. Rozmar jimi hrál, jako vítr vlající látkou praporu. Roztěkání jich sdílelo se s ochablostí jeho těla, vlévalo do jeho údů malátnou rozkoš osaměléhо snílka, sobě samému ponechaného, opředeného duhovou hrou volně hrajících představ, volně vybavovaných myšlenek.

Bylo by smutné, abych teprve teď, na sklonku života poznával, že jsem živ špatně, — a vše, co tato věta v mysli jeho náhle vybavila, zdusilo a zhasilo prudce vyšlehlý pramen nedůvěry, jenž hrozil vše zachvátiti a spáliti, co jej poutalo k životu. Nastal klid v jeho duši, zapomínal co jej mučilo, — ale jen na chvíli, než se ho zmocnilo nové znepokojení.

Ale odkud se bere tato nedůvěra, toto neuspokojení po dlouholeté práci? A zase se opakovalo vše, čeho domníval se na vždy býti sproštěn. Zase oživovaly v duši jeho všechny bolesti, jež marné byl prve překonával, všechny pochybnosti, jež prve rozbodaly a rozkrvavily celé jeho nitro. A přicházely nové bolesti, nové, nepoznané ještě pochybnosti, a bylo to vše, jako zpola odestřené tajemství, jehož zahalená polovice tím více nás mučí a trýzní, čím méně domníváme se rozuměti tomu, co se nám odhalilo Bylo to jako napovědéná věta, jež naši zvědavost napjala, ale neukojila a nenasytila. Myslíme neustále a úsilovně na to, co se nám řeklo, hledíme sblížiti si, ozřejmiti a objasniti to další, co zbývá, ale místo světla vidíme tmy, místo *jistoty* máme vždy další a další *pochybnosti* Jak podivno! opakoval si; žil jsem tak dlouho bezpečně a jistě, a měl jsem vědomí, *že žiju dobře.* Proč tak není i na dále?

Život mě zve k sobě, hlásí se u mne k svému právu. Což jsem celou řadu těch let dosud prožitých mohl býti *mimo* něj? —

Cítil se teď tak blízko životu; přestával mu býti divadlem, přestával mu býti studijním materialem. Cítil se částí jeho, a vše, co žil dosud, zdálo se mu leželi *mimo* něj, zdálo

se mu mrtvým, od jeho bytosti odříznutým, neživým. Byl jsem dosud na břehu života, teď jsem v jeho proudu. Neutonu?

XXVII

Cítil, že třeba proplouti velikými, zrádnými víry, tušil, že jde velikým bouřím vstříc. A chtěl míti jasno. Ale život byl tmavý, pochybný, život byl záhada, a byl tím méně jemu známý a přístupný, čím více a usilovněji o něm přemýšlel. Snad je to tím, řekl si, že tak upjatě, tak násilně se k němu chci připoutati, že tak mnoho a často o něm přemýšlím. Druzí lidé žijí a nepřemýšlejí! Ráno vstávají s loží, oblékají se, jdou za svou prací, jedí a pijí, baví se a vyrážejí, rmoutí se a pláčí, hněvají se a závidějí, milují a potěšují, — a v noci jdou na lože, aby ráno druhého dne vše začalo zase v stejném nebo podobném pořádku, jak bylo dne minulého. Slovo *proč* pro ně neexistuje. Vědí, že všechno to skončí se jednoho dne hrobem, vrstvou hlíny naházené na mrtvé jejich tělo; ale to je *nutností*, o níž netřeba dlouho přemýšleti, a nejméně aby si člověk vzpomínkou na ni kazil to, co může příjemněji prožíti. Jen on ptal se neustále *proč*. — ač věděl, že nedostane odpovědi, že *nemůže* ji

ani dostati. Jen on hleděl vniknouti v záhadu a tajemství života, ač v tmy a hlubiny jeho neměl světla, aby mu je osvětlilo. Třeba více a mnoho věřiti, a méně zkoumati a rozebírati. Míti radost z toho, co lze viděti, třebas v nejmenším okruhu, a nepokoušeti se viděti dále . . . v temnoty . . . Stačí vzíti na vědomí, že existují, stačí věděti, že člověka dokola obklopují; ale je zbytečno a marno *chtíti vidět i v nich*.

A všechna pochybnost, všechna nejistota v něm shasla a stišila se; zdál se býti silným a pevným, co domníval se chápati záhadu svého života. Zbylo v něm ještě mnoho důvěřivosti, mnoho odvahy k životu, ale to byla důvěřivost a odvaha dítěte hrajícího si na kraji propasti. Bouře byly ještě příliš vzdálené, aby už nyní mohl měřiti jejich sílu a mohutnost. Těšily ho kapky deště sprchávající osamělé na vypráhlou půdu, bavil se jejich hrou, ale neznamenal, že v dáli nebe se barví do zlověstného olověného tónu a že přináší bouř, průtrže a krupobití, jež spustoší celý kraj . . .

XXVIII.

A tak dále se bavil a těšil svým uměním. Ustavičně myslil na své dílo.

Jda ulicí chytal v mysli jako jemnou, delikátně vydýchanou pěnu shluk barevných obrazů a vybíral z něho vždy nové a neužité. A často ziskem ze všeho bylo jen jediné slovo zhušťující v sobě dojem, který činila věc jím určovaná. A byl tak šťasten, když je nalezl, šťasten a hrd zcela nezištně, k vůli sobě samému, k uspokojení svého nitra.

Neboť věděl, že se nikdo nezastaví u toho, co jeho stálo tolik přemýšlení, by to ocenil: byl jako starý rytec, který neustále své dílo nechává u sebe, jen pro rozkoš zdokonalování každé vlasové linie, ač ví, že zběžný pohled, který mu bude pak věnován, zachytí jedva nejvyniklejší, nejostřejší kontury celku.

Někdy, svrašťuje čelo a bubnuje nervosně na plochu stolu, činil dojem člověka nevrlého a jenž by rád prchl ze zhnuseného okolí. Tak si počínal zhusta rozmlouvaje s někým, nedbaje, že se tento naň dívá utkvělým, pokradmým a tázavým pohledem. V duši jeho, v šedivých, široce prostřených jejích mlhách, již již se něco počínalo rýsovati, jakoby postřehoval slabé kmitání rozhořívajících se barevných plamenů představ a myšlenek: utkvěle hleděl před sebe, jakoby čekal, že nenadále rozevře se zraku jeho široký rozhled, že vytrysknou a rozšumí se

skryté dosud prameny nových, neužitých krás, že obleje a prozáří jej světlo a jasno poznání, — tušení neurčité rozkoše prostoupilo celé jeho tělo, rozechvělo a napjalo všecky jeho nervy, . . . a šťastný nápad byl konečně v sytých a ostrých rysech zachycen, a mistr vracel se rozmluvě, jíž se odcizil, hledě se rychle orientovati, než mu zase cosi „napadlo“.

XXIX.

To byly jeho vrtochy, jež Stanislava snášela trpělivě, vědouc o nich. A mnohdy chtíc mu něco říci a vidouc, že ho zase trápí nějaké to slovíčko, jak to nazývala s pohrdáním ženy nevniknuvší v muka umění, čekala klidně, až je nalezne, aby mu pak předložila účet modistky a žádala o zaplacení. A tu se jen usmíval a dával jí peníze, žertovně hubuje na modu, která ho přivádí na mizinu. A najednou nechav všeho usedal zase ke stolu a črtal věty, jež mu padaly do mysli. Chytal křečovité bleskový útěk myšlenek, nutil je, by se vrátily, a trhaným, komářím, pro každého jiného nečitelným písmem kreslil jejich sledy na papír, vězně je tam a připoutávaje na vždy černými hieroglify.

„Tak! bravo!“ vykřikoval, když byl hotov, mna si ruce a udiveně zíraje na nehybnost lhostejné ženy, v póse studené a neúčastně čekající, až jí zase manžel věnuje pozornost: a tu vždy cítíval chlad a oddělenost a cizost té bytosti, jež sdílela s ním lože a vedla mu domácnost, a pocit prázdnoty a *rozdvojenosti* ho přepadal. A blíže se k ní, schlazen, smuten a stísněn, cítil hnus z přetvářky, z lichotných, sametově hebkých a líných doteků, jimiž se mu blížila, z měkkosti těla k němu se tlačícího, z olejné a lepkavé vůně vlasů, v níž ho ponořovala. Měl nepříjemný pocit, jakoby se do misky naplněné rozetřenou barvou přitřela k této jiná, znečisťující a kalící ji cizí barva; — styk jeho se ženou byl takovým mísením se a sléváním dvou odporných si živlů, dvou potírajících se látek v jediný neharmonující celek. Toužil míti ženu vzdálenu od sebe, a oblékaje se, v nervosním, zuřivém chvatu *všeho zhnusení*, prchával z domova, provázen jejím polo pohrdavým, polo nenávistným pohledem: „Eh, jaký to blázen!“

XXX.

V těch chvílích beztvarý, plouživý, bezútěšný, od samého dna zkalený *smutek ze*

života naplňoval jeho nitro rmutné vzpjatými, hořce otrávenými vlnami. Byl mu těžký i sám fakt, že si uvědomuje svou existenci, uprostřed tak veliké bezcílnosti všeho, — a všechno vůkol něho zdálo se měniti v plašivé stíny a v bojácné, prchavé kontury rozplývající se v nic pod zkoumajícím jeho zrakem. K čemu to? K čemu to? A hleděl ke stěnám pokoje svírajícím jej v stísněnost samotáře, a hleděl ke zkalenému ocelovému, nebi, jímž táhly těžce a namáhavě mraky, jako netečné představy ztupělou, nehybnou myslí, — a byl to nátěr zdí, sklo tabulí, rámec okna, tašky protější střechy a špinavá šeď nebe, nač se díval, ale v duši jeho byla jen vrstva jediná, vrstva šedi, zaplavující všechno, bezleskłé, studené šedi — nuté nasypané, všechno dusící, všechno olnící, všechno obklopující a vším pronikající.

Vždy měl dojem, jakoby v nitru jeho byla jakási vzpruha rozpínající duši jeho k odchodu, k pohybu, k pravidelné a vytrvalé činnosti. Ale v těchto chvílích to, co nitro jeho rozpínalo, jakoby kleslo; nechápal, kam jde a proč vůbec jde, — a užaslý ponával, zastaviv kroky, že je v něm odpor vůbec i k chůzi, jež by mohla jej k nějakému cíli přivésti . . .

XXXI.

Přece však byly zase chvíle, kdy nemohl býti bez ženy. Nejčastěji, kdy odhazoval umdlen péro, kdy se vracel, jak říkal do života, a přestal se ztráceti a rozplývati v mlžinách snění sobě samému postačujícího. v hrách obraznosti. A tu teprve uvědomoval si záhadnou snivost a smutek jejích očí, a chápaje zponenáhlu melancholii její samoty vida a uznávaje v ní obět svého povolání jež jej celého zabývalo a stravovalo, obvi ňoval umění, do něhož vkládal všechen svů mozek, připadaje si jako hrobař, který po hřbívá nejdražší mrtvoly a který v hrob díla pohřbil sobecky i mrtvé mládí své ženy A boje se chvílemi zase roztržitosti, ji u ní shledával, hleděl ji vyplésti z přediva snů, ze vzdušných staveb nemožných chimér jež zatím budovala, co on v pracovně psal hladíc leností dotyků hlavu psa nebo bub nujíc prsty o opěradlo divanu, neboť děsi se a obával stále, že by jednoho dne v n mohl vzniknouti úmysl *skončiti, třebas ná silným vzepřením, vnucenou jí nudu.*

XXXII.

Přišel čas, kdy hleděl se přizpůsobovat poměrům. Chodíval s ní do obrazáren, d

koncertů, do divadla sám úplně bez zájmu; šel s ní i do cirku, když projevila přání viděti jezdce, o nichž se mluvilo. Provázel ji na dostihy, když chtěla ukázati toilettu. Provázel ji kam chtěla, rád, že se baví, jda vedle ní jako opozděný stín, s něčím barokním ve vzezření, a stále jako duchem nepřítomen. Chvílemi jevíval naivní úžas a rozpaky, když si nezvyklá okolí uvědomoval, a pocit odpuzujícího, nepříjemného rozmrazení drobíval jeho tělo. Byl by tak rád se vzdálil, ale pohled na ženu jej připoutával: byla to teď zcela jiná bytost, jež chodila po jeho boku, a nezbýval než úžas z jistoty, že ta polovice života jejího trávená doma, v nudě čtyr stěn je vynucená, jemu k vůli přinášená obět — a že teprve zde, v dotyku souc se světem, Stanislava oživuje, nahrajíc si šedivo a prázdno proživořených dříve hvil osvěžující barevností světa, těmito dojmy prchavými a střídajícími se, padajícími a sprhávajícími v její duši jako vonný, teplý, še hovořící v jarní noci déšť; že se dává nášeti hrou světel a stínů, v niž vcházela trvalé jednotvárnosti polotmy svých komnat, v rythmech šumotu, jenž ji omamoval, trhaných úryvcích hovoru množství, v smínu davu, v jeho hrách, v jeho zábavách.

Viděl, že utápí v tom všem vzpomínku plnou neurčité hořkosti ze všeho, co proživořila, na vzdechy, jež tajila, když jí draly prsa v její samotě, vzpomínku na to, jak její mládí ubíhá a se maří a ztrácí jako pramen vytrysklý v poušti a umořovaný ponenáhlu suchostí a vyprahlostí nekonečných písků, až zaniká docela . . . Viděl, že prchá z dusivého ovzduší, mísic se s vírem, jenž ji obklopuje, se smíchem, jenž kolem ní zvoní, s šustotem šatů a řinčením šavlí, s výkřiky a s nesrozumitelným šepotem, nořic rozkošnicky půvab svého těla v ospalých a umdlévajících průtazích v celou tu vřavu velikého města, rozlévající se hledišti divadel a koncertních sálů stejně jako chodníky promenad, — šel sklíčen podle ní, schvácené tím ruchem druhých, tím neustávajícím vlněním, bez oddechu na konec, nezřící už ničeho, necítíci ničeho, neslyšící ničeho, a jež nesla v očích pronikavé kouzlo a sytý odlesk využité svobody, ještě tehdy, když umdlena se svlékala v tmě ložnici po odpoledni nebo večeru tak skvostně, tak rozkošně ztrávením . . . aby se ráno vrátila v staré vězení nekonečné své nudy . . .

XXXIII.

Sevřela ho teď a stísnila tato vzpomínka.

Vzpomněl na dítě, teď mrtvé, jehož zrození připoutalo Stanislavu k jeho domácnosti... Nacházel ji tak omladlou pýchou ženy, útlou, jemnou, ale již v rozvinutí celé krásy její dospělosti, šťastně bílou v oválu obličeje, jenž měl, se strany pozorován, ostrou linii vztýčeného profilu antické mince s živou pronikavostí očí, s hrdým nosem řeckým a záplavou bujného vlasu, měkkou a vzpurnou, barvy zlatého prachu.

Bylo to kouzlo *změny*, kouzlo *nového* co ji poutalo k domovu. Zapomněla na vše, v té lásce mladé matky, zuřivé a slepé oddanosti samice k mláděti, mazlíc se s dítětem, piplajíc se se slabostí a choulostivostí jeho těla, chráníc jeho nemoci před každým sebe menším a škodlivějším vlivem...

XXXIV.

Ale teď... teď bylo dítě mrtvo.

XXXV.

A stará hra se opakovala.

Ale ne již úplně. Nuda se vrátila, ale nevrátila se *touha*, účastniti se života, rozptylovati se venku, v šumných zábavách množství. *Toho se lekal.* Nacházel ji jako zmrtvělou, otupělou, netečnou ku všemu,

kladoucí lenivost svého těla v měkké hedvábí divanu, setrvávající v bezvládné poloze a nechávající hodinu za hodinou bez účasti uplývati. Nácházel ji přítomnu jen jako tělem; duše její bloudila v neurčité dáli. S hlavou podepřenou o loket snila s upřeným pohledem na stěnu, kdy myšlenky procházejíce její hlavou nenechávaly tam stopy, jako stín kouře odrážející se o bílé stěny.

To byla úplná resignace ženy samotářovy, nehybnost stojatých, hnijících vod, mrtvých jezer, živoření odalisky den ode dne tkající v jednotvárnosti haremu nádheru stříbrných a zlatých písmen a květů v modrý lazur koberce, skrývající však stále na dně srdce, pod přetvářkou ženy oddané a milující ošklivost a odpor k muži tyranisujícímu její mládí.

Chápal, že z této setby vzklíčiti a vyrůsti mohly černé a otrávené květy nenávisti. Rozkoše společenských zábav, oddálené a nepřístupné, zvětšovaly se v jejich očích tím více, a čím méně se jich účastnila, tím větší mohla míti důvod nenáviděti muže, s nímž ji konvencionelnost manželství nutila spojovati tělo.

Jakoby již viděl příznaky tohoto duševního stavu: napadl ji děs z délky života,

umrtvělost a zmořenost dní, jež budou následovati v nepřetržité řadě, jeden za druhým jako v těžkém snu únavy — — a tušil, že vrátí se její zoufalosti a beznadějnosti, procházky salonem a ložnicí, k oknům, kde se zraku jejímu ukazovala holá nesmírnost dalekého a široce rozlitého a rozběhlého města, rozechvěného jako kamenné moře, — a tušil výčitky a skryté slzy, před nimiž se zachraňovala jen útěkem ve svou snivost, vejitím do své vlastní bytosti, pohroužením se do vidin neuskutečnitelných, vsestrojování plánů, jež se neměly nikdy realisovati, v naprosté apathii ke skutečnému, hmotnému, jež ji obklopovalo, ztrácejíc upřenost zraku v chvějivém vlnění snů a činíc i tehdy, když byla z nich vytržena, dojem osoby zpola sní...

XXXVI.

Šedivá setmělost jeho života chmuřila se a houstla vždy víc a více. Málo barevného, jasného proplálo a prošlo jeho samotou.

Nejčastěji viděti ho bylo u pracovního stolu ztrnule sedícího, pohřbeného v myšlenky, časem chápajícího se péra, by je po chvíli zase odhazoval.

Byl jako zlomen, jako vyssát a otupen. Cítil úplnou neschopnost práce.

Četl věty, jež napsal v posledním čase, a měl dojem něčeho ztuhlého, tvrdého, mrtvého, vynuceného, anatomického, — a vždy častěji a častěji vyškrtával celé odstavce, a vždy častěji a častěji dostavovala se chuť vůbec nechati všeho.

Otevíral staré své knihy, četl v nich a hledal svěžest svého umění, jež ho druhdy tak těšívala, ten jemné modrý, snivý nádech zbarvující stránky jeho knih. Ale nacházel šeď a popel a nudu, a bylo mu jakoby barokní karikatury, pitvorné a zkřivené kresby jeho mrtvých snah potupně se naň šklebily se stránek jeho knih.

Úzkost se ho zmocňovala. To je výsledek celého jeho života? A hnus: na tom chci dále stavěti?

Shledával stará čísla časopisů, četl kritiky svého umění, — a hořce se smál teď frásím, jež ho tehdy plnily pýchou.

Měl teď pocit člověka, jenž se domníval kráčeti bezpečně, a jenž najednou pozná, že se půda pod ním zakolísala.

XXXVII.

Měl jsem vůbec kdy talent? znepokojovalo ho, a ač nechtěl záporně k této otázce

odpovědéti, přece raffinované se ji mučil a trýznil.

Není ve mně víry, poněvadž není už síly, rozhodoval. Jsem hotov, úplně hotov. Mladí mne předhonili, — marné se snažím držeti s nimi krok. Kdo mne ještě sleduje, kdo čeká na to, co řeknu?

A zase shledával noviny a časopisy, a zase hledal kritiky svých prací. Je nutno čísti mezi řádky. Volil kritiky nejnovější doby. Chvála zněla všude podmínečné a reservovaně, — a to byly listy, jichž sám byl spolupracovníkem, listy vázané k němu ohledy šetrnosti a zdvořilosti, — — a přece čísel z každé řádky jeho umělecký úpadek, zastíraný, omlouvaný, ale přece jen zpola doznávaný.

Ne, ty listy neříkají celou pravdu, je to horší, daleko horší, a v zoufalém rozčilení přehazoval kupu novin, hledaje listy opoziční, listy stran a koterií mladších a nejmladších — rozevíral je a četl v nich útoky a pamflety na své práce, zaškrtané modrou tužkou po okrajích.

A oknem se mračil do pracovny nevlídný den, zsinalý a prosáklý studenem, co se nad městem rozestírala svadlá šeď

nahé oblohy, s deskou slunce bezlesklou, pohaslou, jako v nečistém popelu protaženou.

To je vše, co z mého života zbývá, — a stoje u okna ztrnule hleděl teď ven s tichým bezdéčným stenem, jejž dala jeho rtům tato myšlenka. Oko jeho roztékalo se nad velikým prostranstvím města, jež se zraku jeho jevilo. Bylo to zkamenělé moře střech, zčernalých prejzů, tašek a cihel rozeznávaných v nejbližším okolí, neurčitých dále, v jediný tón špinavé barvy splynulých nejzáze. Mrtvé vlny, moře vzkypělé, prudce a odvážně se vzepjavší a jako rázem ztrnulé a umrtvené: hned se ukazovaly jako hřebeny vln souběžné pevné čáry v tom zdánlivém zmatku a neladu, rozběhlém do všech směrů obzoru; hned zase místa střech do sebe stlačených, sevřených, utištěných a svalených, že zrak ztrácel linie v té roztříštěnosti a rozkouskovanosti celku. Byla to jako zděšená, úzkostlivá tlačenice zmateného davu, panika bojácných zástupů pod příznakem náhle rozlité hrůzy: ale tlačenice bez hybnosti a přelévání bez výkřiků a pohybů, bez kácení a vztyčování, kde si jednotlivci razí cestu a dovršují zmatek zoufalým úsilím vydrati se bezohledně ven. Tlačenice mrtvá, němá, nepohnutá, pevně semknutá a spjatá,

ztrnulá a zkamenělá, z níž měl člověk dojem nevolnosti, tísně a bezvýrazného smutku. A to šlo vždy víc a víc vzhůru: jakoby se ty ohromné zástupy tlačily na schodiště, v nesmírnu prostanství položené, slavnostní průvod či davy prolomivší těsné řady špalíru v nedočkavosti a touze po vzájemném spojení. Čím dále a čím výše, tím byla směsice hustší a semknutější, až těsně u čáry obzoru splývalo vše v jediný břidlicový, šedavý pruh, nad nímž už visela kalná vzdálenost oblohy, protknutá vztýčeným hrotem věže kathedrální, zchmuřená a špinavými kouři zalitá a znečištěná.

Pocit odpuzující, mrazivé beznadějnosti se ho zmocnil. A úzkost ze života obklopeného zmatkem velikého města, sevřeného a stísněného v zúženost ulic, vtlačeného v prázdnost a holost čtyr stěn příbytku, štvaného uprostřed tlačenice davu, se jím prochvěla. Zrak jeho zabloudil na rozložené listy časopisů, a hořkost vzepřela se v jeho nitru a stiskla mu hrdlo. Co hledá tam dole od těch lhostejných lidí, upjatých po krk, za svými zájmy se pachtících? Lásku? obdiv? potlesk? či jen porozumění? Na tržišti světa vystupuje na povýšené místo, vztyčuje hlavu a vidí, jak všechno jej míjí, jak všechno

kolem něho pospíchá, jak se stává směšnou a zbytečnou figurou, ubohou sochou na zvětralém piédestalu, obletovanou rozpustilostí a křiky rvoucích se vrabců.

Tak vysoko nejdou zraky lidí. A zabloudí-li tam něčí pohled, jen lehký, útrpný úsměv zbrázdí tvář nad schátralostí a zvětralostí kamene, nad vztyčenou rukou s uraženým prstem, nad vztyčeným obličejem s pochroumanou bradou.

Chápal teď opovržení mládeže karikující zastaralost jeho díla břitkým vtipem žurnálů čtených v kavárnách, v skizzách plných rozmaru a nevázanosti, stavících na odiv jeho staromodní manýry, návyky dlouhé práce, přehánějících je a v nejzazší směšnost je zpitvořujících a zkrucujících. A chápal i ty děsné pošklebky kritických rozborů čtených v revuích — kde se jevilo a priori opovržení jeho dílem, zmrazující lhostejnost vůči tomu, co pokládal za finessy svého umění — zraňující jej a podražďující k prudkým, neukojitelným trýzním, k pochybnostem o svých schopnostech, kde mizelo všechno *jemně* a *drobně pracované* jeho díla, kde všechno se zdálo měniti v hrubé, nejapné, skreslené rysy lopotného diletanta...

Jsem břidil, který se pokládal za umělce, který měl tu drzost mysliti o sobě něco více, než myslí normální lidé. A v tom klamu žil jsem celá desítiletí — teprve teď, příliš pozdě, vidím, že jsem žil v špíně, směšnosti a zapomenutí, co jsem se domníval choditi mramorovými a pozlacenými síněmi paláců... Co zbývá z těch všech snů, z celé té práce marné a zbytečné?... Ach, jak je to všechno špinavé, ucárané, nízké, protivné — louže bláto a zase louže a bláto — — nic než louže, a bláto, postřikující stejným kalem děravé a záplatované šaty všedních chodců, jako roucha těch, kteří čistě a svátečně, po chodnících chtěli životem projíti . . .

Otrávená a hořká beznaděj vrhla jej v staré zoufalé a skličující smutky, jako se vrací do temnot krb, kde dohořel oheň.

XXXVIII.

Emanuel zastihl mistra v úplné apathii. Seděl v křesle s hlavou podepřenou o ruku, v strnulém ztracení všeho vědomí, upoután jediným bodem, v němž utkvěl jeho zrak. Tak končíval každý jeho spleen.

Skličující nálada jakoby uvázla ve vzduchu. Na otázky Emanuelovy mistr odpovídal jednoslabičně, bylo viděti, že je mu obtížno

s někým se sdíleti. Zatmělá a nehybná stojatost věsila se na každý pohyb a zatěžovala všechno, a do ticha pracovny hovořil teď jen význačně hlasitý tikot hodin. Bylo tu tak mrazivo a smutno pod kalným zšeřením dne, mezi stěnami zvážnělými a přísnými, kde se strnulé fysiognomie bílých poprsí básníků, směšovaly s legiemi knih v massivních skříních srovnaných v dojem čehosi tvrdého, odpuzujícího a studeného. A kde japonské titěrky rozházené po psacím stole, bizzarní zkrouceniny šklebících se figurrek, rozvlněných a stočených hadů, nestvůrných zvířat japonské mythologie, tušové misky, filigránské vázy křehkého, zdobně propracovaného porcelánu, miniaturní vějířky a slunečníky z živě strakatého papíru, celé to výsměšné a groteskní umění, raffinované a barbarské zároveň, činilo dojem něčeho cizího, omylem sem zbloudilého.

XXXIX.

Emanuel posléze vzdal se pokusu zaplašiti mistrův spleen. Chodil mlčky pracovnou, zastavuje se chvílemi u jednotlivých skříní, čekaje, až ho mistr sám osloví.

Proč nekouří?

Emanuel děkoval za vyzvání a zapálil papír své cigaretty.

Mistr je dnes smutný, osmělil se. Stalo se něco?

Ach, nic, zcela nic, to jsou jen jeho vrtochy, — to nic není. To se mu vykouří hnedle z hlavy.

A jakoby teď cítil potřebu rozpovídati se, svěřiti se někomu, odlehčoval si otevíraje celé své srdce sestřenci. Všechny své pochybnosti mu odhaloval, všechnu trýzeň své práce, všechnu její beznaděj a marnost, co jej Emanuel mlčky poslouchal, úžaslý, v tenkých retech svíraje uhaslou cigarettu, nechápaje a nerozuměje. Mistr pocítil posléze jakési zahanbení za svou důvěrnost a odmlčel se. Emanuel věděl, že třeba něco podotknouti, aby nenastalo trapné ticho, ale nic mu nepřipadalo, a tak v rozpacích jen zahleděl se do tváře mistrovy. Neznal ničeho z těch muk a pochybností pracovníka staré školy, on, žurnalista-povídkář skizzující své práce na okraji kavárního stolku, v jednom dechu, v nejpovrchnějším zachycování dojmů, — aby za chvíli již o ničem nevěděl, odfukuje v lenosti siesty modrý kouř cigaretty, pozoruje jeho kruhy, jak se

zvolna rozplývají, a jak jejich jemné a vonné zbarvení přechází ponenáhlu v nic.

Našel posléze několik frází. Ale mistr snažil se již svésti hovor v jiné cesty, pln ještě lehkého zahanbení, že tak naivně odhaloval své nitro před tímto neúčastným a lhostejným člověkem, nemajícím pochopení pro to, čím trpěl, člověkem jiného ovzduší, jiných názorů, jiného světa. A unaven a umdlen vším, přál si posléze jeho odchodu, pln odporu k všednímu hovoru, v nějž zabředl.

XL

To však byla nálada jen jednoho dne. Druhého dne mistr již o ničem nevěděl, byl zase zaujat svým dílem, rozkoší tvorby; v jeho mysli, v jeho představách zpestřilo se to a oživlo nenadále, jako když se rozvine po podlaze v celé šíři prudká, hýřivá směs barevné nádhery perského koberce.

Neurčitá, nepojmenovatelná, široce rozpínavá touha drala se a šířila z jeho srdce jako bělavý kouř z kaditelnice. Cítil potřebu sdílnosti, a schýlen nad svůj rukopis četl z něho věty Emanuelovi, spokojen s sebou samým, dovedností, již projevil, směšný v tom svém zanícení, v županu, jenž na něm strá-

peně visel, a po jehož okrajích chvilemi šlapal.

Výborně, viďte, opakoval — „vůz se zjevil v třesení kol“ — to se dá říci, není-li pravda? A smál se smíchem desítiletého hocha, mna si spokojeně ruce a rozveselen vířivým blahem, jež mu působily šťastné stránky jeho díla.

Včera že byl tak smuten, tak sklíčen? To jsou jeho vrtochy, vysílení po dlouhé práci, zhnusení a zmrzení všeho, když se něčím příliš dlouho obírá, — soumrak a noc po slunném dni; ale s jitrem vstává zase svěží, hotov a připraven k nové práci, chápe se s chutí nástrojů, jež včera s odporem odhodil, — a pracuje vytrvale dále, bez ohledu na zmrzelá, spleenová intermezza.

Všechna chuť a šťavnatost rozmaru se vrátily. V setmělosti dní rozsvítily se tóny živější, světlejší, zajásalo to a zahýřilo v osvěžených barvách.

V těchto okamžicích cítil se nejšťastnějším. Ach, to všecko nebylo nic, ten všední hluk novin, denní šramot, bubnování, aby se na dílo upozornilo, úspěchy knih a divadel, celý ten závratný a strhující vír slávy — zde v pracovně, v tichu jejím, skloněn nad zdařenou prací, zažíval největšího blaha,

jehož neznali jeho druhové — pracující pro ty „*tam venku*“, jak zněl ironický jeho termin.

Není-li pravda?

A rozkládal znova archy svého díla a hledal věty, na něž byl pyšný, a bylo zase ticho mezi oběma muži, v němž hovořil jen dráždivý a ostrý šustot překládaného papíru, zatím co Emanuel všecek roztěkán a nepozorný vpravoval se v umdlené snění a potlačoval lehké zívání.

Ah, to je dobré! To se mi povedlo! Na to jsem pyšný! Poslyšte, přečtu vám úryvek . . .

A četl s živým pohnutím, a radostná červeň barvila mu tváře.

Není-li pravda, to je pěkně řečeno, — co tomu říkáte?!

A pohleděl na mladého muže, jenž tu seděl s pohledem vytrženým od něho a připjatým někam ke stropu, — netečný a duchem nepřítomný. Ah, on se nudil! Zajisté se nudil! A tak se budou nuditi též všichni, již budou jeho knihu čísti, při všem tom, co ho teď rozehřívá, do čeho vložil tolik svého mozku, tolik svého talentu. A smuten *jistotou, že bude nepochopen* (ač se vzpíral, rozmrzelost svou tak přesně, z přirozené pýchy, aby se nepřistihl při malé nedůsledno sti

formulovati), skládal rukopis, by jej uzavřel v zásuvce.

XLI.

— Proč je tak zamyšlen?

Dráždilo jej mlčení druha, pósa *roztrženého myslitele*, jak tomu ironicky říkal, ta předčasná umdlenost a skleslost ve věku, kdy on měl snad méně úspěchů v literatuře, ale jistě více lásky a chuti k životu, k prožívání se v něm.

A již byl u oblíbeného svého thematu. Rozpovídal se široce. Nač ten smutek mládeže, nač ta pobledlost a churavost? Umělci všem neškodí, zjemňuje-li jej nemoc, — ale on není řečeno, aby umělec byl nemoc sama, smrt sama, sotva se vlekoucí stíny a strašidla. Nechápe?

Ah, u ďábla. Nám třeba mnoho síly, bychom něco svedli! Nač mysliti, že se činnou vyčerpáme, že klesneme vyprázdněni, že se nám nervy strhají, že nám svaly vypovědí službu? Mysleme si, že hra potrvá věčně, a pak nás může těšiti umění, a pak děkují za to, abychom pracovali!

A kázal velmi patheticky, zatím co Emanuel snažil se dodati si tvářnost velmi živé naslouchajícího.

XLII.

Po dlouhé době dokončil mistr prv
díl svého románu. Druhý díl byl rozdělá
ale bylo třeba znova jej propracovati, vš
co jen běžně bylo skizzováno, bylo nuti
podrobněji a pečlivěji vyvésti a dokonati.

Sliboval si od svého díla velice mnoh

Neměl již nedočkavosti prvních let s
práce, kdy byl pln obav, že dílo ned
končí, že je pohřbí, v krátké radosti šťast
myšlenky, jež se nerealisovala, pln kvap
aby mohl produkt svůj již hoditi na li
rární trh.

XLIII.

Zcela volně teď pracoval, v souměrný
částech, přerušuje se, když cítil nechuť r
únavu, a postupuje od kapitoly ke kapitc
Dílo vzrůstalo, nebylo třeba značných a p
statnějších oprav, podrobnějšího vypracov
kapitol, jež jen nahodil, aby se již o
u částí, jež měl napřed v mysli sestroje
jimiž chtěl něco nového, dosud *nenapsané*
neudělaného dokázati, a po jichž napsání i
pocit jakési převahy díla nad talentem, j
vahy vykonaného a dokázaného nad mí
dovedností, jíž si troufal. Kde vycházel z l
stejnosti herce znajícího, *jak se umění a*

i sám míval *illuse diváka*, pozorujícího hru
v jase osvětlení, v tom podvodném jase,
který zastírá hrubost barev a zvětšelost deko-
race, a dává dojem oživlých reliefů a pro-
půjčuje klamům pozlátka odlesky a ostré
třpyty těžkých zlat.

XLIV.

Ah, ta muka kvapných tvoreb, kdy my-
lenka utkvěvší mu v hlavě, již chtěla býti
dělem, jakoby chtěla dokázati, že není usku-
tečnitelným výmyslem klamivé fantasie! Ty
noci probdělé nad rukopisem až do úsvitu,
psavé horečce, kdy mu lampa vysílena
louhým svícením zhasínala, kdy bled jak
o dlouhých hýřeních vrhal vyprázdněnou
tupou vyssátost těla v podušky svého lože!
a když dokončil první zpracování díla, nej-
rubší vyvedení, horký, skreslený koncept,
ez propracování jen nahozený, ten údiv,
dy si uvědomoval skutečnost, kdy se chápal
ase novin a listů, aby se informoval a vpra-
il v chod událostí! Zdálo se mu při té
ráci, že celý svět zastavil svou činnost, že
ojí a čeká na něj, a teď kdy si uvědo-
oval změny dvou, tří měsíců, měl pocit
ověka, který doběhl železniční stanice právě

v okamžiku, kdy na obzoru mizí poslední vůz vlaku, jímž měl jeti.

XLV.

V době, kdy takto tvořil, neexistovalo pro něj nic. Byl otrokem svého díla, své ideje, nepostřehoval ničeho; tělo jeho bylo nepřístupno dojmům věcí vnějších, dojmům prostředí a okolí. Dělal dojem náměsíčníka, stroje, v němž mechanismus jakoby pouhou setrvačností stále pracuje, pohružoval se ve vlastní bytost, stápěl se v neurčitu, ztráceje posléze i dojem šumotu, jímž svět na něj působil v jeho samotě, velikého, splývavého šumotu a hluku vzdáleného oceánu.

XLVI.

Ale i teď, při sebe klidnější a pravidelněji postupující tvorbě, práce mistrova zaujímala pro sebe celé jeho dny.

Mimo několik slov hovoru se Stanislavou při obědě, mistr všechny ostatní chvíle věnoval neukončeným dosud kapitolám. Ani Emanuel nesměl ho dlouho vyrušovati. Tázán na něco, utkvíval pohledem v neurčitu, jakoby vzpomínal na něco nepřítomného a vzdáleného. Byl netrpělivý, nevrlý a nervosní.

Vždycky jakoby mu takový nenadálý vnější vliv pobořil, co dosud pracně a lo-

potně vystavěl. Bylo třeba vraceti se, opakovati a znova stavěti. Ale netrvalo dlouho, a vpravoval se již v tvořivou náladu. Nenadálé, rychle vzplanulé myšlenky mihaly se jeho myslí jako v noci po obloze přebíhají rozsvícené a hned zase vyhasínající tiché blesky. Bylo třeba je chytiti a naskizzovati dříve, než pozbyly tvaru jako rozplynulá pára. Jindy však vlekly se jeho myšlenky jako v bezvětří vzdálený kouř. Pracoval zvolna, vystihuje pomalá jich splývání, volný přechod a nenáhlý příliv. Klid a jistota opanovaly jeho mysl.

XLVII

Tak pracoval, až do posledního vyčerpání svých sil. Vrstvy popsaného papíru hromadily se a rostly v jeho pracovně, celá ich pomísená směsice pokrývala psací stůl. A on křivil se nad nimi, zhublý, směšně ubohý stín, zlomen a sehnut vytrvalou prací, četl, opravoval a doplňoval, a zase chápal se péra, by pokračoval v tom, co rozepsal, a co domníval se již míti ukončeno.

A tak konečně dokonal práci. Dříve, než sám doufal. Po periodě únavy a spleenu dostavila se tato tvořivá horečka, která zvýšeným kvapem nahradila a dohonila vše,

co promeškal. Po několika dnech odpočinku však znova jal se přehlížeti vše, co napsal. Byl spokojen tentokráte svou prací, jen tu a tam poopravil a zdokonalil detail nebo vyškrtl větu.

Zmocnila se ho touha, po skončené práci odpočinout si, zotaviti se, zanechati na delší čas práce literární, věnovati se prázdné a sladké zahálčivosti člověka vykonavšího svou povinnost, který nechce si zbytečnými starostmi kaziti siestu.

A vracel se k ženě.

XLVIII.

Nacházel ji teď daleko smutnější, daleko stísněnější než dříve. Jakoby tíha výčitky ležela mezi nimi. Je třeba vrátiti ji světu, pomyslil si. Zapomene, odpustí, dodával, cítě se vinen.

Nutil ji z čista jasna, aby šla s ním do divadla.

Zdráhala se. Divadlo ji nezajímá, kus je fádní, otřelý, bude se nudit. Ale šla přece.

Viděl, že mu přináší obět. S počátku se domníval, že se přetvařuje, že ji divadlo těší, ale že se k tomu nechce přiznat, aby se nedomníval, že jí po vůli něco činí. Ale pak poznal, že skutečně divadlo přestalo jí

býti požitkem, že je pro ně bez zájmu, bez účasti.

Hleděla strnule na jeviště a zase bloudila zrakem roztržitě po setmělém hledišti, kde všechno se mísilo a stékalo v zneurčitělé a stlumené splývání vyhaslých barev a tmavých stínů, kde bylo rozeznati jen bledé skvrny obličejův a obnažených rukou. A utkvívala posléze, zabrána v myšlenky, na nějakém bodě, bez účasti k okolí, jakoby nevnímala ze všeho nic, než jen dojem neurčitého šumotu, dojem velikého, do posledního kouta oživeného prostoru, — zatím co on sám, mysle na její netečnost, nevěnoval hře pozornosti, udiven, když někdo na jevišti hlasitě se rozkřikl, nebo když opona nenadále se spustila.

A byl přepadán smutkem a úzkostí chvílemi nad beznadějností toho všeho, k čemu se nutil, co nešlo svým ustáleně pravidelným chodem, a úzkostí, že je *nemožno dlouho takto živořiti*, že musí nastati okamžik, kdy se ocitne v rozpacích, kam a jak vůbec jíti.

Cítil, že přijde chvíle, kdy nebude moci kompromissy se životem uzavírat, podnikat na oko něco, co v základě svém bylo nesprávno a falešno, jen aby na několik okamžiků svědomí své uspokojil, *aby sebe sama*

oklamal, že bude muset situaci svou v celém dosahu si uvědomiti a dle ní také jednání své zařídit. A tu se stával hříčkou své fantasie. Každou chvíli napadá jej jiná domněnka a dávala jeho myšlenkám směr jako vítr kocábce zbavené vesel.

XLIX.

Hned toho, hned onoho se domýšlel. Ale konec vždy byl stejný: pěkná fráze, pěkné slovo přikrylo trapnost a kolísavost jeho postavení, jako jemný závoj zahaluje ohyzdnou tvář. Využit přítomnosti, nedbati toho, co je zítra, — to se mu posléze zdálo jediné správným, jediné možným, a úsilovně hleděl se vpraviti v život druhých, z něhož se na okamžik vyprostil, snažil se sdíleti jejich zájem, jejich pozornost, jejich zábavu. Je to tak snadné, zdálo se mu. Pozoroval své sousedy. Všichni byli jako jedním směrem napjati, směrem k velikému, jasně osvětlenému obdélníku jeviště, po němž se mihali deklamující herci . . .

Byla to věta pronesená se zvýšeným pathosem, banální aforism, který zaznél rušivě v jeho sluchu a který jakoby byl všemu, co bylo kolem něho, dodal jiného rázu, jiného zbarvení. Je to směšné, hloupé tu seděti a

dívati se na přemrštěná gesta a poslouchati nepřirozeně skandované verše... Potlesk... Jakoby celé divadlo se provlnilo nenadálým nárazem. Zprvu to zaznělo nepřirozeně studeně, někde nahoře, a pak mžikem jakoby se to řítilo přes všechna sedadla dolů do parterru, strhujíc a uchvacujíc s sebou všechno. Pohlédl na ženu. Seděla ztrnule a neúčastně, hrajíc si krajkou kapesníku, a jaksi zalekle obrátila se k němu z nenadání, pocítivši, že je pozorována. Nudí se? Ah, nikoliv! Jen se na něco teď zamyslila. Ale hra je poněkud rozvláčná. — — Chtěla by jít domů? — — Ne, počkají do konce, když už jsou tu.

L.

Nenutil ji už jíti do divadla.

Čekal, až sama projeví nějaké přání, aby jí co nejochotněji vyhověl. Ale ona, jakoby ho chtěla dráždíti, schválně neprojevovala touhy po něčem, a přicházela-li jindy aspoň občas s přáním tam nebo jinam jíti, to neb ono koupiti, tentokráte úplně se uskrovňovala a ničeho od něho nežádala.

Tak procházely zase dny, neděle, měsíce, a život jejich se nezdál měniti. Skličující nehybnost jej dusila a tížila. Lekal se uvědomiv si časem prošlou již dobu, vzpomenuv

její prázdnoty a marnosti, kdy vzpomínka vracejíc se do prožitých chvil neměla na čem utkvěti, kde se zachytiti. Byly to dny mrzuté šedi, špinavé nechuti, kalné apathie, s neustále se vracejícím pocitem, že vše, co člověk hodlá konati nebo, co již koná, je nesmyslno, bezúčelno, že ani nelze pochopiti, jak je možno se tím zabývat. Byly to dny, kdy ničeho nemohl dokonati, kdy několikrát denně začínal, by věc již po malé chvíli úplně zhnusenou zase odhazoval. Rozevíral knihy, by je hned zase odkládal; chápal se péra, by napsal sotva dvě, tři věty; začal se strojiti k nějaké vycházce, by se zase odstrojoval. Brzy chodil po pracovně, brzy vcházel do salonu, chvílemi jal se něco úsilovně hledati, by na konec úplně zapomněl, k čemu hledané věci potřeboval.

Zastihl ji nejednou sníci v setmělosti komnaty, zamyšlenou, v nehybné póse.

Oslovil ji, odpověděla jednoslabičně, bylo vidět, že se jí hnusí jeho pozornost. Mlčel ponechávaje ji jejím snům, její strnulosti podobné nahému smutku chrámové sochy, utkvělou pohledem, v měnlivém osvětlení krbu rozlivšího prudce červené, živé, mihající se skvrny rozhořevšího se ohně na podlahu;

nechal ji tak oddanou hře obraznosti, vdechující rozptýlenou vůni svého kapesníku.

Neuprosný, neodbytný smutek prodíral se v celou jeho domácnost, ze všeho zdála se vanouti truchlivost domu v první dny po pohřbu. Nikde nebylo touhy k nějaké činnosti, a byla-li jaká, byla to jen jakoby činnost natažených hodin, úplně mechanická. Nebylo viděti, že by se bylo co konalo s nějakým potěšením, s nějakou chutí. Snídalo se v pravidelnou hodinu, poklízelo se; byl-li čas k obědu, obědvalo se; večer se večeřelo a pak šlo spat. A to konalo se přesně a pravidelně, ale nebylo změny v přestávkách, která by byla osvěžila, jako zaujme barevná iniciála starého kancionálu, zjevivší se znenadání při obrácení listu. Vše šlo svým ustáleným chodem. On měl svou, jistou, vyměřenou činnost, ona měla ji také. Chodili mimo sebe, a přese se nestýkali. Mluvili spolu, ale nesdíleli se. Jakoby byli lidé úplně cizí, náhodou v hôtelu nebo v čekárně nádražní se setkavší, více nic.

LI

Cítil, že je třeba, aby odstraněno bylo, co je od sebe dělilo.

Předtuchy, nejasné tušení toho, co by

bylo třeba podniknouti, kreslilo se v jeho mysli neurčitě jako polo v mlze ztracené věže vzdáleného města na obzoru. Ale nemohl se ustáliti a rozhodnouti.

Hned v ten, hned v onen směr zanášely jej jeho myšlenky. Chtělo se mu mysliti jasně a otevřeně, ale hlava byla jako zatížena a zkalena nečistým ovzduším, v němž živořil. Byl jako spitý omamnou, nezdravou směsí neztrávených choutek, nedotoužených žádostí, kdy jedno bránilo druhému dozráti a vyspěti, a kdy jedno udušovalo druhé, aby pak churavěl celý organismus. Mrzel se sám na sebe, že nechává čas bez činu uplývati, a konal-li něco, mrzel se zase na to, co konal, že se to nevytvářelo pod jeho rukama *tak, jak si napřed přál.* A tak utápěl se ve všednosti, nechával příležitost za příležitostí míjeti a lekal se posléze situací, v nichž se ocitoval.

Není možna již náprava, zameškal jsem a propásl vhodnou chvíli, lekal se a zmalátňoval, co jej zase jindy zžírala prudká netrpělivost jako oheň třísku vhozenou do krbu. Teď je vhodná doba k rozhodnému činu — tak si říkal, ale k činům přece nedocházelo; vymyslil si posléze zase nějaký

kompromiss, jímž zlo přikryl, ale jímž ho neodstranil.

Chtěl upřímně se Stanislavou pohovořit, aby nastalo mezi nimi jasno, a aby pak poznavše, co jejich život otravuje a kalí, snažili se lépe, pevněji život svůj zaříditi, zaopatřiti si čistší a zdravější vzduch, v němž by mohli dýchati.

Ale kdykoli v tento směr pokoušel se zavésti rozhovor, vždy setkával se u ní s odpuzujícím, posměšně soustrastným trhnutím v koutku úst, jakoby již předem pohrdala jakoukoliv jeho snahou.

Je otrávena docela, nezbyla v ní již ani touha napravovati a zlepšovati, myslil si, a smutkem přetékalo jeho srdce. Ne nad ní, nad jejím osudem, ale nad sebou samým truchlil, nad svou vlastní zubožeností, nad svým vlastním živořením.

LII.

Konám vše, co mohu, utěšoval se. Vycházím jí vstříc, vše bych jí po vůli učinil, proč jen u ní vždy setkávám se s tak odpuzující lhostejností? Nechci, aby se utloukala na cestách, jimiž já chodím, bez účelu a užitku, ale ona zase nesmí chtíti, abych já k vůli ní volil výhradně jen pohodlné a

vyšlapané cesty, a nesmí mi *jen z toho důvodu* ztrpčovati okamžiky, kdy se k ní vracím, kdy chci jíti s ní, abych se zotavil z namahavé práce. Proč by nemohla život můj zpříjemňovati svým rozmarem, a proč by nemohla popustiti a obětovati ze svého života malou část — mému umění, mým snahám?

Vždy táž a táž myšlenka vracela se do jeho vědomí jako dotěrný, marně odbývaný prosebník, jenž vždy znova a znova překročuje práh. Domníval se, že v jeho nitru nezbývá nic nevyjasněného, že je vše zcela prosté, že vše světle chápe, ale vždy zase za krátký čas vracely se jeho pochybnosti, zkalovaly jeho vědomí, a v jeho mysli počaly se objevovati trapné a sužující domněnky, jako z černého kouta vylézá nečistý hmyz.

Jeho zmatek se vracel. A s ním křečovitá snaha vyprostiti hlavu z kličky, která mu stahovala hrdlo. Úzkostnost a nejistota věšely se na všecky jeho pohyby. Bylo mu nesnesitelno mlčení ženy a zase s druhé strany bál se prvního jejího slova, kdy zdržovaným výčitkám uleví. V těch chvílích připadala mu žena jako cizí, nepřátelský živel, s nímž bude třeba se utkati. Záchvěj studena a chladu kladl se mezi ně, odděloval je. Jejich myšlenky, jejich snahy byly jako dva tábory

na bojišti, — byl dosud klid mezi nimi, ale čety se již řadily a čekaly na signál k bitvě, k rozhodné srážce, až bude dán. Měl dojem čehosi neodvratného, řítícího se, co marně zadržoval, co spěchalo k rozhodnému okamžiku, a z čeho si nevěděl rady. Chvílemi se mu zdálo, že bude nejlépe nechati již všeho, neopírati se osudu, zavříti oči a čekati, až se mu všechno sřítí na hlavu.

LIII.

Tak se mučil a trýznil, často i úmyslně vyvolával tyto představy, jakoby mu činilo potěšení uvědomovati si prohnilost půdy, po níž kráčel. Nejistota jeho postavení sice vždy mu připadala, i tehdy, kdy se zdálo, že úplný souhlas pojí ho se ženou, — ale dříve to byly jen osamělé stíny, které ho nenadále přepadaly, aby zatmívaly jeho spokojenost. Byly to dávné, staré bolesti, jen že před lety byly ještě ne zcela zřetelny a potlačeny; — ale čas jim dal znenáhla intensity, poměry daly jim zmohutněti, a teď krvácely, jevily se zraku rozdrásány, žádajíce léku. A teprve teď, kdy hrozily státi se co nejpovážlivějšími a ohroziti celé zdraví jeho života, — kdy nabyly určitého a nebezpečného tvaru, viděl, že mnoho zameškal, a že je třeba

odhodlati se, ať už k čemukoli, — jen odhodlati se a nenechávati, aby věc zhoršila se do té míry, kdy už nebude možno na záchranu pomýšleti.

Čím dále budu otáleti, tím bude hůře, řekl si. Musím opustiti tuto passivní roli, vyzvati svůj osud, ukázati, stačím-li svému úkolu, — ať už budu v tom zápase ubit a potlačen, všechno, jen ne dáti se překvapiti bez přípravy, přijmouti bez hlesu a protestu smrtící ránu, apathicky klesnouti pod nenadálým přívalem . . .

LIV.

Našel ji jednou v letní odpoledne, připravenu k odchodu, v čas, kdy obyčejně zavíral se ve své pracovně nechtěje býti vyrušován, zabrán ve své myšlenky, nebo nečinný a jako strnulý.

„Půjdu k matce," pravila, dopínajíc knoflíky u švédských rukavic, trochu v nesnázích před údivem jeho očí, které se zdály prozrazovati jeho nedůvěřivost. V takovém dusnu?

Podezřívavá myšlenka znova proklouzla mu myslí, a jeho rty se pohnuly. Chtěl něco pronésti, ale rozmyslil si to ihned. Zastyděl se jakoby sám před sebou, že se mu

podobná myšlenka vůbec mohla namanouti. Ale tušil, že přece není zde vše v pořádku, a že nějaký *vedlejší* úmysl rozhodně je spojen s neobvyklou vycházkou, jež mu patrně měla býti *utajena*. Neřekl však ani slova a vrátil se do své pracovny.

LV.

Ale neměl již pokoje. Neurčitost domněnky zaujala celou jeho bytost, jako dráždí žena zahalená závojem. Vzpomínka přinášela mu teď fragmenty a útržky jeho dojmů z různých dob, jako povodeň přináší trosky stavení, jež zbořila. Poznával tyto detaily, zachycoval je a sestavoval, stavěl z nich v přibližných konturách, co byl kdysi zavrhl, odmítl a zbořil jako nesprávnou a neodůvodněnou stavbu. Jedna domněnka podporovala druhou, — a najednou vybavila se mu před očima ne již smyšlenka, o níž se dalo pochybovati, ale skutečnost, v nové, nezjevené jemu dosud podobě . . . a všechny rány jeho se obnovily, a šílený nepokoj vstoupil do jeho duše, protřásaje bolestně jejím zmrtvením.

LVI.

Spěšně se oblékal a vyšel z domu. Nic lehčího, zdálo se mu, než *přesvědčiti se*. A šel

velmi rychle, v dusné a horké ospalosti vyhřátých chodníků, až konečně octnuv se v druhé čtvrti města, najednou začal váhati a rozmýšleti se. Což, je-li již připravena na to, co nyní podniká, dovede-li mu zabrániti, aby ničeho nevypátral, . . . není-li pak nerozumem dáti jí na jevo, že *chová podezření*, že jí *nevěří*, — a učiniti ji co nejopatrnější, co nejlstivější a sebe oloupiti o poslední zbraň, kterou vůči ní mohl míti?! Pokazím vše, dnes, a zítra se nedovím již ničeho, napadlo mu, a silná touha se v něm ozvala nechati všeho a vrátiti se domů.

Pojal ho bázlivý a zahanbující pocit, a nescházelo mnoho a byl by padl do rukou kterémus ne valně jemu milému příteli. V nervosním chvatu uhnul do postranní ulice a zašel neurčitým směrem Bral se pak úplně bez cíle. Zahloubal se do svých myšlenek a nezdál se ani znamenati, kudy bloudí.

Jaká to hloupost . . . pravil konečně sám sobě, zlostně se při tom usmívaje, když byl by málem upadl naraziv o trám, položený u nějaké rozestavené stavby. Takové bláhovosti uvěřím! Nezkoumám, nepřemýšlím, poddám se prvnímu dojmu . . . a již myslím, že ani jinak nemůže býti, než tak, jak jsem si něco v pěti minutách zkonstruoval. To

je dobré . . . jsem blázen, hotový blázen . . . štěstí ještě, že jsem unikl tomu mluvkovi . . . snad bych byl se dal s ním do důvěrných řečí a všechno mu na konec ještě pověděl . . .

A zvláštní hněv pocítil, hněv *na sebe sama*, z něhož měl škodolibou radost, jako by se chtěl jím přesvědčiti, že má vskutku tu opovržlivou vlastnost, již si přikládal: svěřovati se se vším prvnímu známému. Vedro jej otupovalo, byl jím jako zpit a zmámen. Hle, pomyslil si: jak by bylo příjemno teď býti někde na letním bytě, někde na venku, v zeleni luk a lesů, poblíž chladu osamělých a skrytých vod. Ale jemu dosud ani nepřipadlo na mysl cosi podobného. Říkali mu jednou, před lety, o jakési villegiatuře, ale tehdy pomýšleje na nepříjemnost *změny* celého dosavadního způsobu života, na odpuzující pocit vidéti najednou kolem sebe cizí tváře a místo známých stěn nacházeti se uprostřed nezvyklého okolí, užívati cizího nábytku a cizích nádob, — odmítl, zvyklý i léto přestáti v nepříjemnostech pobytu v městě. Jak, vyjíti jednoho dne a nemíti kolem sebe známé ulice, — probouzeti se pod cizím stropem a nemoci ani pracovat, — líčiti obdiv pro přírodu, která mu konec konců byla strašně lhostejná, a rozplývati se v sympathii

pro primitivní kouzlo styku s hrubými sedláky a tělnatými selkami, kteří mu do jisté míry byli i protivni, — a při tom jako na hodinu vykoupení pomýšleti na okamžik, kdy bude zase „slušno“ vrátiti se do města: — ne, všechno jiné, než toto, a odpor, který této myšlence kladl, byl tak silný, že potom na něj už nikdy Stanislava nenaléhala.

LVII.

Dnes však chápal touhu ženinu, jak právě jí byla by vítána změna, jíž on se děsil. Zde jí mohl přinésti malou obět, — a ona by se byla jistě zase přizpůsobovala jeho rozmarům, byla by jemu zase něco ze svého života obětovala. Zcela dobře bylo by se tak vyhovělo oběma stranám. Ale chtíti, aby pouze *jedna* strana činila ústupky, aby sobeckému božství druhé strany položila na oltář všechny květiny a všechna světla, aby obětovala všechny vůně a kadidla, — ne, to nemohlo vésti k ničemu jinému, než k tomuto roztržení, k tomuto bolestnému a krvavému rozporu.

LVIII.

Klopýtal úzkými ulicemi staré čtvrti, kde byl stín a chlad, ale také zápach a puch,

čpavost jako sklepního vzduchu. Všude bylo pusto a prázdno, i krámky malých obchodníků zdály se jako zapomenuty, ospalost a dusná vleklost plížila se v pomalých záchvěvech po všech předmětech, procházela a pronikala všemi kouty. Upadl zase ve svou zapomnětlivost celého okolí a šel dále, nevšímaje si už ničeho.

Nějaký výkřik vrátil ho skutečnosti. Trhl sebou, jakoby jej byl někdo volal. Špinavý výrostek předběhl ho a zmizel v jednom z průjezdů, špinavých jako nejpustší brloh. Zastavil se, přečetl bezmyšlenkovitě zrezavělý plech tabulky s nerozeznatelnou odprýsklou malbou, mající teď podobu několika karmínových a modrých skvrn, pak jakoby se rozmýšlel, nemá-li se dáti jiným směrem, učinil několik nejistých kroků a posléze se přistihl před vchodem do nějaké zapadlé pivnice.

Jak je to vše protivné!... V hlavě jakoby se mu bylo cosi semklo a stisklo...

Pocit ošklivosti k sobě samému prosákl jeho nitro. Nemohl ani najíti výraz pro hnus, jenž se ho zmocnil. Jakoby nesmírné břemeno svalilo se na jeho bedra. Jsem chorobný, rozvrácený člověk, — napadlo ho. Nepřirozený život, který vedu, otrávil mne. To už

jsou nejkrajnější výstřelky nemocného mého duševního organismu. Je pozdě! Jak se mu všechno zprotivilo! Nejlépe, aby byl již všemu konec, zatoužil. Světlo jeho života dohasínalo, jen jeho trýzeň se dloužila, jako západem slunce stíny. Lekal se okamžiku, kdy uzná, že nemožno takto živořiti...

LIX.

Když se domů vrátil, nalezl Stanislavu v salonu, přestrojenou v domácí šat, ve společnosti Emanuelově. Emanuel přinesl mistru kartáčový otisk nové své knihy. Pročte několik stránek a řekne, co o tom soudí? — — Přemáhal se, aby potlačil své rozechvění. Zdálo se mu, že v tomto okamžiku skutečně dělá velice nemotorný a hloupý dojem, a neodvažoval se ani přímo pohlédnouti Stanislavě do očí.

Stiskl ruku Emanuelovi a prohlížel zběžně stránky knihy, jež mu přinesl. Hledal slova, jimiž by dal na jevo svůj zájem, ale nic mu nepřipadalo, a posléze řekl nějakou obyčejnou frázi a odložil listy. Pohlédl za ženou, jež odcházela, by přinesla občerstvení.

Začal najednou povídati o tom, kam se dnes až zatoulal. V takovém horku... bláznivý nápad, ale nemohl vydržeti pod stře-

chou... Město je děsná mrtvola v létě... teprve dnes to viděl... zápach, dusno, prach, mrtvo, a nejhůře je tam, kde jsou rozestavěné domy, ty děsné hromady cihel. ty trámy, ten puch po vápně a barvách!... Jen kdyby zase nebylo té venkovské nudy!... Dávno již byl by se poroučel letním půvabům města...

Široce se rozpovídal.

Hovoru účastnila se i Stanislava.

Netouží po venkově. Ještě by se jí líbilo, kdyby tam byla celá společnost známých,... ale co po tom všem...

Mlčel teď, poslouchal ji s údivem a díval se po straně do její tváře. Neironisuje? — Ale zdála se mluviti zcela vážně. Neodvažoval se ji vyrušiti z proudu rozhovoru a myslil si jen: přetvařuje-li se, pak se přetvařuje velmi mistrovsky...

IX.

Smáli se velmi hlasitě. Vytrhl se z myšlenek, do nichž zapadl. Hovor se již zase otáčel okolo zcela jiných věcí. Ale jej zaujal nevýslovně tíživý smutek. — Z čista jasna, bez nejmenšího vnějšího popudu ovanula jej předtucha smrti. Ale ani ne tak předtucha, jako *zcela jasné uvědomění si nut-*

ného konce všeho. Představoval si Stanislavu usmívající se teď a žertující, — a pod tím usmívajícím se obličejem, ozářeném veselostí nitra, viděl, jak podložen jest jiný obličej, který jednou nutně se zjeví, obličej ztrnulý, shaslých zraků, sešpičatělých rysů, pošmurného voskového tónu . . . obličej její mrtvoly, který pak zmizí navždy pod vrstvou hlíny, aby se již nikdy nezjevil . . . Emanuelova ruka položila se na stůl, a jeho prsty hrály si na ploše stolové desky v nervosním chvatu, ale — zase připínal k tomu svou představu: ta ruka jednou setlí, maso s ní spadne, a zjeví se z ní jen několik kostí, až se bude rozkopávati jeho hrob, a ty pohodí se a roznesou, a z celého jeho života nezbude pak nic, ani snad pouhý zvuk jeho jména . . .

A ti, kteří dnes v přátelské rozmluvě sedí, — nesejdou se pak už nikdy více, nebude ničeho mezi nimi, změní se v oddělené tři kupy kostí, které roznesou a rozhodí od sebe . . . A pod přívalem této myšlenky vše, co nyní konal, zdálo se mu tak malicherným, tak neskonale nicotným a marným. K čemu to všechno? K čemu ten smích, ten hovor, ta snaha baviti se a pobaviti? Každé slovo jako by se teď rozpadalo v jeho sluchu: všechno zdálo se mu zníti tak nuceně, tak

falešně a nepřirozeně, — uvědomoval si již ne obsah slov, jejich smysl, ale pouhé zvuky, pouhé slabiky. Jednotvárně a mrtvě působila naň celá ta rozprávka. Každou chvíli se mu zdálo, že rozprávějící umlknou, že pohlédnou na sebe, a že se jich stejný pocit zmocní jako jeho: že poznají prázdnost všeho, a že v jejich utkvělém zraku zobrazí se hrůza tohoto poznání.

LXI.

Ale rozprávka šla dále. Byli velmi veseli, a přerušovali se chvílemi výbuchy smíchu. Jen on seděl tu smuten, k smrti smuten těžkou tou myšlenkou, v niž duše jeho byla vtísněna jako mnich v černý hábit. Hlavu maje sklonénu myslil na dnešní svou toulku ulicemi, na celé to vzrušení své bytosti, na ty pochybnosti a na ta hlodavá muka. Ale v jakém zbarvení se mu nyní vše jevilo! V jak malicherném a směšném poměru byly ty všechny jeho dnešní trýzně vůči faktu, že jednou *vůbec ničeho nebude!*

Život se mu teď jevil jako prázdná a zbytečná hra štvaných a honěných stínů. Na kolísavém podkladě potácejí se vysílené postavy jako zmámené bezcílnou, poutí — hlubiny se rozvírají, a již neviděti nic jiného,

než náhlé mihnutí a temný pád, na vždy, v zapomenutí. Na chvíli prořídnou řady, ale netrvá dlouho, zbylí se srazí tím těsněji, a po tom, který zmizel, nezbude ani takové stopy jako je prázdné místo . . . Vždy znova a znova potměšilá půda hledá své oběti, rozevírajíc před bázní jejich zraku bezedné hloubky, a ždy znova a znova totéž divadlo, totéž mihnutí a týž pád v neznámou tmu. Hrůza prochvěje studenou, pomalou vlnou údy všech ostatních. Ale není kdy na rozjímání a prodlení. Dále, jen dále! — zní v celé jejich bytosti, neurčitá touha velí jim postupovati, — kam? nevědí sami, ale jdou přece. Slabá naděje se v nich rozhořívá jako nepatrný a stále vyhasínající plamen v lampě, kde jen na dně zbylo trochu oleje: všichni klesli a nedošli, myslí si každý, ale já neklesnu, já dojdu a musím dojít . . . Já *jediný* dojdu. A klesne posléze také: klopýtne, vzepře slabost vyčerpaných sil, skloní se, zavrávorá, . . . je to konec? Zmocní se ho hrůza, ne, ne, ne, to nemůže být, já nesmím klesnouti . . . A zrak jeho stydne před záhadným otvorem, jenž ho chce pohltit . . . Vzkřikne, brání se, zavzdoruje si, opozděně chce se zpátky zatlačit, chytá se těch, kteří jdou dále, ale pak vidí, že zůstal sám, že

místo něho postupuje v řadách ostatních jen osudná mezera . . . i poddá se osudu a nebrání se konci a zkáze všeho.

Sklonil hlavu, a pohled jeho ustrnul. Jakoby byla v jeho nitru všechna světla shasla, a v pustý sál jeho duše v mrazivém přílivu se vedrala a vnikla studená noc. Hovořící hlas jeho duše oněměl a zmlkl, hluché a němé ticho prostřelo se vůkol něho. V něm slyšel jen, jak se do jeho duše vsakuje v černých pomalých kapkách otrávené zoufalství. Čím dále, tím odvážněji a směleji, . . . a pak nezbývalo již suchého místa, nezbývalo plochy, která by jím dotknuta nebyla, všechno bylo jím zaplaveno, zalito a napito — jako houba, která nasákla vodou. A ztlačovalo jej a tížilo toto poznání marnosti všeho, jakoby na jeho bedra vložena byla tíha nesnesitelná, pod níž zmíraly a hasly křečovitě napjaté jeho síly. K čemu se snažím, k čemu krvácím, je-li výsledkem všeho neplodná, krutá smrt, drtivý skon a zmar?! A vzpomněl zase nenadále svého dítěte, a veselý smích, jímž se v tu chvíli Stanislava ozvala, neladně střikl a porouhal se jeho vzpomínce. V slabých, splynulých konturách a vzdálených barvách vyrýsovala se mu a vykreslila v představách podoba

mrtvého dítěte, v chorobném, bílém zbarvení, a pak náhle, jakoby bylo všecko to osvětlení shaslo, zůstala před jeho zrakem jen mrtvá tvář, zsinalá a zpopelavělá, bolestných, sevřených tahů, a i ta odešla, a on si připomněl náhle mrtvou a studenou skutečnost. A úžas se ho zmocnil nad tím odchodem ze života, nad prázdným místem, jež se u jejich stolu jevilo, kde sedávala na své dětské stolici, hrajíc si barevnými tretkami. Je pryč, na vždy pryč, — nevrátí se již nikdy, a neukojitelná lítost pronikla a spjala celou jeho bytost. Jakoby se byl domníval, že je dítě někde dole, že si hraje v zahradě, že se za chvíli vrátí, přiběhne v dupotu svých drobných nohou a bude se shánětí po své večeři, — a jakoby teď si uvědomoval, že je zahrada pustá, prázdná, že po schodišti nikdo nestoupá, že je tam mrtvo a němo, a že dole přirazili s třeskotem domovní vrata, neboť nejedná se již o návrat jeho dítěte, jež zůstalo tam někde venku, v tmách, v hlubinách noci, malá, nepatrná mrtvá hmota zakopaná v tvrdé, tížící hlíně dalekých polí . . . Ustrnul nad tím tajemstvím života, jež dalo dítěti jeho vyjíti nad povrch, aby prošlo a provleklo se jím jako neslyšný, bázlivý, slabě se provinující,

opozděný a postrašené smutný stín, a pak odešlo, zmizelo za poslední hranice, *poznavši a pochopivši* dětskou svou duší všechno, celou tu záhadu východu z temnot a zániku v nich, jež jemu dosud byla zakryla. Něco jako touha, jíti za tím malým a tesklivým stínem, vzkřísilo se v jeho nitru. A s ní lítost, jakoby byl opominul *vyptáti se a vyzvěděti* všechno. Ty dětské rty zdály se mu teď obtíženy touhou pověděti mu své tajemství. Ale on se neptal a nevyzvídal, a dítě nepovědělo a s tím záhadným úsměvem svých jemných rtů, s neprozrazeným tajemstvím přichystalo se k východu a odešlo z domu, v neznámo cest . . . Tak prosté to bylo a tak blízké, napadlo mu — a já jsem opominul a nic nevyzvěděl . . . Lítost *nad sebou samým* sprchla do jeho duše. A truchlé zbytky zhaslých nadějí oživovaly teď v jeho mysli, jako ohlas mrtvého zvuku oživuje v samotě vzdálených skal . . . Naslouchal teď těm hlasům, hovořícím opozděně z jeho nitra, a duše jeho našla posléze v jejich smutném ohlasu klid, jako nachází loď zmítaná bouřemi po dlouhé plavbě svůj přístav.

LXII.

Stanislava záhy po poledni odešla z domu. Osaměl uprostřed tíživé pustoty mrtvých komnat.

Venku hořel nejžhavější letní den, — zde byl stín a chlad, — a ze zdola znělo sem nahoru několik hlasů pomísených, jako by několik lidí mluvilo zároveň. A pak i to stichlo, a vším rozvleklo se němé mlčení vymřelého domu. Měl dojem opozděného ve zdech města, z něhož všichni obyvatelé se vystěhovali.

Něco únavného, obtíženého padlo v jeho duši. Jakoby v polosnu naslouchal nápěvu jednotvárné písně, neskonale chmurnému, opakovanému a zpívanému někde pod ním vždy v téže formě, vždy znova a znova započínanému vytrvalou neomrzelostí zpěváka, — a on jakoby teď na jeho podkladě dával blouditi svým myšlenkám, na šedavém jeho plátně kreslil kontury těkavých představ rozvinujících se hned volněji, hned prudčeji, pozbývajících hned pevnosti tvaru, hned srážejících se v několik bezpečně tažených čar.

LXIII.

Jak je tu hned pusto, jsem-li tu sám, myslil si. Vím-li, že ve vedlejší komnatě někdo přechází, plní mne to dráždivým, příjemným pocitem — a myslím na něj a na jeho práci a konám při tom svou, a je hned kolem mne jakoby plno, živo, v nitru mém

je všechno v lehkém proudění . . . kdežto jsem-li sám, . . . sám . . . cítím hned, že jen *já* dýšu a žiji uprostřed mrtvosti všeho, — a to neživé, mrtvé okolí padá na mne celou svou olověnou tíhou, . . . a hned se vrátí myšlenky o *marnosti*, *prázdnotě* všeho, co konám . . .

LXIV.

Odešla (to už byl zase v jiných myšlenkách), snad je jí příjemno teď zrovna, v takovém dusnu, dělat návštěvy . . . Ale co jí to teď zrovna napadlo, navštěvovat tak vytrvale matku? Rozmar? Sport? . . . Včera jsem jí cosi řekl . . . k vůli tomu; neodpověděla mi ani, dělala, jakoby přeslechla . . . ale jistě nepřeslechla . . . Pak řekla tu větu: (vzpomínal) . . . že to nestojí za život, neviděti za celý měsíc nikoho, než tři tváře . . . věděti již napřed, čím se bude celý den zaměstnávati, co bude mluviti a co se jí bude odpovídati . . .

(Zcela jasně si připomněl teď předmět včerejší rozmluvy). Mluvili o starém professoru přírodopisu . . . Emanuel začal . . . měl jej v prvních třídách gymnasia, . . . professor dosud vykládal, . . . dvanáct let již od té doby uplynulo . . . týž předmět s týmiž vtipy a s týmž zlobením, týrán a mučen týmiž

rozpustilostmi nevázaných chlapců . . . jak truchlivý život, jednotvárný a mrtvý . . . takovou řadu let . . . a v mysli netanula mu již představa dusné třídy, shrbený professor gestikulující před černou tabulí s lehkým povlakem špatně smyté křídy, nad vycpaným čtvernožcem — ale zjevil se před jeho zrakem stůl jeho pracovny, pokrytý papíry, nad nímž se skláněl stejnou řadu let, při téže práci, pod tíhou jediné myšlenky: vypsati vše, co obsahoval jeho talent, uvězniti na papíře navždy všechny představy, které mu prolétaly jako stěhovaví ptáci hlavou dnes zde a zítra daleko jinde, nedosažitelní . . . A tolik jich prolétlo a bez účinku, jen jen že zahrálo ve slunci měnivé jejich peří, . . . ale mžik . . . a všechno se ztratilo v dáli, v neproniknutelných, celý obzor zatopujících, hustých mlhách . . .

LXV.

„Oč je lepší náš život," řekla pojednou Stanislava. „Dvě tři tváře celé měsíce vidíme . . . to je vše . . ."

Lekl se, když tak nahlas pronesla *jeho* myšlenku (A oči její tak truchlivě zasvítily, visely jako unavené noční svítilny do bledosti ranního svitu). — „Všechno člověk ví

již napřed, co bude celý den dělat, a než se ještě otáže, již ví, jak se mu odpoví . . .“

Ta slova, tak hořce pronesená, s výčitkou, vrátila mu muka minulých dnů, jako zachřestění pout snícímu vězni vrátí vězení. On měl přece jen, v posléz, útěchu v práci, jež ho zkonejšila, jež ho uklidnila; ale kde byla její útěcha, její naděje, jež by držela celé její žití jako pilíř drží klenbu?... A teď se mu zdál její život daleko pustší, bezútěšnější, beznadějnější... Pod úsměvem, s nímž snaží se projít životem, tají se zoufalé nitro... on viděl jen úsměvy, jako dítě vidí květiny a nechápe, že pod nimi jsou hroby, hniloba a rozklad . . .

(Bylo ticho v pracovně, lehké barvy, prchavá vůně opřádající všechno v unavené snění, z květin, jež plnily konsoly, — zvolné a pomalé rytmy zdvihajících se a klesajících vln v usnulém zálivu, — a venku, tam byl požár a výheň, všechno tam hořelo a plápolalo v červených výkřicích barev, žehlo a smálo se v prudce vytrysklých, ohnivých tónech vzníceného jasu. Jen poslední střechy města na obzoru, to byl roztavený, bílý kov v širokém pruhu rozlitý, pod zářícím nebem, na němž umdléval zrak jednotvárnou, hluboce fialovou modří, v níž tavily se sněhy

několika posledních, zbylých, tenkých vrstev oblačných) . . . Ty představy se stále vracejí . . . Je zvyklý na týž impuls vázati také tytéž reflexe. A přichází vždy k těmže závěrům. To je přirozené. A poněvadž vždy v tytéž konce celou věc promyslí, domnívá se, že ani jiný závěr není možný, než *právě ten* . . . Jeho mysl je sformována již a schýlena v ten zvyklý směr, jako k jedné straně sklánějí se staré vrby pod dlouholetými nárazy větrů . . . Nebylo nikdy myšlenky, která by jej zachraňovala a převáděla přes nebezpečné úzkosti znepokojené duše, jako most převádí přes rozpěněné proudy; která by mu řekla: Zde stoupni a uvidíš jasné a ozářené cesty, — uvidíš, že *je cíl*, že je hodno žíti, aby se hodosáhlo. Temnoty jsou jen za tebou, tam se neohlížej, co tam, je ztraceno, ale zde jsou nové pláně, nové stezky, nové slunce, nové květiny, nový rozkvět a nový život.

LXVI.

— — — Můj Bože, nač to zase myslím! A to je všechno proto, že jsem *sám* . . . K čemu to všechno? . . . Potřebuji život kolem sebe, pohybovati se uprostřed něho, býti v jeho šumu a varu . . . (Představa kaleidoskopické

pestrosti vzkřísila se v jeho myšlenkách)... Být mezi lidmi, cítiti s nimi, pracovati s nimi ve svorném dotyku těl, sdíleti se s nimi... ach, to by byl jiný život... než teď, dny šíleného smutku, spleenu, nebo dny znepokojení, nervosnosti, vzteku a žluči...

LXVII

(Jiné myšlenky prosákly a zbarvily jeho snění.)

Stále ty úvahy, to marné konstruování toho, čeho nikdy neučiním... Půjdu s nimi na lože, — a ráno, až se vzbudím, nebudu o nich už zase nic vědětí. To jest obvyklý výsledek všeho... (Hle, zase se dráždím, zase impuls k dlouhému rozjímání o vlastní nicotě! Díval se velmi posměšně *na práci vlastního nitra* Oddělil se od své vlastní bytosti na okamžik, a nitro jeho, po těch neustálených analysách, zjevilo se mu rozpitvaným a zkrváceným. *Tak to tedy je*, napadlo mu!) A zase spojily se tyto dvě na okamžik odstoupivší a rozdělené části: v choré hlavě zapotácely se nezřetelné, zmatené myšlenky jako po bařinách kmitají se bludná světla. Ale záhy pohasla, — a všechno se zmrtvilo a kleslo v tupou ztrnulost... Jen tu a tam ještě bolestné vzrušení se ho zmocňovalo,

ale jen na okamžik, netrvale, v duši jeho vtřásaly se chvílemi mučivé pocity jako vítr po bouři střásá s větví osamělé dešťové kapky . . .

LXVIII.

Vytrval tak dlouho seděti, bez citu, bez myšlenky. Ani to ticho, stoupající a zvedající se z prázdnoty opuštěných a odlehlých míst, z celého zadumání pracovny osamocené horkým letním odpolednem, nevstupovalo již tíživě do jeho vědomí. Ani zvuku hodin si neuvědomoval, toho odměřeného a vytrvalého hluku stroje svědomitě konajícího svou povinnost i tehdy, kdy se mu nevěnovala pozornost.

Vstal posléze, přešel několikráte pracovnu a stanul u okna. Venku třásl se vzduch plamenem, a slabý vítr, vnikaje otevřeným oknem chvílemi až do pracovny a přinášeje s sebou smíšený jako dehtový zápach rozpálených desek střech s opojnou, kořennou vůní prohřátých zahrad (byly tu v blízku, velmi rozlehlé), hýbal s tichým, tlaskajícím šelestem, jako plátnem lodní plachty, polospuštěnou záclonou a tloukl jí časem o dřevo rámu okenního, ale sotva slyšitelně, jako v sladkém umdlévání a ochabování. (Měl z něho časem dojem lodi usnulé na vodách v poledním žáru,

kolébané monotonií nárazu vleklých vln a nepatrně se vzdouvajícího větru.) I slabý, sotva znatelný zápach dřeva horkem rozehřátého tu byl, a zapomenuté vůně oživovaly kolem v komnatě, lehké a rozplývavé, jako vzpomínky, pršely v jemném dešti s konsol a stoupaly s províjivou prchavostí z hrdel váz, kde květiny usýchaly a mřely, vůně mrtvých růží, jež tolik miloval, a jíž nasáklo všechno v jeho pracovně, jež zavála chvílemi z náhle rozevřené skříně, vydýchla z vytažené zásuvky, vlekla se spile po plochách nábytku, chytala se v drobných záhybech bibelotů, spala těžce na dně nádob, prchala z pohnutých řas jemných záclon. Z dáli se sem nesl jen smíšený hlomoz, z neurčitých vřav složené hřmocení, jako řada urputně dopadajících kladiv, nepokoj a hluk, který měl ospalost a lehtivost příjemnost vytrvalého otřásání vozu, kde sníme, polo dřímajíce, polo bdíce. A do všeho toho kanulo šero, modravé šero polospuštěné záclony sycené jakoby zlatým smíchem odráženého zrcadla, tancem zvířeného prachu u okna, nad výřezem zářivého kovu rozlitého tam, pokud jej záclona pouštěla, a dále hrajícího jen už svými reflexy. A nejzáze v pracovně, tam bylo jen usnutí splynulých barev, bez vyslovených

akcentů a vytknutých rozlišení, tam bylo jen nejasné tušení a uhadování, odbarvení a zladění všeho v jediný odstín, jenž vpil do sebe všechny barvy, ve zmnožení a vystoupení stínů, rozlitých v koutech a záhybech s tvrdými tóny do modra rozetřených tuší. A všechno v tom polosvitu, v té polotmě, v tom zastínění ploch a oživení hran, kde dřevo nábytku sesmutnělo, zvážnělo, zatím co hrany sem tam zasvitly ostrým, řezavým vzleskem stříbra, mělo chlad a studenost přísného studijního sálu, jímž pojednou všecko se zdálo smáčeno, prosáklo a napuštěno, že mistr bezděky se zachvěl, uvědomiv si, vytržen ze svého snění, okolí, v němž se nalézal.

LXIX.

Šel se podívat, vrátila-li se už žena; ale Stanislava dosud byla venku. V odpovědi služčině zdál se cítiti posměšek, nepříjemný pocit se ho dotkl, ale odvrátiv se neřekl nic a vrátil se do pracovny. Rozevřel noviny a zase je odhodil; děsná nuda ovála jej z toho potištěného papíru, jednotvárnost všeho jej sevřela. A pak vzal kartáčový otisk nové práce Emanuelovy, několik dalších archů, a jal se čísti. Čítával teď málo cizí práce, bylo mu obtížno sledovati cizí ideje, a pak také

v pracích svých druhů nacházel málo *tak dělaného,* jako byly jeho věci, málo lásky k formě, která ho jedině poutala. V mladších letech byl vážnějším čtenářem, tehdy ho zajímalo i neznámé jméno tištěné pod desítiřádkovou básní v časopise. Ale znenáhla ztrácela se tato touha informovati se o všem; z nových knih četl jen sem tam několik úryvků, aby měl aspoň přibližný dojem, a mnohé literární novince nevěnoval ani na tak málo redukovaného zájmu.

LXX.

Ale teď četl se zájmem. Práce nebyla tak špatná, jak dle přečtených úvodních scen a skizz čekal. Hoch si dal tentokráte záležet, z šedivosti a jednotvárnosti tónu referujícího přešel záhy v barevnost a sytost umělecké prósy, — bylo to ne již vrátké experimentování, ale hotové bezpečné kroky umělce, vypjatá malba pocitů, kde každý i nejjemnější záchvěv, nejnepatrnější otřes zachycován byl plně a šťastně. Celá práce změnila se ve vlnivý tok her duševního světa, v dojmový a náladový skizzář všeho, co se hýbalo a zvedalo uvnitř, na dně a v propasti psychy, byl to popis *dobrodružství duše,* její vyjádření pod přílivy vzduchu, tepla, barev-

ných odstínů, vůní, záchvěvů zvukových, všeho, čím fysický svět na ni útočil.

S počátku analysoval autor moderního umělce, nitro umdleného, raffinovaného a nervosního mladého muže, který hledá rozkoš vzrušení, aby osvěžil nervy. „Opíti se životem, využíti všeho do posledních šťav, ah, jaký to sen, jenž vlál stále kolem jeho hlavy jako neodstranitelný závoj, jenž nutil jej vrhati se do proudu rozkoší a zábav, aby vždy na konec poznal, že to přece ještě není ten pravý způsob, jakým třeba života užíti . . .“

Napadlo mistru: líčí sebe. Bylo dále do konce několik podrobností, které vzal autor přímo ze svých zkušeností, aféry, jež i mistr znal. Bavilo jej teď slyšeti zpověď sestřenčovu, tak naivní, horlivou a otevřenou, nešetřící nejdůvěrnějších koutů, otvírající do kořán i nejposlednější, nejskrytější komnaty duše.

„Chtěl obmeziti tu širokou touhu“, četl, „když jej bylo vše již zklamalo, unavilo a vyčerpalo, posléze na zcela malý a nepatrný úryvek celé písně svého života. Chtěl jen několik barev, tónů, vůní, aby se dal jimi zaujati a podmaniti, když byl prohýřil největší díl, skoro celou zásobu schopností a sil, jež mu dalo jeho mládí . . . Evu, jen Evu

měl teď na mysli, po ní toužil a šílil, jen její obraz vyplňoval jeho duši jako příliš pronikavé parfumy naplňují komnaty."

Autor popisoval pak návštěvy u své milenky, smutné a melancholické na pohled rozhovory při shasínajících svitech letních západů, kdy střeženi žárlivým chotěm Eviným, mohli jen o lhostejných věcech mluviti, dorozumujíce se potají, kdy pozornost strážcova ochabla a měnila se v apathii. Ale za to vycházky, kdy Eva pod různými záminkami z domu unikala, kdy po několik hodin byli sami sobě ponecháni a mohli bez ostychu druh druhu se svěřovati! Nejčastěji volili k svým vycházkám starý městský hřbitov, kde byli skryti, hřbitov, kde již se nepohřbívalo, a jenž měl teď vzeření sadu mizejícího v záplavě květů, jasu, vůně, zpěvu, kde všechna hrůza nahého hrobu mizela pod tím kypícím a bujným životem přírody, kde i zvětralé kameny náhrobní se starobylými erby zdály se jako pouhé příkrasy v zeleni keřů jim vlídně kynouti. Usedali na kamenné lavice, šťastni jako dva snoubenci, a často celá hodina prošla, co nepromluvili ani slova, spokojeni jen tím, že jsou sblíženi, že jsou k sobě přitisknuti.

„Schýlen k ní, chvěl se rozkoší cítiti

plamenný dech jejích ňader sevřených v těsném poutu vonného, růžového šatu. Chvěl se jsa tak blízek rozčilující její kráse, boje se ještě větší intimnosti, zdržuje se, aby ji nepolíbil, dopřávaje si zatím jen raffinovaného požitku mučivé té zdrženlivosti. Ta vůně, která z ní celé dýchala, která řinula z jejího vlasu, z jejích ramen, z její šíje, jak jej lehtala, dráždila, vzněcovala! Koupal se v té žhavé lázni, která proudila v jeho klín, když se obraceli k sobě, kdy usedali tváří v tvář, kdy snažil se spojovati tělo své s jejím lehkým dotykem kolenou, v nárazích prudké smyslnosti, co ona, vědouc o všem a tváříc se, jakoby toho nepozorovala, mhouřila oči v zlenivělé a uspávající sladkosti, v umdlené rozkoši spojující její tělo s tělem muže, jehož sílu a útočnost milovala."

A pak vypukl autor v prudký posměch druhému muži, jenž se dal tak klamati. Sláva, jenž se pojila k jeho jménu, zaslepovala jeho zraky, že neviděl, co se odehrávalo v samé jeho blízkosti. Otrok svého atelieru, díval se na nahotu žen, jež jeho štětec na plátno přenesl, muče se a trápě myšlenkami, že přece jen nevystihl pravého živého tónu lidského masa, — den ze dne, zoufalá obět, jíž učarovaly mrtvé barvy

mrtvých pláten . . . snílek a blázen, jenž si dal všechny příjemnosti svého života jednu po druhé cizími, drzými rty smlsávati! Ah, jaká to pošetilost trýzniti se a umrtvovati pro neuskutečnitelné chiméry! A vzdalovati se proto života, jeho požitků! Nechávati jiným jeho rozkoše!

LXXI.

Mistr dočetl. Četl-li prve se zájmem, poslední kapitoly četl v zimničném rozechvění z rukopisu, jejž autor přiložil, kdyby se mistr chtěl podívati i na část dosud nevysázenou. Odloživ knihu byl jako pomaten, horko a mráz střídaly se v jeho těle, něco jej dusilo, vyskočil z křesla a do neurčita se rozběhl. Rozesmál se trpce, zlostně, vztekle, pak zase rozevřel rukopis a obracel a přemítal jeho listy, jakoby něco v nich hledal, a pak všechno odstrčil a ztrnulý a jako neživý stanul u okna. Ale v celé jeho bytosti to vřelo a bouřilo. A najednou mu připadlo; *musíš se rozhodnout.* A sice teď hned. Popadl klobouk, prošel prudce ložnicí a salonem, ale ocitnuv se v komnatě, kde se přijímaly návštěvy, zarazil se před dveřmi do kuchyně vedoucími, vzpomenuv si pojednou na úsměšek služky, když se jí prve

ptal, vrátila-li se milostpaní. *I ona už ví,* řekl si, a bolestně se usmál. Vracel se do pracovny, ale došed do salonu klesl jako schvácen dlouhou chůzí v jednu z pohovek. V hlavě jeho bylo pusto a němo jako v životě, z něhož vyšly naděje . . .

LXXII.

Vše je ztraceno, začalo mu zníti v myšlenkách. Ničemu nezabráním, ničeho nezamezím; ukonejším-li zase svá muka, nebude to jich odstranění, ale pouhý s nimi kompromiss, pouhé příměří. A další můj život bude: přetvařovati se a lháti... a to jen proto, abych mohl zase přetvářku a lež vedle sebe trpěti. Za tu cenu budu muset býti i já pokrytcem, nečinně přihlížeti ku všemu, co mně na úkor bují, co mě o vše olupuje.

To je výsledek všech lží, všech nepřirozeností, jež jsem si na účet života dovolil. Tak to je, — a škodolibost vyvstala a vyvřela z jeho nitra, škodolibost nad svým vlastním osudem. Ne, ne, ne, to nemůže být, to není pravda, namítalo zase po chvíli něco v jeho nitru. Všechno se vzepřelo této domněnce. Není ani možná, aby to bylo pravda. Aby mne tak podle klamala! Aby za mými zády sehrála takovou bídnou frašku, k po-

směchu celého okolí, ten posměch i mně samému vnucujíc . . . ne, v tom musí býti rozhodně omyl . . . ostatně byl bych něco pozoroval již dříve, neshrnulo by se mi to na hlavu tak najednou, tak nečekaně . . . byl bych měl tušení, podezření . . . ani Emanuel by nebyl tak neprozřetelný, aby mně všechno tak hloupým způsobem pověděl, aby mně sám donesl práci, v níž se ze všeho zpovídá . . . to je jisté . . . a kdyby byl o tom i psal, byl by to jisté co nejvíce zastřel, aby toho nikdo nepoznal . . . Světlejší myšlenky počaly se prodírati soumrakem jeho vědomí jako bělavé stezky houštinami lesů. — — — Ne, ne, ne, vykřiklo to však za chvíli v jeho duši. Pěkně si to zase konstruuji, pěknou nalézám výmluvu, abych se nemusil hýbati ze své shnilé lenosti; proč pak si neřeknu přímo: je to velmi mrzuté, ale nehýbejme tím! Vždyť jsem to tušil už dávno, vždyť jsem už jednou Stanislavu špehoval . . . Hle, jak se pokrytectví do mne už vsáklo, i sebe sama bych rád — ošidil.

(Vím teď, že je vše pravda. Vím teď, že mi nebylo tajno, proč Emanuel mne tak často navštěvuje; vím teď, proč i žena tak často vycházela. Pamatuji se i na onen pocit studu, který se mne zmocnil, když jsem

vrátiv se z vycházky — tehdy, kdy jsem ji špehoval — a vešel do salonu, našel ji ve společnosti Emanuelově, a *to jsem přece věděl, že se tehdáž rozběhla někam ven jen proto, aby se s ním sešla)* — — — Tak vida, všechno jsem věděl, ironisoval, a teprve dnes jsem tak hloupě zdrcen. Jaké to nesmysly! Já jsem byl tak chytrý a moudrý vždycky, a teprve dnes neprozřetelně vstrčím hlavu pod palici, aby mně na hlavu spadla! Vida, to jsem nevěděl! To je znamenité! Nezbývá vskutku, než vzíti na vědomí, že jsem všechno sice *věděl*, ale teprve dnes, že jsem si to *uvědomil*. (Hle, i bonmoty ještě vymýšlím!)

LXXIII.

. . . Proto ani nechtěla letos na venek, že s ní by tam nemohl Emanuel, aby mi to nebylo *nápadno*. To je výborné slovo! Jen aby to nebylo nápadno, aby to nevzbudilo pohoršení, — oč více by se ještě starala! Jen abych *já* na nic nepřišel, ať se třeba celý svět směje a chechtá. Jaká péče, jaká starostlivost! (Tu logiku by bylo velmi komické skonstruovat, najít pro to nějakou formuli.) Byl by to požitek teď všechno znova prožít, ale *vědět o tom* a dívat se na ty hlouposti a pitomosti, jež jsem tro-

pil — — na příklad tehdá, když mluvili o Ibsenově *Voře*, a kdy jsem učinil tu poznámku, docela vážně, a kdy se na mne tak cize podívali; — co si myslili, o mně, o manželu ještě hloupějším, ještě směšnějším, než — — než — — (. . . zdá se mi, že bych teď slušně mohl zahrát úlohu Othella; žluči mám k tomu dost, bylo by to velmi komické sehrát roli uraženého samce, až by se vrátila nepřipravená na můj výbuch, polekaná, k němosti zdrcená) — — rád bych věděl, co by si počala, učinila-li by pokus lháti dále, či nechala-li by cynicky přetvářku padnouti . . . Tak dlouho mne dovedla klamati! Byl jsem vždy k ní tak upřímný, smýšlel jsem upřímně o jejím osudu, uznával jsem tíhu jejího postavení . . . proč mi také neřekla upřímně: *nenávidím tě, rozejděme se!* To jsou dvě věty, ale ona je neřekla, a aby je nemusila říci, nalhala jich celé tisíce, jedny podvodnější než druhé. Nebylo *slova*, aby byla řekla, co se děje v jejím nitru. Všechno mluvilo a lhalo o něčem, čeho tam nebylo, co vůbec neexistovalo, co si pracně vymýšlela a konstruovala. Někdy snad se přeřekla, — i to se stává sebe zkušenějším herečkám, — ale mně to asi zamluvila, abych nic nepoznal, abych nic nezatušil . . . Hrála mistrně svou

úlohu . . . anebo snad jsem já tak naivním divákem, že mne v illusi uvedla i mizerná, nejapná a nemotorná začátečnice . . . !?

LXXIV.

To by bylo možné — sledoval tu představu, — to by bylo zcela možné, a pak je vina na mé straně . . . nu, ovšem, ironisoval jsem takovým dobrým znatelem a pozorovatelem lidí, že uhádnu něco, co ví celý svět teprve za několik měsíců, když už mi hoří nad hlavou . . .

Ah — — a skřípal vztekle zuby. (Ještě tohle, takové banální hněvy!) Vždyť jsem to věděl, že tohle jednou přijde! Co pak se tak rozčiluju? Na prstech jsem si to mohl vypočítati, — je to div, že to přišlo, teprve teď?! Neschází, než abych ještě dal na jevo že jsem byl tak hloupý a myslil, že se *něco takového* u mne ani státi nemůže . . .

. . . Ano, takové to je, dočista takové Jako u . . . (vzpomněl jména jednoho slavného básníka, jehož skandální aféra před časem prolétla městem). S hercem ji zastihl který hrál v jeho kusech hlavní úlohy, a jemuž věnoval před časem z vděčnosti knihu A ji opěval před tím pln nadšení, její božské tělo, vlasy, ňadra, postavu, — kdo to četl

smál se, poněvadž celé město vědělo, že se mu zpronevěřuje. A když se vše dověděl, běhal jako zběsilý, báli se, že si sáhne na život, pak se říkalo, že herce vyzval na souboj, že mu manželka uprchla, a naposled je viděli smířeny, zase psal na její vnady básně, i kusy hráli, i týž herec v nich hrál, jen knih mu již oklamaný básník nepřipisoval... (Hořkost a hněv prosákl mu duší, nervosní zlostnost zalomcovala jím.) Zrovna jako u mne, jako u mne. Celé město to ví, bude se chechtat, bude to zase pikantní klep, až dojde látka rozhovoru, až se srazí hlavy důvěrně k sobě . . . A já, já budu hráti Othella, aby byla komedie úplná, aby obecenstvo nepřišlo o zábavu . . . a pak se bude slavit smíření, a budu Stanislavu vodit po promenádách a do divadel, abych ukázal své rodinné štěstí . . . Hle, to jest on, a to jest ona, a zase jsou pohromadě; nevidíte, tamhle je ten druhý, jest-li pak je pozdraví . . . podívejte se, zdraví je, ona se na něj usmívá, on mu kyne rukou . . . hm, tohle je povedená komedie; že se nestydí, jakoby o tom nevědél celý svět, dělají jakoby nic, a zatím — — "

LXXV.

Nestyda bych byl, kdych to mohl *takhle* hráti! . . . Mezi námi je konec, na vždy

konec . . . rozejdeme se, nepatřili jsme k sobě, ať si jde, kam chce . . . je mi lhostejna . . . Ale mohla sama udělat konec všemu dříve, nebylo třeba, aby mne takhle na pranýř postavila, mne takhle skandalisovala! . . . Nemůžeme se snésti, nenávidíme se, dobrá, co na tom, nemusíme býti spolu, cesty se rozcházejí ve dva směry, koleje se rozbíhají, rozejdeme se, a věc je ukončena! . . . Ano, tak to mohlo býti nejlépe, ne však to, co mi nyní provedla. *Tohle* jsem si zasloužil?! Přetvářku, podvod a lež? A hanbu? . . . Co vás ke mně vázalo, řekněte?! A proč jste si vůbec činila věc tak nepohodlnou? Snad jste si myslila, že jsem tak hloupý, že nic nepoznám, a že budu věčně přísahati na vaši ctnost? Ah, ubohá, vy jste mne litovala? Vám se mne zželelo? Chtěla jste mi zachovati illusi? Nebo vám to zrovna bylo požitkem, že to můžete prováděti tak potají, za mými zády, v stálém strachu, že na to přijdu, že vás zastihnu v objetí vašeho milence? Rozumím, je to tak vábné, ten pocit, že číhá na váš každý pohyb žárlivý muž, a že se vám přece až dosud vždycky podařilo jej oklamat! . . . Tak často jste se usmívala, tak často zářilo vaše čisté čelo, — a já jsem nikdy nevěděl, proč se usmí-

váte, a proč vaše čelo září! A vy jste přicházela z objetí milence, a vaše rty byly ještě vlhké jeho polibky, a z vašich šatů vála ještě vůně cigarett, jejichž kouř vás ovíval . . . A byla jste tak šťastna, že máte mladého a silného muže za milence, vy, kterou upoutal osud k starému manželu, polobláznu, dítěti, které se honí za pozlátkem slávy, které se honí za všemi těmi věcmi, jimiž z hloubi duše pohrdáte. A on byl tak šťasten vida vás šťastnou, vida váš úsměv, neboť cítil-li se vázán k svému umění, cítil se vázán též k vám, cítil se vázán vás milovati, a jeho touha vždy šla posléze za vámi, jako v noci jde za usnulou lodí odlesk pochodně, již na palubě rozžali.

LXXVI.

Teď se však vše změnilo, dobrá, rozejdeme se. Jděte si, kam chcete . . . chcete mi dělat výčitky? . . . ne, pouštím vás docela gentlemansky, nemáme si co vyčítat... Jestli jste mi po tolik let, co jsme spolu byli, nějakou obět přinášela (ač já o ni nikterak nestál), děkuji vám za ni, ale dalších obětí nežádám, ano, já si je i zakazuji . . .

LXXVII.

Jaké to nesmysly kombinuji, — vyrušil se. Sentimentální žvasty jako vždycky, né-

jakou vzrušenou scénu do rozepsaného románu . . . (Bolestí zaúpěl.) Oh, v hlavě mu mu buší, jakoby se mu chtěla každou chvíli v několik kusů rozskočit! Jen klid, jen klid! Jen se nepřenáhlit! Jen jednati s rozvahou, aby zachránil, co se dá ještě zachránit . . . Kdo ví, jest-li se na konec neukvapil a nesoudil prchle a neskombinoval něco, co vůbec ani neexistuje. Přišlo to tak náhle, jako když se z čista jasna nebe zatmí a na zemi sesype krupobití. Je všecek z toho popleten a pomaten, není ani schopen, učiniti si o věci náležitý soud.

Musím si to rozmyslit! vykřikl a sám se lekl vzkřeku, jenž se mu vydral z hrdla. Soudit klidně, s rozvahou, a pak jednat . . . a hlavně *jednat* a ne zase složit ruce v klín.

LXXVIII.

Přišlo mu mnoho věcí na mysl, přehnalo se mu a prošlo hlavou beze stopy, jako cizí chodci procházejí průjezdným domem. Chvílemi i zapomínal, a měl ze všeho jen tíživý dojem nejasné a vzdálené sklíčenosti, zbylé z velikého úrazu jej kdysi potkavšího. Ale hned zase vzňaly se jeho mučivé vzpomínky tknuty nenadálým nárazem, jako jiskry se vznítí v prohrabávaném po-

pelišti, a nebylo posléze myšlenky, v níž by se ztišila jeho bolest, jako vítr uklidňuje se v přístavě.

Vše se mu najednou zjevilo jako na jediné ploše pevné nakreslené, v zcela určité a snadno znatelné podobě: nebylo to cizí jeho mysli, tak často již se byl tou myšlenkou obíral, — ale včera bylo to ještě jen hrou, hrou jeho fantasie, . . . ale teď, teď to bylo již skutečností, to, co včera bylo ještě budovou z modrého přediva lehkého snu, dnes bylo tvrdý kámen, pevná cihla, linie, hrany, plochy . . . zcela blízké, dotknutelné, neodstranitelné . . . to byly zdi, na nichž si mohl nejvýše hlavu zoufale rozbíjet . . . ale jež ne mohl již odstranit, jež nemohl již zrušit.

LXXIX

Ve vedlejší komnatě ozvaly se kroky. Krev se mu vhrnula do tváří, celé tělo začalo se mu chvíti, tušil, že to jest Stanislava; ale teď si přál, aby to ještě nebyla ona, aby ještě několik okamžiků jej ponechala jeho myšlenkám, aby se mohl uklidnit a rozhodnout, *co* vlastně chce počít.

LXXX.

„Ah, ty jsi zde?“ zasmála se vešedši lehkým, vznášivým krokem, zářící a šťastná,

odkládajíc rukavice a slunečník, a ve vlase jejím, v tom vonném a prohřátém vězení, zdál se ještě kmitati odlesk třpytného zlata nachytaného na ně z paprsků slunečních. Šustíc důvěrně volným šatem, sklonila se k němu s laskajícím, lehtavým dotykem, v prostotě dítěte, v tom dvojím směsujícím se dojmu únavy i osvěžení, v oduševnění a zjemnění své krásy dopřátou rozkoší procházky. Celý zjev její dýchal svěžestí a mládím jako zahrada vůní. Mistr ztrácel s počátku rozvahu uprostřed těch půvabů, jež se mu zase nabízely, vlévajících do jeho těla ospalost snění, v temnu, pod šelestem listí vysokých stromů rozehraných slabým větrem. Byl jako omámen a spit teplem ženskosti, svůdnou okrouhlostí boků, roztěkanou vůní rozhozených látek, odleskem měkkých, jemných vlasů, vlnivostí těla, rtuťovou pohyblivostí očí, celým tím raffinovaným a složitým kouzlem ženy, jež se chtěla líbiti, jež chtěla býti co nejpůvabnější.

Uvědomil si všechny tyto detaily, ač v duši jeho tolik hořkosti, tolik trpkosti, tolik nashromážděného hněvu bouřilo a vřelo. Cítil dokonce jakési *potěšení* nad tím, že ač je tak krásná a svůdná, přece nemá tolik moci, aby odvrátila od sebe jeho hněv, vý-

buch jeho zlosti, — že zůstává chladný a nesmířitelný i vůči největší útočnosti celého kouzla jejího zjevu. A *mimo* to, vida v ní budoucí oběť své soudcovské přísnosti, cítil již napřed část raffinované rozkoše mučitele, neúprosného vykonavatele rozsudku, dráždící a vyzývavou odvahu *provésti věc až k posledním důsledkům*, k posledním a nejzazším hranicím. (Jsem zvědav, co si počne, až najednou začnu, proklouzlo mu myslí, ale hned na to pocítil zase silný záchvěv bázně, týž, jenž se ho zmocnil prve, když slyšel ve vedlejší komnatě její kroky.) — *Musí* to býti, řekl si, ale věděl již, že je situace teď přece jen poněkud jiná, než jak před chvílí si ji konstruoval, a trapnost okamžiku jej stísňovala, i nenadálá slabost jakoby přelamovala jeho všechny pohyby jako suché, tenké proutky. Jen vešla, a *změnil jsem se*, spěšně si připomenul, a hned se v jeho nitru cosi vzepřelo; jsem špatný herec, sám pro sebe úlohu vymyslím, ale pak ji bídně před jiným sehraju. A byl podrážděn a předpojat teď proti sobě samému pro ten pocit uvědoměné *změny*, jež se s ním stala, a pro niž, věděl, že všechno pokazí. Nepříjemnost tohoto pocitu byla tím silnější, poněvadž zároveň věděl, že následující okamžik má roz-

hodnouti, že dle toho okamžiku vypadnou pak také další okamžiky, další situace — a že vyhne-li se rozhodnému slovu teď (a on tušil, že se *vyhne*, poněvadž již necítil a nesmýšlel *tak, jako před hodinou*), že nikdy už nenaskytne se mu příležitost, aby rozhodl a projednal celou věc v definitivný, ustálený tvar.

Ptal se jí co možná lhostejným hlasem, kde byla. Jen trochu se prošla, odpovídala, šla k matce, neví bez toho ani, kam by šla.

Mlčel, neříkal nic, jen se zlobil, že mu nic nenapadá, co by bylo vhodným úvodem, aby mohl začíti o tom, co mu leželo na srdci.

Stanislava nevšímajíc si ho, polo již odstrojena, odstoupila od rozevřené skříně, kam odkládala náramky, a usedla na židli. Její lhostejnost ho dráždila. Začal najednou, že nechápe, jaká je v tom rozkoš vycházeti v takovém dusnu a horku, a že se jí diví, že ji to těší teď, kdežto jindy, když on chce s ní někam jíti, odmítá a raději zůstává doma. Hlas se mu chvěl, když tato slova pronášel; ale ona nezdála se pozorovati, kam bije, zasmála se jen, a řekla, že jest to její kaprice, která konečně nestojí ani mnoho peněz.

Pohleděl pátravě do její tváře.

Opravdu myslí, že žertuju, pomyslil si.

Ptala se ho pojednou, kam založil ranní noviny. Našla si je a zasmála se. Přece je to pravda! Luisa se vdává, . . . její nápadník je prý zcela slušný, mladý člověk, který si chce pomoci jejími penězi z dluhů . . . podívejme se, nic si z toho nedělá, že je tak šeredná a že na jednu nohu napadává . . . a zase se zasmála.

Byla mu protivna s tím svým smíchem. Hle, jak hned všechno dovede rozsoudit, napadlo mu. Uhodne hned i nejšpinavější motivy. Nešetří povrchu, neexistuje pro ni illuse, prohlédne a poví všechno. Mluví *i s ním* o mně v *takovém* tónu? — kmitlo se mu myslí, a lehký stud jej promrazil.

Odešla do kuchyně, a bylo slyšet až do salonu přivřenými dveřmi, jak hovoří se služkou a jak se obě pak zasmály. Podivná *důvěrnost*, napadlo mu, a zároveň pocítil, že ji vlastně až teprve dnes pozoruje. Jinak se teď na všechny věci dívám, pomyslil si, a jinakými se mi zjevují a jinakými se mi budou ještě zjevovat . . . Byl jsem dosud jako slepý — teď jsem prohlédl a *poznávám a uvědomuji si všechno*. Bylo třeba jen nepatrného nárazu, abych byl upozorněn. A všechno jest jiné. Hle, i duši její poznávám ji-

nou. Nikdy mne nezarážel ten její praktický smysl života jako dnes. I ten vtip, který udělala a kterému byl bych se jindy smál, — dnes jsem si správně vyložil jako hrubost a cynismus, jako . . . jako všechno možné, jen ne něco, co by se krylo s představou ženské delikátnosti . . . kterou jsem ji vždy viděl ve své naivnosti obestřenu . . .

Procházela spěšně salonem a pak v ložnici cosi převracela. Kam pak to zastrčila? A bylo slyšet, jak bouchla nějakým víkem. Ah, to je dobré, je dnes celá nějak popletená, do opravdy ztrácí paměť, a navracela se do kuchyně, volajíc na služku, aby nehledala, že už to našla.

Jak se zná bavit, napadlo ho znova, a cítil, jak je při tom všem on vlastně naprosto vedlejší a bezvýznamný. V trapné nerozhodnosti vstal a přešel několikrát po kobreci. Jsem zvědav, odhodlám-li se k tomu, řeknu-li jí to přece, — a díval se upřeně do opony exotické práce, visící před vchodem do ložnice, splývající k zemi v těžkých řasách. Byla protkávána a poseta na mdle modré půdě vyšitými zlatými ptáky s rozpjatými široce křídly. Letěli šikmo, a jejich let, zdola počínající, zdál se v nekonečno prodlužovati. Pohnulo-li se záclonou, tu v rych-

lém, třesavém odlesku zlatého vyšívání se zdálo, jakoby se ti ptáci nenadále oživili a rozhupovali k prudkému povzletu.

Vyjde-li teď, řeknu jí to, umiňoval si, a stanul na chvíli, slyše její kroky ve vedlejší komnatě. Blížila se k dveřím salonu, ale pojednou kroky utichly, a pak bylo zase slyšeti, jak se vzdaluje.

Jakoby něco tušila! usmíval se bázlivě a zase chvíli přecházel. Nejhorší je, že je může poslouchat služka, kdyby začali, a hlasitěji v rozhorlení najednou si něco povídali. Bez toho zdá se na něco čekati (pamatoval stále její úsměv), — dělalo by jí to radost, kdyby tak je vyslechla, kdyby se i do sebe dali a prudce si vyčítali, co druh na druha ví. Hlavní věcí je, aby si to vyřídili v míru, bez prudkých hádek, bez ostrých slov . . . beze svědků . . .

LXXXI.

Pro dnes to odložím, řekl si. Jsem příliš rozčilen, nemohu nic projednávati s rozvahou, pokazil bych vše prvním slovem . . Snad zítra budu míti chladnou krev a klidem svým ji odzbrojím . . . ano, tak bude nejlépe . . .

A zase se vyrušil a stanul.

Ale co *vůbec* chci počít?! Vím to?! Řeknu jí: *vím vše.* To je *hlavní* . . . aby

věděla, že pro mne již neexistuje její maska věrné, oddané ženy . . . že jsem ji prohlédl . . . že vím, že mne podvádí . . . *Ale co dále?*

— — — Ano, co dále?! tím pomyšlením mizely určité rysy jeho myšlenky jako barvy transparentu, za nímž shaslo světlo.

Řeknu-li jí: *zakazuji* ti další styky s tím člověkem . . . mám k tomu právo?! . . . To je poněkud spletité . . . a bylo by to s mé strany i směšné . . . vždyť přece tím nemohu zase vynutiti její oddanost ke své osobě . . . a ztratila-li ji vůbec . . . co mi bude platný *vězeň*, byť sebe lépe střežený a hlídaný?! Ah, zde je celá trapnost mého postavení . . . tohle je ztracená situace, prohraná bitva, zde je marno chtíti něco napravovat . . . něco léčit . . .

Všechny naděje odvála tato myšlenka jako vítr uschlé listy. A bylo prázdno a mrazivo v jeho duši. Jakoby tam rozepjal a rozvěsil smuteční flory, všechny komnaty vyplnil pohřebními hostmi: a bylo ticho a teskno, jakoby do vzduchu rozlil dávno zadržované tiché slzy a tlumené štkání, a duše zdála se naslouchati pomalému, táhlému odříkávání modliteb za zemřelého . . . Tou barvou proniklého, svírajícího o žalu, bolestně nasytily se teď jeho myšlenky. Hledal samotu,

možnost býti vzdálen ode všeho toho, co jej teď k sobě poutalo, od špíny, jež se lepila na jeho šat, jež třísnila a zkalovala jej. Naděje jeho rozprchly se ke vzdáleným koutům a stiskly se tam k sobě jako podušená kuřata. Jen ten mrtvý žal zůstal, neodbytný, vtíravý, úlisný, mrtvý žal vsakující se do celé jeho bytosti, pokrývající všechny její plochy jako prach, jenž vniká v nejskrytější komnaty opuštěného zámku. A posléze přišla i vzpomínka smrti. Ale ne již děsivá představa rozkladu a konce všeho, ale představa nezměrného klidu, hlubokého ticha, neustálého šera a mrtvosti dní trávených někde na věčných ledech, mlčení nedostoupených vrcholků horstev . . . samota na pobřeží oceanu, kam nezabloudí žádná loď, . . . město, z něhož se obyvatelé vystěhovali před blížícím se nepřítelem, . . . a kdo ví, co ještě: ale vše, co jej k sobě táhlo a vábilo, čeho si přál, po čem toužil, umdlen životem, . . . a čeho práh byl by hned a bez rozmyslu, pod silným nárazem té představy, přestoupil.

LXXXII.

A opět zazněl smích, a jej jakoby bodlo do hlavy. A tak se mu zhnusilo pojednou *všechno bytí* a *všechna nutnost života*, že

prudce sebou trhl, předrážděn k zlostnému výkřiku nevole, že byl v něm teď popud rozběhnouti se tam k ní, hrubě se na ni obořiti, bíti a rváti se s ní, smýkati a vláčeti jí po zemi, tlouci její hlavou o podlahu, a pak se konečně chechtati jako náhlý šílenec do tváří lidí, kteří by se k tomuto skandálu sběhli . . .

Ale muž, v němž se probudilo na okamžik zvíře, v nejbližším okamžiku na to odcházel do své pracovny, a pak bylo slyšeti, že za sebou zamyká na dvojí západ, a bylo slyšeti, jak postrkuje křeslo a jak bezvládně a těžce na ně dopadá . . .

LXXXIII.

Den šel zase za dnem, bez nejmenší na pohled změny jejich situace, jen že nevyslovené, ale přece jen tušené a pozorovatelné napjetí zavládlo mezi oběma manžely. Ani slovem mistr neprojevil sice ženě, že ji podezřívá; ale stupňovaná jeho nervosnost dávala Stanislavě tušiti, že přece jen nemá celé jeho víry. Nevycházela již, zdržovala se doma. Ani Emanuel, jakoby také něco tušil, nepřicházel.

Byly dny, kdy nepromluvil na ni jediného slova. A Stanislava, jakoby shledávala

jeho mlčení zcela přirozeným, neprojevovala ani nejmenšího odlesku snahy zapřádati s ním delší řeči.

Tak žili spolu v týchže komnatách, jako by ani nebylo důvodu stýkati se, jako by bylo všechno zmrtvělo a zhynulo, co je spojovalo a k sobě poutalo.

LXXXIV.

Čím dále, tím trapnějším mu bylo snášeti tento stav líčené lhostejnosti a zostřeného napjetí. Uznával již, že takto nelze dlouho živořiti, že by tím vyčerpal všechny své síly; ale klamal sama sebe, vymýšleje vždy jiné a jiné způsoby, jak by dal ženě pocítiti svou naprostou nevšímavost vůči její osobě, aby se jen zdálo, že je možno i nutno v boji tom pokračovati a vytrvati. Ale při tom často kolísal a zápasil mezi dvojím citem: pokušením odpustiti jí, zapomenouti na vše a vědomím, že si tím zadá, že se tím sníží a pokoří, že tím projeví svrchovanou zbabělost.

LXXXV.

Jako průvody pohřební do bran hřbitovních vcházely truchlivé a jako smuteční ženy zastřené myšlenky v jeho duši. Až k touze po smrti zatemňovalo se jeho nitro. Vše, co

jej jindy rozrušovalo k činnosti, co jej vzněcovalo a z apathie křísilo, choulilo se teď a tísnilo na nejposlednějším dně jeho duše jako skleslý, zmrskaný pes.

Přecházel z komnaty do komnaty, marně a planě, bez touhy po zaměstnání; se znavenou vleklostí vyčerpaného těla a ochablých sil, skláněje šíji k bolestné zlomenosti ploužícího se stínu. Často jako bezděky a v myšlenkách se zastavil, polo obrácen k ženě, rty se pohnuly, jakoby chtěl něco říci; ale pak se zase odvracel a přecházel mlčky dále.

LXXXVI.

Tak je zastihl po čase zase Emanuel. Omlouval se, že tak dlouho je zanedbal navštěvovat; podnikl malou cestu na venek, ale teď si chce všechno vynahradit.

Prohlédl již mistr jeho novellu? Co říká jeho práci?

Mistr se zahleděl na Stanislavu, přísně a zkoumavě, a ta tonula v rozpacích. Nastalo trapné mlčení. I Emanuel se teď zarazil. Snažil se ještě několikráte obnoviti starou důvěrnost, ale nedařilo se mu. Odešel, když viděl, že není rád vidén, že překáží.

LXXXVII

Po jeho odchodu nezdržel se mistr a odlevil si prudkou poznámkou. Takových

vtipů, aby ho pro budoucnost Stanislava ušetřila. Ta stavíc se, jakoby nerozuměla, žádala vysvětlení jeho více než neslušných slov; ale nedostalo se jí odpovědi mimo nucený a urážlivý posměch.

Odešla z pracovny přirazivši dvéře; slyšel hlučné její kroky ve vedlejší komnatě, a pak bylo ticho. Naslouchal chvíli a pak usedl na židli, všecek vysílen a otupen námahou, s jakou úlohu svoji sehrál.

LXXXVIII.

Bylo odporno a špinavo v jeho duši po těch scenách. Zrak jeho utkvěl na rýze parkety, pak se zlostně a jako bolestně odtrhl, a pocit hnusu přetal šedivé tkanivo vlekle a pomale se vypřádajících myšlenek. Násilná představa vyskočit z té ztrnulosti, vykřiknout, prudkými údery rukou rozbiti tu zeď mrtvé nehybnosti, tu skličující a dusící hradbu, jež vyrostla najednou se všech stran kolem celé jeho bytosti, se v něm přihlásila. Ale co v něm všechno vřelo, seděl zcela jako bez života na židli, jen vrásky stahovaly se na jeho širokém čele, prudce a kvapně, jediná známka bouří, které se prostřely v jeho nitru.

Hodina za hodinou míjela, co tak seděl.

Tak přišel večer a noc. V komnatě bylo úplně černo, venku, s bledého a prázdného nebe, zdál se kanouti a řinouti jako drobný, do všech záhybů se vsakující déšť, studený, odpuzující, zmrazující smutek. A pojednou se mu zdálo, že teď chápe celou tíhu života. Jako by v tomto okamžiku prostě a naze se jeho zraku zjevila celá nemilosrdnost toho, že je nutno existovat, hráti odporné úlohy a mučiti a trýzniti sebe sama . . . *pro studený vtip pouhého bytí* . . . Konec, všemu konec, by bylo nejlépe, a tak mu bylo, jako by zatoužil po vzdáleném domově. I slzy zakalily mu oči, a roztesknil se, ponechán sobě samému, prostě, skoro jako dítě . . .

LXXXIX.

Navykl si teď vycházeti z domova. Nechtěl, aby se, mimo nejnutnější případy, musil stýkati se ženou. Chodil ulicemi odlehlých čtvrtí, do kostelů vcházel, na hřbitovy, s nervosní bázní vyhýbaje se lidem, sám sobě se věnuje, myšlenkám, v nichž chvěl se a krvácel celý jeho přítomný život.

Zastavil ho jednou kdosi na ulici. Byla to dáma spisovatelka, s níž náhodou kdesi několik slov promluvil, a jež od té doby pokládala se za jeho přítelkyni a všemožně jej obtěžovala.

„Ah, mistře, kde se tu berete?“ — a již se zjevil před ním hrubý, skoro mužský obličej, ještě více zohyzděný černým skřipcem, s protivným úsměvem na tlustých smyslných rtech. Pocítil silný odpor k dámě s krátkými vlasy, která páchla tabákem, a o svých pracích mluvila asi s takovou pečlivostí, jako kramář o svém krámku.

„Považte si, mistře, ani tak málo mi nedali za moji povídku, je to hanba, já už musím dělati arch za tak nízkou cenu, jako kterákoliv začátečnice. Ještě nejlépe člověk pochodí v časopisech, tam se dost slušně platí . . .“

A spisovatelka vykládala, mnoho-li kde dostává. Což nemohl by mistr doporučiti její práce firmě, kde on tiskne? Byla už několikrát u šéfa, přijal ji velmi galantně, ale dívá se přes to na ni s jakousi nedůvěrou.

Poslouchal ji ztrnule a neúčastně a neodpovídal. A pak se od ní odvrátil, zasmál se krátce a pohrdlivě a velmi spěšně od ní odcházel. A takovou radost měl, že ji mohl urazit, a takovou radost měl ze špíny a hnusu, jenž se k němu, ať se kamkoliv obrátil, přilepoval, že byl by se s největší rozkoší teď všem lidem, jež potkával, do očí smál. A

všechno, co v posledních dnech prožil a procítil, slilo se teď a spojilo v jediný proud nevyjasněného, ale prudce tryskajícího vzdoru, podrážděného a napjatého, jenž ho nutil, aby na vše, co se mu v cestu stavilo, vyplil slinu svého svrchovaného odporu a opovržení, jedovatého vzteku, jenž se v něm z poslední doby nashromáždil.

XC.

I Stanislava se v poslední době proměnila. Vždy častěji a častěji zaslechl teď, jak se vadí se služkou; zhrubla, odlevovala si výrazy, jež svědčily o zvýšené její nervosnosti. Jednoho dne zastihl v kuchyni novou služku. A ještě téhož dne na večer dostal anonymní dopis psaný těžkou neumělou rukou, plný pravopisných chyb, kde mu odhalován poměr Stanislavin k Emanuelovi. Bylo až příliš patrno, že je to pomsta propuštěné služky.

Dal dopis Stanislavě.

Začala jej čísti, náhle jej smačkala a hodila do ohně.

„Jaká to nestydatost!“ řekla.

Odvrátila se od něho, neřekla již ani slova a odešla do vedlejší komnaty. Slyšel,

jak prudce rozevřela skříň, pak zavolala na novou služku a oblékala se.

Zmocnila se ho lítost, jako by byl ženě ublížil. Zakolísala se nerozhodnost v jeho duši, prudce se vzepjaly vlny v březích náhle zúžených, a zatoužil říci ženě slovo laskavé. Ale ani k ní nevešel, ani jí nezavolal. Bylo by vše marno, zdržoval se, a náhle rozhodnut odešel do své pracovny a zavřel za sebou dvéře. A tak mu teď bylo, jakoby byl všechno od sebe odhodil, co jej ke Stanislavě poutalo, jako by na vždy bylo mezi nimi dojednáno. Je tak nejlépe, řekl si, ale hrdlo se mu stisklo a dech zatajil svíravou úzkostí.

Poslouchal, ozvou-li se její kroky vedle; ale v celém bytě bylo ticho a mrtvo.

XCI.

Nevěděl, co má počíti. Začal se též strojiti, ale po chvíli se mu vše zhnusilo, odstrojil se a počal přecházeti po pracovně.

Šlápl na nějaký papír, zvedl jej, byla to obálka s anonymního dopisu, jíž odhodil na podlahu. Roztrhal ji a hodil do koše.

CXII.

Stanislava přišla až pozdě večer. Přišla zdánlivě klidná, ale bylo na ní viděti, že

dosud nepřemohla svého rozčilení. Tvář její byla bledá, a oči se leskly zvlhle a rozplývavě, jako pod zadržovanými slzami.

Při večeři nepromluvili spolu ani slova. Rozevřela noviny a tvářila se, jako by četla, ale zrak její byl ztrnule upoután stále na jediné místo a neodtrhoval se od něho. Pojednou vstala ani nehlesnuvši a odešla spat do prvního pokoje.

Chvíli seděl, pak vstal a odešel také spat. Ale dlouho neusnul. Dva proudy vykypěly a srážely se teď navzájem v jeho duši. Byl zase pln nepokoje a zmatku. Hned v ten, hned v onen směr zanášely jej měnivé myšlenky. Světlo a jasno mísilo se s počátku s tmou a kalnými skvrnami. Hned se mu zjevila její tvář usmívající se a šťastná, z těch dávno zmizelých dnů, kdy se domníval, že mu celá náleží, a hned zase rozvála tu bílou představu jako vítr listy odkvetlých růží vzpomínka na přítomnost, na hnus a špínu, jíž ho obklopila. Jeden hlas hovořil v jeho duši, přemlouvající jej, aby hleděl sblížiti se zase se ženou, nezhoršuje marně svou svéhlavostí to, co by bylo lze ještě zachrániti ze stroskotaného štěstí, aby spokojil se aspoň částí, nemůže-li zachovati celku. Druhý hlas dokazoval mu pravý opak. Děsil ho před-

stavami a obrazy budoucího jeho života. Vše je zmařeno, vše je ztraceno, nelze už ani pomýšleti na to, aby se učinil pokus znova oživiti styky mezi nimi, zapuditi chlad, jenž je oddělovał. A představa, že mu teď bude žíti se ženou znepřátelenou, zcizenou, tím studeným, soumračné tmavým životem dvou lidí spojených jen ohledy, aby jejich rozchod nezpůsobil skandálu, tak zřejmě a blízce vystoupila před jeho zrakem, že se bezděčné zachvěl. Zbyla-li v něm ještě nějaká naděje na možnou budoucí shodu, teď zašla a zhasla jako odlesk osvětleného okna vozu, jenž rychle přejel ve tmách. Vše bylo teď jiné a změněné. Z té představy vzrostl v jeho mysli obrys budoucnosti dosud nezatušené a nepoznané, tak rozdílný ode všeho, co si dosud byl konstruoval: a marně hleděl se vrátiti a vetkati v pásmo myšlenek starou představu, převracel listy v knize hledaje zapomenutý odstavec; obraz, jehož se tak lekal, vedral se pevně v jeho mysl, přissál se tam, zapustil tam nesmazatelné linie a neustupoval, vtíravý a pronikavé zřejmý a rozjasněný ve všech svých skvrnách a v celé špíně, v celé schátralosti.

Nebylo jediné myšlenky, jež by jej byla zachránila, všechny jeho představy zase upou-

távajíc jako kapka rozlitého medu sletující se mouchy. Nedostavovala se již ta druhá polovice jeho bytosti, konejšící jej sladkými, neurčitými vidinami, opřádající mu i nejostřeji zraňující hroty a hrany drsné skutečnosti lehkou splývavostí růžových, jako dýchnutých závojů, prochvívající touhou i nejskleslejší beznadějnosti jeho duše, jako slunce prozařuje i žaláře. Zmizela, propadla v nenávratnost, zatlačena tím novým živlem jeho bytosti, jenž vystoupil nečekaně z hlubin jeho nitra, a jehož dosud neznal, jenž ho děsil a odpuzoval, jehož studenému příchodu dosud nezvykl. Mysl jeho, jež byla zvykla po každé tísni zase se vzchopiti a vzepjati, zůstala teď skleslá jako na vždy zlomené stvoly zašlápnutých trav. A bylo mu, když teď se odvolával na své minulé city, uplynulé naděje, jako tomu, kdo po letech vejde v chodby rodinného domu a kde čekal, že najde kouzlo svého mládí, vidí jen prázdné, zaprášené komnaty, a zamyšlen a smuten vychází pak zase ze stěn, kde ho čekalo jen sklamání a odpuzující chlad . . .

XCIII.

Vše, co ho jindy i v hodinách setmělého žalu těšívalo a zkonejšovalo, ztratilo se teď

a prchlo. Všechny světlé a blaživé myšlenky vyšly teď z jeho života, jako vybíhají lidé z domu zachváceného požárem. Bylo v duši jeho jako pod hořícími krovy, k smrti pusto a úzkostně k zoufalému výkřiku napjato.

Ale nebylo stejně jako dříve vůle a snahy rozhodnouti se, jednati. Vždy ještě poutala ho a zmalátňovala myšlenka; vyčkati, ponechati věcem volný vývoj, jak se samy utváří. A přece tak mu líto bylo každého okamžiku, který byl zmarňován, že se ho v některých chvílích až horečný nepokoj zmocňoval. K čemu to všechno, připadalo mu, kdy zase stíny večera hlásily mu umírající den, proč tak volím hníti uprostřed nashromážděného hnusu, proč neotevru dvéře a nevyjdu jinam, do čistého vzduchu, do slunce, do rosy a vůně nového, jinde a jinak počatého života? A všechen odpor dosavadního života vstoupal teď a zaplavoval jeho duši; to živoření vedle ženy, která ho zklamala, rozčilování se k vůli jejím intrikám, rozechvění vůči její pohrdavé apathii, — hned zuřivý vztek bíti do všeho, hned sentimentální a hloupá choutka kompromissu, — a ty procházky od okna ke dveřím a od dveří k oknu, všechen pohyb, jehož si některý den popřál, celá jeho činnost, —

jak to všechno bylo stařecké, zbabělé, vyšeptalé, a jak se to všechno mohlo změniti v šum, v pěnu, v blýskavý třpyt života vzdáleného, nepožívaného dosud, na nové půdě, novém podkladě, kde by mu ten nynější nebyl než neurčitou, tíživou vzpomínkou odvátého, nepříjemného snu.

Ano, třeba již začíti, — řekl si, jako by náhle si uvědomil nepoznanou dosud pravdu. Třeba vyjíti, nesetrvávati zde, — a pak bude vše jiné, bude vše světlo, a tmy zapadnou za mnou. A před ním jako by se teď rozevíral již nový život: byly v něm jiné barvy, tóny, šumy, jeho touha rozechvěla se jako napjatá struna prudkým úderem tknutá před městem, jež mu nabízelo neznámé, neprošlé ulice, nové, neokusené rozkoše za svými branami. A jeho malátnost na okamžik klesala, jako poutnik před vstupem do bran města odkládá břímě, aby se zotavil a svěžejší vešel. Tíseň zmizela, zbyla jen radost z nalezeného rozřešení. Pochybnost spadla, lehce jako zázrakem, a mlhy se rozestoupily. Bylo *kam* vejíti i bylo *proč* tam jíti. A slavný mír šel v duši, jako jde v noc vysoký rhytmus vzdáleného, neusínajícího proudu . . .

XCIV.

A přece nebyl nikdy vrtkavější, nikdy nestálejší a nerozhodnější, než v okamžicích

bezprostředně následujících po chvílích, kdy se domníval, že o svém životě rozhodl. Jakmile tkanivo, držící na okamžik jeho myšlenky pohromadě, popustilo, všechno se smísilo a pomátlo jako listy knihy, jejíž vazba se rozvolnila. Chvílemi začal zase pochybovati, je-li opravdu všechno pravdou, čím trpí, nezhoršil-li si sám v domněnkách a podezřeních v tak bezútěšnou podobu toho, co ve skutečnosti není ani z poloviny jí blízko.

Jedno bylo naprosto i v dobách nově oživených jisto: že ztratil svou ženu. A že ji ztratil vlastní vinou . . . Ze zlostného odporu, který v ní budila netečnost muže, z touhy pomstiti se mu za jeho slepou lásku k umění, pro něž ji zanedbával, hrála si s mladíkem, našedši ve stycích s ním zábavu a osvěžení v nudě. Mohl jí kdo zazlívati? A kdo mohl zazlívati Emanuelovi, že přijal, co se mu tak snadno nabízelo? Že neodmítal šťastné náhody, která mu přivedla do náruče ženu, užívaje jí s touž rozkoší, s jakou vdechoval jindy rozptýlený, lichotný, moudrý kouř svých cigarett?

XCV.

Jak jinak se teď na vše díval! Bylo to tak přirozené, tak prosté; nechápal, proč

tak se nad tím dříve pozastavoval, jakoby to bylo něčím naprosto nepochopitelným, nevysvětlitelným. Ale věděl teď, proč se dříve zdráhal přijati tento výklad, proč odháněl tak úsilovně a prudce supy podezření sletující se tvrdošíjně k tomu bodu: *zde* ležela zdechlina, *zde* hnilo zkažené maso. A to uráželo tak jeho hrdost. Byl by musil nastaviti nahá prsa všem hrotům, jimiž ho škádlili, jisti, že neucítí proniklé bolesti, zabrán do svých period, do vymýšlení obrazů, do seškrabování barev na zaschlých miskách. Byl by musil si uvědomiti krutou porážku vůči celému raffinementu podvodu a šalby, kterým ho opřádali po tak dlouhý čas, o čemž ničeho nevěděl a jehož by byl ani teď neznamenal, kdyby nebylo novelly, která mu vše prozradila . . .

Ah, ty šprýmy jejich, ty smluvené posměchy, zatím co se on mazlil se slovy, s dětinskou hrou umělůstek a ozdůbek, nechávaje ubíhati a odplývati barevný a sytý *život!* Ty jejich pochablé něžnosti, jejich vzpínavé touhy, jejich zbožnění parodující jeho tupost a nevšímavost manžela z burleskní hry vlekoucího klapot trepek po jevišti, v bouřlivý posměch poslední galerie! Krutá lež milostné romance ze salonu zdála

se mu illustrovati dětinskou illusi jeho nadšení v pracovně. Zatím, co črtal a nastiňoval do vzduchu modré, přeletné klamy sněných tragedií, za dveřmi jeho pracovny realisoval se jeden z těch sněných výjevů, ale jako v roztříštěném světle, bez modrého poetického nádechu, karikatura, na niž se metá různobarevné světlo, výsměch, pošklebek, prostá grimassa clowna.

XCVI

Nevzpíral se již svému osudu, neprotestoval, poddal se mu úplně. Ostrý, studený, rozkladný jed vsákl se do celého jeho těla, do všech cév, do všech žil, do všech nervů, prosytil a umrtvil jej, položil chabou a shaslou bezmocnost na každou jeho snahu, na každou jeho touhu vzpružiti se, vzpřímiti. Cítil a uznával svoji porážku a jen se mučil, týral a dráždil, vymýšleje si podrobnosti Emanuelova svůdnictví, pomíšenou, prchavou radost a něhu jejich styků, sblížení hlav, stisk ruky v tom krátkém chvilkovém a kradmém spojování těl, té celé rozkoše jen jako mimochodného záletnictví. Raněn a podrážděn, rozdíral ještě hlouběji utrpěné rány, roztrhával krvácející maso, šlapal svou kleslou hrdost. Představoval si pružnou a ohebnou vlnu

jejích ňader rozlitou na široká, mužná prsa Emanuelova, na něž byl tento tak hrd. Viděl její pohledy utkvělé žádostivě na štíhlé a ellegantní linii jeho těla, lámající se a rozbíjející s takovou gracií, když se pohyboval a ukláněl, a tušil, jak často srovnávala vnadu sestřencovu s bujnou, pyšnou, jako povýšenou zpupností jeho držení těla, jeho chůze, s tuhou a tvrdou čárou neobratných pohybů mužových, jenž nemohl nikdy ani pod nejelegantnějším kabátem zapříti nízký, špinavý původ měšťáckého parvenu, zděděnou hranatost předků plahočících se v úpalu slunečním na poli nebo kdesi ve dvoře.

Rozčilen a nervosní všemi těmito svévolně vyvolanými myšlenkami, pronásledován ještě posměchem, jejž sám zaviňoval, posměchem tvrdošijným a neustupným, marně snažil se vrátiti si chladné vzezření, ustydlý, upřený pohled člověka netečného a lhostejného vůči celé té nahromaděné špíně.

XCVII

Hlasitý hovor probudil jej ze snění, v něž se zabral. Byla to tchyně, která je přišla navštívit. Přemohl se a nastrojil přívětivou, radostnou tvář. I Stanislava se snažila hráti šťastnou a spokojenou choť, aby matka ničeho nezatušila.

Byla jim oběma neskonale trapnou tato nenadále jim vnucená situace. Tchyně žertovala, sváděla je dohromady, vyptávala se hned na to, hned na ono. I na Stanislavu, jakoby vážně, s líčeným pohoršením, si stěžovala, že ji teď docela zanedbává, že u ní již tak dlouho nebyla návštěvou. Když Stanislava něco chtěla namítnouti, předešla ji a vzpomněla si na datum poslední její návštěvy. Tehdy jak u ní byla s manželem, nepamatuje se již? O její narozeninách; od té doby u ní nebyla, před tím také mnoho měsíců ji naprosto zanedbávala, ah, ovšem, chápe, co by ji také u ní vábilo, — je to u ní teď smutné, ale časem zase přijde? I pan zeť ji navštíví? — Ani by snad nevěřil, jak ji bavila poslední jeho kniha, kterou jí poslal. V jednom dechu ji přečetla, i teď po ní často sáhne, aby se osvěžila úryvky. Jen ten sloh, ten hrozný sloh! Je to příliš učené, příliš umělé!

A tchyně jala se velmi zábavně žvatlati.

Neposlouchal jí už. Ptala se ho na cosi, musila otázku opakovati, a pak ještě nerozuměl, ztrativ rozvleklou souvislost hovoru. Něco jako náhlý, přeletný stud pocítil vůči té staré ženě zachovavší si celou svěžest rozmaru. Býti na konci života, čekati na

východ z něho každou chvíli a uměti užívati i těch posledních okamžiků a nezakalovati si jich... To bylo něco tak cizího jeho duševnímu světu, odlehlé jeho bytosti, nezažité jím a vzdálené! Hle, i ona byla mladou, šťastnou a krásnou, pomyslil si, vznášejíc vysoko své světlé naděje. Ale i jí zežehl a zničil život vše, na čem stavěla svou vysněnou barevnou budoucnost. Ale ona to přijala klidná a oddaná, ona ani nehlesla a prožívá teď nestěžujíc si a nevzpírajíc, co jí svět dal, po čem snad ani nezatoužila. Jako ten kámen jest její život, který se odtrhne od skály, sřítí se dolů, odskočí několikrát, pak se ještě převalí a leží dole v zapomnění, nikým už nespatřen, na hlubokém dně, nehybný a mrtvý.

Proč jen on neumí *tak* přizpůsobiti se životu? Nač ten stesk nenávratného, hnus přítomného a děs z toho, co mu bude ještě prožíti? Proč neprolomí násilně té sklíčené, plouživé mlhy znechucení, proč neprolomí jí do vířivého, mladého slunce, do vytrysklé krve, do výkřiku vášně, slz, radosti, jen stále živoře studeně a vyprázdněně pod šedou, mrákotnou, ustydlou korou?! Uvědomil si jasně celý svůj život, uvědomil si i jeho podklad. Uvědomil si celou tu hru

dvojího příkře si odporujícího proudu, jednoho, jenž nesl ho k umění, druhého, jenž jej vedl zpět k životu, a zcela zřetelně pocítil teď nemožnost vyhověti oběma směrům. A pocítil i nemožnost věnovati se výhradně jedinému. Ten jeden šel příliš vysoko, v studeno a tmu; ten druhý padal a ztrácel se v usedlém kalu, v mrtvé a těžké špíně sevšednění. A nezbývalo, než zase potáceti se mezi oběma, s tím steskem, že nelze jinak žíti, s pocitem nenadálého uvědomění si prázdnoty celé té hry, s vědomím nutnosti dále přemáhati nahromaděný odpor a hnus . . .

Když tchyně odešla, padly masky, padly herecké přetvářky. Rozešli se po tomto intermezzu, chladní a nepřátelští, jako dříve. Věděl teď po přeřeknutí tchyně, že Stanislavu lhala, předstírajíc při svých vycházkách návštěvu matky. Ale to ostatně tušil, jen že co bylo dříve jako pohaslé, rozplynulé, zpola vybavené, to vytvářelo se teď v pevné obrysy. Ale nepodnikal i nyní ničeho. Kolísal v mlhách a v mdlobě neustále. Zachovával toto zmrtvělé příměří, kdy všechno kolem něho shrnovalo se k prudkému, dusně horkému boji, a plnilo se vzrušeným napjetím k výbuchu. Vracel se sobě, ptal se svého ztichlého nitra, a ač to bylo velmi

absurdní, přece pod celým tím drtivým přívalem i teď ještě chvílemi věřil, že najde pod ssutinami přítomného klid a smíření pro příští dny . . .

XCVIII.

Stanislava vyšedši jednoho odpoledne na procházku, nevrátila se na večer, nepřišla ani druhého dne.

Znepokojil se a vyptával se služky.

Byla zmatena jeho otázkcu. Smělost jejích pohybů přešla v rozpačitost a v skleslou zlomenost.

Odvrátila se posléze od něho bručíc cosi o okamžité výpovědi.

Nenaléhal již na ni, vrátil se do pracovny. Vše, co v posledním čase úsilně a pracně skonstruoval, aby usnadnil smír se ženou, teď kleslo a žalostně zase shaslo jako nezdařený ohňostroj. Zase pocítil v nejstudenějším náraze oddálenost ženinu od své bytosti, oddálenost její, jež se mu zdála chvílemi zase již zcela blízkou, tak důvěrně blízkou, kráčející s ním v svorném sdružení, v doteku splývajících vlasů, jako na slavnostních mincích tváře královských manželů v tvrdosti kovu. Teď viděl, že se opětně klamal. Že nebylo v něm již moci, aby ji

k sobě připoutal, že byl jen malátnou větví schýlenou nad proudem jejího života, vrhající do jeho činného a těkavého pospěchu, určitým, rázným směrem se beroucího, nehybný stín, kterým probíhaly bez obtíže vlny dál a dále, kdy se domníval, že je možno zdržovati je, shromažďovati pro sebe, pro sklon svých dnů. Teď mohl měřiti nejvýše trapnost sklamaných illusí a výši své přepjaté lehkovérnosti a k prudkému pádu vzneslé důvěřivosti . . .

Vyšel z domu, nemoha zůstati pod střechou . . . V ulicích bylo hlučno, živo: svěžest ranního vzduchu zdála se vše spíjeti, pohaslé a splynulé jindy linie a hrany ostřeji a výrazněji na všem vynikaly. Nebe se modralo v nejjemnějších odstínech, a jako odložené, povzletné závoje, bílé mušelínové šátky, vláčely se po něm nehmotné, prchavé, lehce zdvižené a mlhavé oblaky nejbělejších odstínů. Zapomínal na okamžik v tom kvapivém ruchu, kam vyšel a proč tam vyšel. Zpestřilo se v jeho nitru, zahrálo a problysklo tam obnovenými, prosvětlenými barvami. Zvlhlá, mokřivá sprcha úsměvného, mladě vytrysklého světla skanula i v jeho duši. Byl jako zašlápnutý, slepý střep, který pojednou se rozzáří jako barevný, k oslep-

nosti vyšlehlý plamen dotknut paprskem slunečním. A šel tak dál a dále, jakoby jen na procházku, a oko jeho těkalo a bloudilo hned v ten, hned v onen směr. A vešel v nejhlučnější, promenádní ulice a dal se obklopiti šumivou, překotnou, zmateně smíchanou a vířivou vřavou. Všechno zdálo se teď v nejistotě tvarů třásti, směle tažené linie se křivily, obrysy prohýbaly, chodníky se výšily, sklo výkladních skříní vystupovalo z rámů. Všechno zdálo se odpoutáno a vyšinuto v tom třesoucím se, prudkém a plachém svitu ranního slunce, jež na vše divoce najednou udeřilo a třesklo a pak odskakovalo a plaše prchalo, by znova a znova blýskalo, třískalo a hýřilo na poddávajících se mu plochách a rozlohách. Nebylo již barev, stínů, hran, obrysů, předmětů, chodců, pestrých výkladů, rozlehlých chodníků, byla jen tekutá, rozlitá závrať z toho všeho, vír, napjaté, nervosní, třesavě probíhající a rozlamující chvění, útok a ústup světla, vyvolávání a shášení barev, červené v žluté, modré v zelené, a pak byly jen skvrny, skvrny, skvrny, hnědé, černé a šedivé skvrny, divoký, k pitvornosti pohnutý, vášnivý tanec, šílený var a spěch, ne již v ulici, před oslněným zrakem, ale v duši, v nitru, kam se

vše promítlo, kde se vše slilo a spojilo, v jediném, blýskavém, horkém a bezmezném reji nejprudších dojmův a otřesů. Nevěděl už ani, kde je a kam jde. Taková závratná, dusná a spilá mdloba se ho zmocnila. Někdo mu vykřikl těsně u ucha, jiný přeběhl před samou jeho tváří, do zraku mu blyskla dráždivá, krvavá červeň, uslyšel za sebou prudký nenadálý rachot, to těsně vedle něho projel kočár, kdosi jakoby ho byl zadržel, narazil o nějakou hranu, horký dech zavlál mu do tváře jako z rozpálené výhně, závoj zavlál mu u obličeje, prudká vůně pižma jej ovála, slyšel své jméno, ohlédl se a zapotácel . . . všechno splynulo v novou směsici, v nový vířící, široce rozestřený a rozlitý pohnutý chvat . . . a zase mizely obrysy a barvy pronikaly, všechno se znova převracelo a míchalo jako skla v kaleidoskopu, a zase byl rej, tanec, zmatek, vír, úprk a závrať. Modrá čapka prchala s hlavy, a kůň se vzepjal a zafrkl. Červené sklo lucerny blysklo do hořící krve granátem a cosi nenadále povzlétlo vyříznuvši ve vzduchu ostrou, bílou čáru. Zavlál barevný, duhově rozechvělý rukáv a rozhořel se tence prsten na zdvižené ruce. Čistý, hustý kouř vyvinul se lichotně a měkce z rozdýmané cigaretty, a nenadále zjevivši

se tvář, hnědá, jako popelem poprášená, pod slaměným kloboukem rozšklebila se v prudkém úsměšku. A pak se dojmy na sebe položily, klesly, a prázdnota zaujala opět mysl v šedé ztrnulosti.

XCIX.

Odvrátil se, a náhle se mu vrátilo vědomí skutečnosti. Jinak se to ani nemohlo skončiti, řekl si, vázaje přechod k přetrženým myšlenkám. Ten boj, který po tak dlouhý čas spolu tiše, ale úsilovně vedli, musil nutně skončiti *touto* roztržkou. Napřed se jen vzájemně dráždili, dokud nejistota a nevyjasněnost mezi nimi se vlekla. Každý pohled jejich zdál se ptáti: Ví-li již? Tuší-li již? Hlas se jim zachvíval; bylo zřejmo, že se přemáhají, aby neprozradili, že v nitru svém bojují a zápasí. A při tom dělali, jakoby jich nic nezajímalo, než všední jejich zaměstnání; on chápal se knih, jakoby chtěl studovati, ač ani jediného slova, jediné představy nebyl schopen si uvědomiti; ona vytrvale zaměstnávala se svým vyšíváním, ač ani stehu na napjatém tkanivu nepřibývalo. A den co den se tato hra opakovala. Žena byla stejně upjata a nepřístupna, on stejně netečný a nevšímavý vůči ní. Tak počalo

mezi nimi tiché, neopovědené, ale za to tím vytrvalejší a důslednější nepřátelství. Boj provázený zamlklostí a vážností vzhledu, chladností slov, jež musili mezi sebou vyměňovati, vzájemným se oddalováním, kradmými pohledy, celou hrou nenávisti a záští, jež se více tušila, než projevovala. A čím dále, tím více stupňovali toto napjetí. A bylo tím nesnesitelnější, čím více odporu se v nich hromadilo a čím méně si mohli odlehčiti. Jisté byla by prudká hádka, ostrá výměna slov jim oběma ulevila. Ale toho se neodvažovali. A tak spokojovali se mluvou osob navzájem sobě úplně cizích, mluvou vybrané zdvořilou, která čišela při všech laskavostech ostrým mrazem ledové nedůvěry, při vší hladkosti dávala tušiti pokrytecké zakrývání a tajení drsných myšlenek mluvícího, při vší zdvořilosti skrývala záští, nenávist, nevraživost, odpor, nepřátelství. Bylo to korrektní vykonávání povinnosti, ale nic více, než co jim ukládalo spolužití, v tom rozdvojování vždy hlubším a hlubším dvou těl dosud spolu spjatých, dvou životů dosud spolu sdílených, v mlčenlivém uvědomování porušeného souladu.

Nečinili pokusů, aby se zase sblížili, aby obnovili to skryté a tajné spojení svých těl,

svých údů. Šířili vždy větší a větší chladnost mezi sebou. Rozcházeli se vždy víc a více, roztrhávali vždy urputněji ona pouta, která mezi nimi utvořil zvyk, manželství, bývalý svazek poutající je k dítěti, jemuž dali život. A tak nezbylo než to, co teď se počalo uskutečňovati: rozchod, úplná rozluka, koleje, které se rozbíhají ve dva různé směry, aby se již nikdy nesešly . . .

C.

Byl v silném pokušení dojíti teď k Emanueli a celou věc s ním vypořádati. A již si představoval svou návštěvu, komponoval ji jako scénu z románu.

Byl před časem u Emanuela, a teď všechny detaily oživovaly. Viděl jeho ložnici v největším neladu. Silná, obtížená vůně cigarett jí vála, zápach potu a mužskosti vystupoval z odhozených peřin, dech resedové vodičky z odložených šatů. Na podlaze byla nahážena směsice knih, přes ně položena dlouhá turecká dýmka. Psací stůl pokryt byl papíry a drobnými předměty mužské toiletty. Na zdi viselo několik fotografií nahých a polonahých žen. Mistr usedl na nabídnutou židli a zahleděl se na Emanuela. Ten zapínal ještě knoflíky županu. „Je tu dusno?“

ptal se mistra, odskočil k oknu, vytáhl záclonu a otevřel okno. Sluneční světlo zprvu tlumeně prosáklo a rozlilo se světnicí. Temný a k mdlobě horký a obtížný prostor pročistil se a rozvířil měkce zlatým odrazem zvířeného poprašku. Vše se náhle zjasňovalo, a pojednou komnata jako zdvižena zahořela nejintensivnějším odleskem, kovovým žárem slunce, v němž všechno se vznítilo a prudce vytrysklo. Linie se staly oslnivějšími, hrany vynikly a vyřízly se určitěji. A barvy rozzářily se jako vlastním svitem, vlastním ohněm: kus koberce, hozeného pod psací stůl, proplál rozlitým jako v krvi vína purpurem starého ornátu, zelený, široký lupen rostliny na okně jasným, ostrým, prosvětleným smaragdem, sklo obrazu roztaveným, pohyblivým stříbrem, stěna svítivou, šťastnou modří svých tapet. A nebylo tu již mrtvé polosvětlo a polotma houpající se líně v úzkých stěnách, v dušeném prostoru, ale živé, určité rozlití jasu, přesné odlišení a vystoupení všeho, pohnuté třesení procitlých záchvěvů, pomísená a vířící rozkoš vzduchu nasyceného ohněm a zlatem . . .

Představoval si Stanislavu . . . u něho, v jeho objetí . . . Zdálo se mu, že se dívá zase na pikantní fotografie nad psacím sto-

lem . . . a domníval se rozeznávati mezi nimi podobiznu Stanislavinu, již mu darovala, a již zavěsil mezi ty všechny, jež ji předcházely . . . Jak byla šťastná, Stanislava, že se mu mohla tak mstíti, za netečnost muže. — A jak byl šťasten Emanuel, jenž našel změnu za znuděná dobrodružství s baletkami a šičkami, pro něž ztratil již zájem.

A znova mu tanuly na mysli frivolní fotografie, toiletní titérky psacího stolu, rozválená, teplá postel páchnoucí potem, a pak ten zápach nevětrané místnosti, prosáklý cigarettovou a resedovou vůní — — a viděl Emanuela v županu, viděl jeho široký krk odhalený teď bez koketního okolí námořnického límce a obnažené nohy na rychlo vsunuté do sešlapaných střevíců, a zdálo se mu, že vidí i jeho silné, hustě vlasy zarostlé paže v odhrnutém rukávě, že vidí i jeho ostatní otužilé, osmáhlé tělo, tlustá, masitá stehna, celé to mužství skryté jindy pod modním, elegantním šatem, jež tolik jeho ženu lákalo a vábilo, — a zasmál se trpce a zlostně. Maso, mužské maso, a on měl ho tak málo, a velmi záhy se na něm jeho žena nasytila. A zde ho byl celý hod, bylo k nevyčerpání, nabízelo se a podávalo vždy znova tučné, svěží — lákalo a přitahovalo v celé útočné,

prudké síle vyspělého, všemi šťavami nasyceného a kypícího samce. Nic sentimentálního, nemocného, zbabělého a měkkého nebylo v jich poměru: nebyly povadlé, smutné hovory, mlčenlivé polibky, kradmá tisknutí rukou, splývání duší, jež on miloval. Vše šlo zdravě a přímo. V křečovitých polibcích, v chvatném přissátí dvou silných, pyšných a prudkých těl, jež hledala úkoje a rozkoše ve svém spojení. Nezbožňovaly se květiny, parfumy, knihy poesií. Nehovořilo se o umění a kráse, o subtilních pocitech nitra. Líbila se okrášlená těla, tón masa, červeň rtů, forma prsou, okrouhlost boků, lýtko v napjaté nohavici a nahá ruka prosvitající pavučinovitou látkou rukávu, rozpoutané vonné vlasy a tvrdý, napomádovaný knír. A hovořilo se a vtipkovalo o požitcích, umlouvaly se lsti a kradmá dostaveníčka. Co vlastně *on* chtěl mezi těmito dvěma lidmi, kteří si tak záhy porozuměli, nenásilně, z pouhé živelní nutnosti se sloučili — on se svou nemocnou, zvrácenou choutkou egoisticky vymáhající k sobě ohled, šetření, obět? Slabé a chorobné dítě, vůči těmto vyspělým silným milencům, kteří našli jim oběma úplně vyhovující, je oba uspokojující rozkoš?! Proč se jim neustále vtírá, neustále je vytrhuje, chce roz-

trhnouti ta v křeči a podráždění smyslů srostlá a spojená, vzpurná a těžká těla?!

CI.

Vzrušení jeho kleslo, odvaha jednati zhasla; šel tupě a neúčastně ulicí za ulicí a jeho myšlenky svítily v mlhách bezvědomí mdle a vzdáleně jako zastřené, bílé, neprůsvitné lampy. Nebylo v něm už zájmu k přítomným bolestem. Jen neurčitá lítost prostupovala vlažně a chabě celou jeho bytost. Cosi neutišeného, jen kleslého pro běžný okamžik a odloženého prokmitalo tím celým zdánlivým klidem, jenž jej teď zaujímal, jako prokmitá chvějivá spleť vodních rostlin zrcadlem ztišené hladiny . . . A jako zástup na útěku se pak stísnily a stlačily bázlivé jeho představy, a on pocítil pojednou znova a teď nejsilněji touhu rozlomiti tento tvar bytí, přejíti v nic, odložiti vše a necítiti, nemysliti, netrpěti, nebýti . . .

CII.

Když se vrátil domů, nalezl na psacím, stole lístek. Obsahoval pouze dvě věty: »*Nemohu snášeti déle tvou přetvářku a hráti vlastní. Prosím, bys teď ponechal osud můj úplně mému vlastnímu určení.*«

Seděl dlouho ztrnulý a bez myšlenky nad lístkem popsaným známým mu drobným a kulatým písmem. A najednou se mu nad ním vynořil její profil. Tak určitě a blízce, že měl dojem chvilkový, ale zcela jasný, skutečnosti. Pod růžovým tónem klobouku vyrýsovala se a vyplynula tvář kontrastující umdlenou a bolestnou bělí pleti, ale v ostrosti a jistotě rysů, pravidelný výkroj oválu ověnčeného sotva viditelným zachvíváním nitkově hebkých zlatavých vlasů. Vědomí ztráty bylo první, co jej teď bolestně proniklo a prostoupilo: odešla, nevrátí se — opakoval mrtvě a sklesle, a nitro jeho plnilo se tíživou tesknotou jako noc tichým pláčem podzimního deště.

Domníval se slyšeti hovor lidského hlasu přede dveřmi, vzrušil se a povstal, ale byl to klam. Jen mouchy žalostně bzučely na oknech, a v jejich jednotvárném, proniklém, tvrdém, podrážděném tónu vyvstala představa opuštěnosti nejsilněji a nepřekonatelně. V šeru vědomí nahromadil se a vzrostl studený, široce prostřený stín, který najednou lehl na jeho duši, obalil ji v chladný, těžký svůj plášť a sklíčil a rozmrazil jej. Samota, stále samota — povstal, učinil několik kroků a zase usedl. Bylo stále stejně v komnatě,

tytéž obrysy stínů vržené v stemnělý, v šero potopený pokoj, v odstínech nejtmavějšího fialova pohasínající . . . a to mrtvo, to mrtvo nepadalo již, ale viselo, uvázlé, ztrnulé, v zdušené, stísněné prostoře. Sám? . . . Naslouchal ztišiv dech, ale nic se neozývalo. Kolem něho všechno jakoby vymřelo . . . Jen hodiny tikaly, určitě a přesně, úsečným a spěšným tónem . . . Ale tam dále? Je tam živo, hlučno? Kypí tam a šumí život, zmítá se a pění v prudkém, neztichlém varu? . . . Je možno ještě něčím se zaměstnávati, něčím se dáti připoutat, nad něčím se těšit, nad něčím krvácet? . . . V něm byl jen klid zlomených sil, zašlápnutého zdupaného cítění . . . Ani k protestu, ani k pláči se nitro jeho nevzmužovalo. Nic v něm již nebylo, co by se rozechvělo; zbyly tam již jen bezhlasné, němé, mrtvé, ztržené, puklé struny . . . Ani zbabělou karikaturou potácejícího se, k plachým pokusům jednati chvílemi se vzchopivšího muže již nebyl. Šel-li dříve mrákotně a kolísavě za klamavě rozsvíceným, v tmy neseným světlem, teď, kdy shaslo, zůstal státi v temnotách a neodvažoval se již ani o krok dále. Jako obraz s plochy zrcadla zmizel teď z jeho života ten klamný dech zdánlivé vůle žíti, probíjeti se životem,

přijmouti a konati svou úlohu v hemživém, shonlivém celku... zůstalo jen prázdno k nevyplnění, strnulost, odumření, nic... život ztracený v tmách jako dům neosvětlený, zapadlý, neoživený... Nezbývalo z minulosti nic, oč by se opřel; přítomnost byla nelaskavá, mrazící, neplodná, pustá — a budoucnost? Veliká, mlčenlivá, neprostupná zeď, postavivší se těsně před ním, aby již ani o krok nemohl postoupiti dále... Nezbývalo než poddati se, zavěsiti mrtvé své sny, mrtvé city jako odložený, zapomenutý nástroj hudební na tu mrtvou, mlčenlivou zeď... Nezbývalo než čekati, až zapomnění a smrt padne na ty zmlklé a ztišené jeho touhy jako prostěradlo umrlčí na mrtvou tvář...

CIII.

Neuměl přijmouti, co mu podával život. Odmítal, po čem jiní chtivě a spěšně sahali, a chtěl-li nyní, jako znavené a z rozmarů vyčerpané dítě, to, čím dříve pohrdl, vzíti, ruka osudu byla proň již prázdna...

Pokládal se vždy za vyvoleného, za zvláštního, odlišeného a jediného, — a teď viděl, jak je vlastně potlačeným, povrženým, bídným, posledním. Rozkoš, která jej vedla k bohatému duševnímu hnutí, jej prostoupila

a zjemňovala, z jeho bytosti učinila nejcitlivější, chvějivý hudební nástroj, pod nejlehčím, dotykem ozvučný, a jindy mu nahrazovala vše, co mu odpíral svět, — teď zmizela jako klamná, barevná, mýdlová bublina. Zbylo jen svíravé, těsné prázdno, bezútěšné, vyplýtvané živoření, — skleslé stíny, marné potácení a vrávorání uprostřed bezcílnosti všeho.

Tam, kde jindy domníval se nacházeti náhradu za to, co mu bylo odepřeno, lék a úlevu za drsnosti a nepřátelství všedního života, teď setkával se s chladem, s krutou, ledově mrazící bezcitností, s brutálním odmrštěním a odpuzením. Umění, které mu jindy poskytovalo rozkoší, radostí vybrané jemnosti, pro něž nezáviděl druhým jejich hrubých, hmotných a lopotných požitků, teď se od něho odvracelo, a on viděl, že se jen domníval u něho nalézti, čeho jiní lidé nenalézají; ale v pravdě, že také nenalézal, mimo duhové, prchavé, rozplývané, vrátké illuse. A zatím co se jejich hrou zbytečně a neplodně zabavoval, den za dnem se svými dary odcházel ... a teď, kdy je pozdě, přichází k životu po skončeném kvase, vidí vyprázdněné nádoby a zvrácené poháry a žádá svůj díl, ale odchází zahanben, odbyt, neboť nezbylo než to, po čem nikdo nesahal ...

CIV.

A teď vidí jasněji než dříve, jen jedno: že je zbytečno žíti tak, jak on žil, že je zbytečno žiti a nikomu, ani sobě neprospívati, zašlapati i to málo v prachu, co ze života za prožití stojí. A třebas se žilo nedokonale, třebas se hrála úloha bez porozumění a šlo se křivě a nepohodlnými, kamenitými cestami, jen když se něco prožije, něco se hraje, někam ujde. Jen když se v posléz pozná, že přece jen něco zbývá, proč se žilo, trpělo, zápasilo, pracovalo, usilovalo, že se nemusí odcházeti s jeviště s prázdnem, bez účasti a vzpomínky jediného diváka v hledišti.

CV.

Jaký odpor se v něm teď zdvihal ku všemu, co leželo za ním, k celé té minulosti, jež hnila za jeho patou, středná, příšerná, rozkládající se mrtvola! Jakým odporem plnila jej ta řada dnů tak marné prošlých, neužitečné, s nevrlostí obtěžovaného odbytých a propuštěných! Jako vězeň pochmurné bastilly vzpomíná na zašlá léta, kdy v něm bylo plno vzruchu k činnosti, a kdy jen ohlas chřestících okovů v němé síni daleký ohlas vyvolával, tak vzpomínal

na svou minulost a viděl, jak z ní čiší chlad sklepního vězení, a jak z ní se valí v hustém, nezadržitelném proudu vlhká, sazová tma . . . ani jediného světla v ní nezažehl, ani jediný, s temnotou zápasící kahan mu z ní nezasvitl, vše bylo pohaslé, bezútěšné, zívalo teď do černa a noci zoufale a beznadějně . . .

Ah, věděl teď dobře, že nebylo jeho nitro tak docela pro svět vždy umrtveno, jak si namlouval, když si jeho požitků odpíral. Na dně jeho duše se zdvihl časem odpor proti jeho samotě, a zatoužil nejednou žíti, zatoužil nejednou bráti, čeho mu život poskytuje. A věděl, že to vždy bylo po těžké, náhle ho přepadnuvší, soumračně zkalené melancholii, v dobách, kdy churavěl ničivým splenem. Umění mu nestačilo, *nevyplňovalo náhle nastalé prázdnoty*, a tu se připojoval k druhým, snažil se držeti s nimi krok, zachytiti i nejnepatrnější odlesk *jejich* požitků, vyplniti svou duši chvatně sebranými, barevně svítícími dojmy, — a umdlen tou náhle procitlou choutkou, k jejíž splnění nestačily mu síly, přál si, aby raději vše kleslo a padlo v nebytí a noc . . .

Mučivé a trapné myšlenky v dusném tom ovzduší stoupaly teď ze žluté, seschlé

louky jeho života, jako před bouří vystupuje z vyprahlé půdy trpká, suchá vůně ve vzdechu mdlých, povadlých nezkosených trav. Lítost za nenávratným nesla se teď a šířila a prostírala, a zatěžovala a zkalovala přítomné myšlenky.

Netruchlil pro pomíjejicnost všeho, ale pro to, že *ok* neužil, *on* nevypotřeboval, co zašlo bez něho, mimo jeho vůli. Truchlil nad sebou samým nad formou, v níž se jeho život vměstnal, a jež teď narážela na všech stranách, rozbíjela se o formy druhých, kolísala a potácela se mezi nimi a teď na čisto v hlučivém jich zmatku uvízla. Truchlil nad minulostí pro budoucnost, neboť věděl, že třebas teď poznával, že nebyl správným způsob, jakým dosud žil, přece jen přes to vše ani pro budoucí nenajde způsob, *jakým* žíti. Trápil se nad tím, nebot věděl, že chyba je v nitru, že je nedostatek a vada uvnitř, a že není v jeho moci pouhým poznáním a přáním ji odstraniti.

CVI

Dlouho tak seděl a přemýšlel, až našel posléze zmrtvělý klid. Rozechvělost posledních hodin ponenáhlu ustupovala, a duše se stišila a vsnila v jemnost nerušeného míru,

jako větev, jíž nehýbe už vítr, usíná nad zamlklým proudem. Pochybnosti se uklidňovaly a klesaly jako pod peruťmi široce rozestřených křídel, jež se přestaly zachvívati, paměť minulého ochabovala a slábla, jako zásvit vzdáleného dne zachází a mře mezi pošmurnem tíživých sloupů. Bylo marno a pošetilo, řekl si, pro minulé tak se trápiti. Lépe rozevříti svou duši dokořán, připraviti se pro budoucí. A život a svět, třebas nebyl pro něj lákavým zápasištěm, třebas pro něj neměl již kouzla účastniti se ho, užívati ho v plné pýše, v plné radosti styků s druhými — musí míti pro něj aspoň místo, kde by se opřel a dohrál svou úlohu. A tak vejde do života, do jeho rvavého a podrážděného zmatku. Dá se ještě jednou uchvátiti, ještě jednou buď vysoko povznésti, nebo nízce podupati. Vrhne se do prudkého víru, ať už v něm utone, nebo pracně s druhými na povrchu se udrží. A třebas už to bylo tak vzdáleno jasných, světlých nadějí, s nimiž jednou vstupoval do života: byl to aspoň pokus vyváznouti z mrtvého živoření, jíti tam, kde by byl jinak na vždy, v sklíčené, nehybné nečinnosti utkvěl a prohnil. Vítězný cíl, který mu jindy na mysli tanul? Zlaté věnce slávy? Triumfální vjezd, jásot, pýcha

býti předmětem pozornosti davu? Ah, jaké to byly tretky, jak malichernými se mu jevily teď, kdy se otevřely všechny rány života a v palčivé bolesti krvácely vždy víc a více! Jak prázdnými a nicotnými byly vůči přání, aby našel jen klid, úlevu, lék svým bolestem! Žít — to už nebylo užívati rozkoší, lačně smlsávati sladkou a růžovou, prchavou pěnu povrchu: to bylo rváti se, bíti, zápasiti, snášeti ústrky a pohoršení, dobývati a hledati, ne již přijímati a z hotového bráti.

CVII.

Tak se měl vždy k životu stavěti, řekl si. Jíti přímo, ne oklikami. Neměl tak mnoho poddávati se svému nitru, hledati jen tam rozřešení, kde jej tak mnohé klamalo, měl si všímati též vnějšku, žíti více mezi lidmi, snažit se o styk s nimi, odkládati vše, co překáželo těmto vztahům, a přijímati vše, co je podporovalo. A zatím žil jen *sobě*, svým klamům a illusím. A odtud vyšel pochybný, zvrácený směr celého jeho života. Nitro mu teď nepostačilo. Dotkl se tam bolestných míst. Otevřel rány, jichž se neměl dotýkati. A teď, kdy se jich dotkl, rozkrvácely se, a on nemá už síly ukonejšiti je, ani ulehčiti jejich palčivosti. A nezbývá mu, než

shromážditi všechnu neprchlou dosud odvahu, vzkřísiti umdlelé a skleslé, pohaslé síly, — a znova počíti, zkoušeti a hledati po utrpěných porážkách . . .

Tak byl jist, že teď nalezl a pochopil smysl svého života, že žádná už pochybnost nebyla s to, aby pobořila, co v těchto vteřinách prchavého snění byl vystavěl. Díval-li se dříve na rub života, na spletitou, nerozeznatelnou ozdobu peníze, teď viděl jeho líc, výraznou, jistou, určitou hlavu a viděl ostře vbitý nápis a odlišený jasně vystouplý ráz a hodnotu. Nebylo již pro něj omylu, věděl, co na tržišti světa platí, a jak a kde vystoupiti a jednati! Jako z uzavřených zahrad vůně, tak z jeho skleslého, stišelého a ve tmách slehlého života vyvanula a prodrala se teď široká pronikavá touha . . . A on chtěl již zítra za ní jíti, jí se opíti a zkonejšiti, aby zapomněl na vše, co jej až dosud svíralo a jako můra tlačilo. V myšlenkách prostírala se před ním již bělavá, nedohledná, v obzoru se ztrácející stezka. Chystal se na dalekou cestu, a jeho důvěřivost mu pravila, že se nesklame, že neklesne již, že dojde... A on chtěl jen jíti, třebas věděl, že ani nedojde . . .

CVIII

Když se probudil, před úsvitem, v dusné, tmavé ložnici, podivil se nejprve sám sobě, jak mohl usnouti. Nevěděl ani, jak se na lože dostal; paměť toho všeho byla v jeho mysli úplně smazána jako křídou napsaný úkol na školní tabuli. Odhodil svrchnici, rozvrzná zima jej rozdrobila. Nevstával, zůstal tak ležeti. Něco jako přání, aby vůbec nemusil vstávati, aby se nerozednilo, ozvalo se v jeho duši, pomíchané a stísněné. Byl všecek jako těžkou rukou zpracován a rozlámán. Tíha nesnesitelná a při tom neodvalitelná, vždy hloub a hloub se na něm probořující, ležela na všech jeho údech.

Ležel tak chvíli, pak pojednou spěšně vstal, jakoby byl něco zameškal, a jal se strojiti. Nebylo rozčilení v jeho duši. Nepřemýšlel ani o tom, co si počne v nejbližších okamžicích. Nerozhodl se dosud. Ale že něco třeba podniknouti, ať už cokoliv, to věděl.

CIX.

Vyšel na ulici. Šel klidně a zvolna, v nestejném, váhavém tempu, jako v neurčitou procházku. Šedivé, vymřelé prázdno plnilo jeho mysl. Jen časem něco jím prochvělo a trhlo, v záchvěvu jako jemné roz-

litého bolestného uvědomění, myšlenky se probarvily v určitější představy, a v takových okamžicích vždy se ohlížel ulicí, by se orientoval, maje v zracích nevyjasněnou cizost z všeho, co jej obklopovalo, než si vzpomněl, kam jde a proč tam jde. A tu vždy bolestná, v rozplynulosti obrysů ztopená předtucha padla v stíny jeho duše jako probleskne mlhami zkalený kruh měsíce . . .

Jak to provedu? napadlo ho v takových chvílích, a lehké, drobné, probíhavé mrazení drtilo zase jeho tělo, a všechny nervy se tence a bolestně napjaly. Nějak bude, pomyslil si, ale ničeho určitě neformoval, ani úvodu si nepřipravoval, až přijde k tchyni, by si zpět přivedl ženu. Řekla jí něco? Řekla jí všechno? Řekla pravdu? Nezalhala? Neučinila pokus sebe očistiti a celou vinu na něj svaliti? To na chvíli vystupovalo v jeho mysli zamlženě a nejasně, ale zase to zacházelo, jako jemný kouř rozplývající se a mizející ve vzduchu, aniž přibral na sebe nějaký určitý tvar.

Konečně zašel do čtvrti, kde tchyně bydlila. Byla to část města úplně mrtvá, jakoby od ostatního živého jeho organismu odtržená, s nahými, osleplými, kalnými průčelími domů v posách rozkládajících se mrt-

vol, hřbitov města, kde se úplné spustlá prostranství s mlčením ssutin střídala s rozsáhlými budovami jako těžkými a nemotornými v celé té prostrannosti a z nichž vála tíživá zádumčivost nemocnic, kde leží beznadějně umírající. Ulice se křivily v stavitelské bizarrnosti minulých století a časem zmocňoval se bloudícího chodce v nich pocit osamění, oddálení od zdiva náležejícího lidem mrtvého století, něco z toho, co by cítil člověk našich dnů, kdyby se octl v minulém některém věku v ulicích města vymřelého morem a procházel se jimi, jejich plachým, mrákotným, ponurým, vleklým stínem, plouživším se po všem tom dávno zhynulém.

Tchyně bydlila v ulici utvořené zpola vysokými zdmi šlechtických zahrad, z nichž vanula němá ztrnulost starých, zapadlých hřbitovů, a zpola několika sešlými, zčernalými, vráskovitými domy, činícími dojem zrušených klášterů. Šel po vrzajících prohnutých a zkřivených pod dlouholetými šlépěji dřevěných schodech se zábradlím rozpuklým, odřeným, prosáklým vlhkostí a ztuchlým zápachem starého dřeva, prošel několik mrtvých chodeb rozbitých a zaprášených, plných prachniviny, kde nebylo viděti živé duše, a kde jeho pohybující se a lámající

stín tvořil na otřeném, popraskaném a šedavém nátěru děsivou silhouettu kradmého a zlomyslného vetřelce. Šel mimo vysoká okna, jimiž se šeřil ze dvora do vnitř zsinalý, váhavý, zazelenalý svit, zavěšuje se umdleně a nehnutě na zdech chodeb, na hrobné a dlouhé ztrnulosti všech předmětů, a zaklepal na samém konci poslední chodby prvního patra. Za chvíli mu přišla neumytá a neučesaná dosud služka otevřit, uvedla jej do salonu a pak šla ohlásit jeho návštěvu.

CX.

Usedl a čekal. Byl tu týž kalný a zsinalý svit jako na chodbách, jen že zde působil na něj ještě svíravěji, než venku, kde se zdál ploužiti podle holých prázdných stěn. Rozhlédl se v okruhu zdí ověšených několika italskými krajinkami svítivého, tradicionelního koloritu a zčernalými rodinnými daguerotypy. Stěny byly vyčalouněny sešlými již tapetami, s nerozeznatelnými skoro ozdobami květin a ptáků růžového a modrého tónu. Trochu baroknosti vězelo v úpravě komnaty, a mnoho staroby a odbyté modnosti hledělo z uchovaného, těžkého, zdobně a spletitě vyřezávaného nábytku. A všechno pokryto bylo umělými, pracnými výšivkami

dle německého vzoru, ani malý spinet a výjev z Goethova Werthera nescházel. A ticho zde bylo ještě mrtvější, ještě zaleklejší než venku, jež rušil jen pronikavě kvílivý zvuk ze dvora od studny, z níž někdo vážil vodu.

CXI.

Konečně přišla tchyně. Jindy k úsměvu zladěná její tvář dnes byla svraštělá. Přijala zeté velmi odměřeně a vážně. Nedůvěra čišela jí ze zostřených, šedivých očí, jež měly ocelový svit a zdály se všude pronikati a do všeho se zabodávati, neztrácejíce při tom studeného, odpudivého vzlesku. Ví všechno, napadlo ho. Stanislava ji už připravila a pro sebe získala. A začal přímo, udiven s počátku lhostejností, s níž ho poslouchala, jakoby myslila na nějakou vzdálenou věc, v póse antické sochy umístěné v kouté nějakého starožitnického musea. Nevyrušovala ho, čekala, až domluví. Když se tak stalo, začala úsečně, ale klidně sama. Že věděla dobře, proč přišel. A že je tomu jen po vděčna, že může s ním o věci důvěrně pohovořit. Nerada se sice plete do cizích záležitostí, ale když se k ní už dcera a teď i on obrací, že nemá nic proti tomu, aby též ona o věci nepronesla svého úsudku. A

hodlá nejen úsudek pronésti, ale též zakročiti, neboť zde se jedná o spokojenost její dcery, a ta jest jí nade všechno. Jedno mu však praví již předem: že dcery své jím nedá za žádnou cenu již trýznit. Že jí nedala do kláštera, aby prožila svou mladost mezi čtyrmi stěnami, ale že ji provdala, aby užila světa lépe, než by mohla s ustárlou matkou. Na to, co on v manželství poskytuje ženě, že jest dosti času, až ji život unaví a vyčerpá. Ale teď, dokud je krásna a svěží, patří světu, a ten jí nesmí býti zavírán, i kdyby byl sebe žárlivější na to, pohledne-li na ni žádostivěji a směleji některý mladý muž. Zač by pak stálo provdati se? Nesmí si mysliti, že ženě postačí, stane-li se otrokyní muže, jehož si zamilovala a vzala za manžela. Vdát se znamená ženě přijíti teprve k pravé a plné platnosti. To jsou přece samozřejmé věci, což nechápe?! Takovou znalost života jeví ve svých spisech, tak trefně a správně umí tam řešiti nespletitější a nejnejasnější životní situace — a teď, kdy má rozhodovat o vlastní situaci, jeví tolik diletantské nemotornosti, tolik nezkušenosti a nejapnosti, že je to až na podiv. Nejen psát o životě, také žít jej — to aby si vzal k srdci.

Domluvila, povstala a přešla komnatu několikráte, násilně přemáhajíc nenadále se jí zmocnivší rozechvění, šustíc ostře rozlitými vínami svých dlouhých šatů po podlaze. Chvíli mlčeli oba, mistr oddychoval těžce v neprovětraném pokoji, a bylo mu k zalknutí, jakoby vdechoval vzduch prosycený zápachem oleje čadících lamp.

CXII.

Mdle a svadle jal se hájiti. Neodvážil se ani zmíniti o Emanuelovi, tak se teď před tchyní hanbil za celou aféru: mluvil o celé věci jakoby se jednalo o nedorozumění menšího, nepatrnějšího rázu, skleslým, chabým hlasem, jakoby on jen byl vším vinen. Tchyné uspokojena a polo smířena jeho sklíčenosti, jala se mu teď znova, ale již mírně, vytýkati způsob jeho života. Že by jí jinak bylo lhostejno, jak žije, kdyby se to týkalo jen jeho, — nachází-li v takovém životě rozkoš a uspokojení, dobrá, nikomu do toho nic není, co druhého blaží; ale musí si vzpomenouti, že způsobem, jak žije, trpí v první míře a skoro výhradně jeho žena. Umění jest hezká věc a stojí snad za takové oddalování světa, jaké on provozuje, ale co je Stanislavě do jeho umění? Snad ji to také těší, čtou-li se

jeho romány, chválí-li je časopisy, překládají-li se do cizích řečí: — ale aby pro ně obětovala své mládí, svou rozkoš ze života, může toho, rozváží-li si celou věc klidně a rozumně, od ní žádati? A v tom že je celé nedorozumění: to právě že on od ní žádá. Že chce, aby nežila než jako plachý stín vedle zářivých jeho uměleckých snah, spokojujíc se jako almužnou několika výjimečnými, řídkými okamžiky, kdy si vzpomene, že má také ženu. On však že náleží v první řadě ženě a světu a teprve potom aby si hleděl umění.

A pak taková hloupost (a velmi posměšně se zasmála) vytýkati ženě milence! (Hle, přece se jí i o tom zmínila, pomyslil si.) To je už vrcholem vší absurdnosti. Kdyby měl jen trochu ostrovtipu, poznal by, jak se činí takovým obviňováním směšným. Nehledě ani k tomu, že by vlastně zasluhoval za to, že si ženy nehledí, aby si našla náhradu jinde, — má nějaký důkaz pro svoje velmi smělé podezření? Zachytil nějaký dopis? Či je snad oba někde dopadl? Nemá nic, zhola nic.

Chtěl se znova hájit, chtěl se zmínit o novelle, jež mu prozradila poměr Stanislavin, o dopise propuštěné služky, o bez-

účelných toulkách ženiných; ale tchyně ho nepřipustila ke slovu. Domlouvala mu stále a horlivě, i vzdal se posléze pokusu, ji přesvědčiti. Ani jí už neposlouchal, seděl ztrnule a neúčastně, s očima upřenýma na pestré květy čínského vějíře pohozeného na drobném, černém, lakovaném stolku. Nevěděl, o čem mluví. Jediná myšlenka hrála mu mozkem: je to marno, že jsem šel sem — a vzpomněl si na to, co mu před chvilí řekla tchyně: že má nejen psát o životě, ale také jej žíti. Ano, v tom bylo vše, pomyslil si, *žíti*. Ale což jsem i já nežil? Což jsem ustrnul někde mimo život a jen tak do do prázdna lelky chytal? Já pracoval, a to je totéž jako žít? Či se mýlím? — — Ano, mýlím se, poněvadž teď jsem na bezcestí, teď jsem v nesnázích — — A nevím si rady, nevím, jak a kudy dále. Je to zcela jasné, že jsem tedy přece jen nežil. Věnoval jsem vše svému umění, vedle něhož vše ostatní pobledlo, uschlo, pomřelo. Zbavil jsem se rozkoše ze života, býti účastným toho, co hýbe ostatními, hrál jsem si lesklými tretkami, a život — podstata jeho — unikl mi pod slabými prsty a ani jsem toho neznamenal. Není všechno jen v tom uměti se odřeknouti, pohrdnouti rozkoší, pošklebovati

se hrubému požitku, býti povznešen nad takové absurdnosti, — pravý smysl života znamená přijmouti život, jak je, hleděti se mu přizpůsobiti. V odřeknutí je mnoho pohodlnosti, mnoho lenosti; hůře a lopotněji je zpracovati a zformovati to, co člověka obklopuje, co si jej podmaňuje, co jej překonává a udolává.

CXIII.

Připadal si teď tak bezmocným, zbědačelým pod tíží tohoto náhlého poznání. A pojednou uslyšev ve vedlejší komnatě tiché, opatrné přecházení, všecek se vzrušil. Cit neskonalé, nesnesné, překypující, rozlivné lítosti pronikl celou jeho bytost. V prsou se mu stisklo, v hrdle stajil dech, bylo mu, jako by jej obklopil pojednou vzduch, v němž nemožno než v nejbližším okamžiku se zalknouti. Naslouchal napjatě znova a neslyšel již ničeho. Zadíval se ztrnule na podlahu. Venku pojednou vysvitlo slunce. A jemu se zdálo, jakoby pestré květy koberce najednou oživly, vyskočily a pomíchaly se a teď divoce kolem do kola křepčily. A pak jakoby je všechny někdo najednou ještě pronikleji prosvětlil a mezi ně naházel krvavě rudých hořících skvrn. Jak se všechno najednou zachvělo, zatřáslo, nečekaně zdvihlo! To

nenadále a znova v nejprudší útok se rozsvítivší slunce udeřilo sem plnou září oknem. A běl pronikla a tryskla v nejčistším světle, a podrážděná červeň zahořela jako výkřik nejprudšího hněvu, a modř se k ní lichotila lehce, přeletně, v diskretním úsměvu barvy, — — a pak už byl zmatek, zase byl vír, z něhož se točilo ve vyprázdněné, vytupělé jeho hlavě. Necítil a nevnímal ničeho teď než to smísení a slití oživených barev v překotnou směsici, třesení a tančení hořících skvrn a kapek; zdálo se mu, jakoby z celé řady štětců to teď stříkalo a odletovalo na ohnivý, červený podklad, na němž se vše vpíjelo do sebe, spojovalo, botnalo a zase odtrhovalo, odskakovalo, vyletovalo, bezmocně potácelo, klesalo, padalo, trnulo a mřelo dole, kde nebylo než neurčité, bezbarvé hemžení, jakoby něčí ruka nervosně třásla pohyblivou, kalnou, usedlou tekutinou. Povznesl umdlené zraky, snažil se prohlédnouti, ale v očích stále se mu něco třáslo z krvavého mžikání červeni, z prudké, ostré skvělosti běli, z klidného, lichotivého úsměvu prozářené modři.

CXIV.

Hodiny odbily jedenáct. Vrátil se při tomnosti. Zdálo se mu nemožným, že tak

dlouho zde proseděl. Pohleděl udiven na tchyni, která mlčíc opírala se o lenoch křesla proti němu, viděl její povadlou, nečistou pleť pod nánosem pudru jako smrtelně zbledlou. Všechno vyvstalo teď s přízvukem stupňovaného odporu v jeho mysli. Povstal, řekl „s Bohem“ a šel.

CXV.

Šel ztrnule ulicemi, s čímsi automatickým a nehybným v pohybech, s upřeností pohledu, ale bez uvědomování si místa kudy kráčel, jako se chodívá za rakví při pohřbu, uprostřed hlučení davu, osaměle se svým smutkem. A když zbouřená krev, která se mu vehrnula do hlavy, ustoupila, oddal se na jasném vzduchu, prozářeném teď veselým úsměvem slunce, klidnější úvaze. Tékavá myšlenka snesla se v jeho mysl, jako na vzdálené hory zbloudilý pták. Vzpomněl znova na vzrušení, jež se ho zmocnilo, když zaslechl ve vedlejší komnatě její kroky, a jeho touha šla teď za jejím jménem, jako jde vzpomínka po jemné stopě prchavé vůně. Vzpomněl na doby, kdy se poprvé s ní seznámil, kdy zdál se nacházeti též u ní sympathii a obdiv. Ah, jak tehdy šťastným se cítil, jak jej tehdy blažilo vědomí, že jest

cele proniknuta kouzlem jeho osoby, jeho literárních úspěchů! Nikdy si nepomyslil, na jak nízké niveau by mohl jednou život zredukovati tehdejší jeho smělé a vysoké naděje, pyšně vzneslé do rozjásaného, hořícím sluncem prosvětleného, vonného vzduchu! Ale i teď ještě zůstávalo při něm stále něco z toho svůdného, mdlého opojení, jako na ruce, jež se dotýkala voňavek, zbývá dlouho ještě neurčitý záchvěv rozptýlené, jemné vůně.

CXVI

Vzpomínka vrátila mu podrobnosti z dob prvního jejich styku, kdy navštěvoval její matku, jako spit neustupujícím, zmamujícím kouzlem zjevu Stanislavina. Viděl ji polo sedící, polo ležící na divanu, v přítmí jako syceném zlaceným prachem, v odrazu jím zalitých skel okenních, z venčí. Zdála se mu mizeti v krajkách a širokém prostření drahých látek, dýchajících těžkou vůni pižmovou, v záplavě ozdob drobných a pečlivě skládaných, vybraných se zjemnělým vkusem ženy raffinované. Vypadala celá jako klubko, oživené dechem tvůrčího rozmaru, čistá a vonná pěna, odsouzená k nucené nečinnosti odalisky a sahající chvílemi, v zlomení náhlého pohybu, po vějíři, jenž ležel na pol-

štáři, nebo po květu, jenž spadl na koberec. V podlouhlém obličeji rozjasňovala se chvílemi teskná bělost úsměvu, a zase bloudila zrakem k záclonám okna pohledem těžkým a jako prohýbajícím se beznadějí. Nejčastěji však věsila nehnutý, umrtvělý zrak na rohu nábytku, na hraně, kde svítil odraz světla, dissonanční rýha světelná vetknutá v šero pokoje ostře a rušivě, v zladěné, jako smluvené, ponuré tóny celku.

CXVII.

Mlčeli dlouze, hledíce na sebe. Nepřibližovali se, opojovalo je oddálení. Podpíral se o hranu psacího stolu a snil, zatím co tuberosy dýchaly zmrtvující, těžkou a ostrou svou vůni. Smutné a nemocné tuberosy, bílé a sněhové plátky, zdající se žíti jen proto, by trýznily a umrtvovaly. Čisté jako ňadra panen, netknuté a aristokratické, mísily se v hod zraku, v nejdelikátnějších odstínech bělavých a sněžných. Mély bledost čel, jež rosí pot umírajících, a čistotu rouch, jež kryjí oltáře Panny. Jedny tvrdě a hrdě týčily se ve výbojném sebevědomí, jiné umdlévaly v měkkosti, jakoby přemoženy vlastním dechem. A všecky byly smutny, jako smrtí posvěceny, bez úsměvu, i ty, jež se

dívaly již v rozvinutí celého květu, i ty, jež se zpola ještě zavíraly v počínající kráse své bělosti. A ze všech jich, jako z otevřených retů krásných žen, dýchala táž ostrá, útočná, prudká a sytá vůně, prýštila se a mísila s těžkostí vzduchu, napojovala jej, pronikala, nasycovala jím celý prostor, vše se v ní koupalo a vše ji zase vydechovalo: snilo se v té vůni o smrti koketní, sladké a bezbolestné, která je vykoupením a přichází nezvučným a vlídným, šetrným krokem, komnatami, kde prostřené koberce tlumí, chytají a dusí její příchod. O smrti, jakou umírají vyprázdnění a vysílení, otupení a skleslí, v agonii, jež si už ničeho neuvědomuje. Snilo se v ní o lásce, jakou lnou k sobě nemocní, bez naděje v uzdravení, posvěcení smrti již neodvratně blízké.

V tak chorobném, vápenně bledém zbarvení počala jeho láska. I teď vanul z té vzpomínky dech naladění ztajeně mdlého jako z úsměvu zjevivšího se v myšlenkách. A vždy, kdykoli vzpomněl těch dob, pojila se k nim jako neodlučitelná součást též ostrá, bolestná vůně tuberos, zamilované její květiny, jež jej ovála, kdykoliv vstupoval do její komnaty. Všechny ty nervy se při ní podráždily a vzpjaly, celé jeho tělo se prochvělo v mučivé, neodolatelné rozkoši.

CXVIII.

Miloval vůně ostré a chorobné, essence prudké, jež ho trýznily, pronásledovaly a bodaly. Jakoby se byl vždy do nich vsál. Vyplňovaly celou jeho bytost, každý její záhyb, každý její kout. Byl v tom celý raffinement, s jakým vyhledával tyto pikantní, strojené zápachy. Labužnictví odeurů. Ovzduší lékáren jej omamovalo. Jda chodníkem blížíval se k nim, nemoha odolati, přitahován, váben a strhován stopou silných vůní, jimiž páchly. Celé hodiny vyseděl nad kyticemi rozkvetlých květů, jejichž kalichy těžky byly pod stlačující, vleklou, váhavě se ronící vůní. Ovíval se jí, spíjel se jí, ztráceje vědomí a omdlévaje z šílené té choutky, do posledních důsledků prováděné manie. Vše se zatlačovalo před tou vítězící silou, jen vůně stoupala, vítězná, hýřivá, pronikala, prodírala se, vyrážela, houstla, stlačovala se, tísnila a pak klesala, padala, dusila, rozvlékala se, zachycovala, nasycovala, pronikala, dráždila a rozptylovala se. A byly to posléze celé barevné plochy, tíživé a omamné, jež utkvívaly v jeho mysli, růžové z růží, slabě fialové z hyacinthů a bělostné z tuberos a jasmínu, — a pak všechny dohromady, v jednom víru, v jedné závrati, v jediném šumu . . .

v němž vše ustupovalo, mizelo a ztrácelo se, — — a kde nezbývalo než přání na vše zapomenouti, ničím se již nezaměstnávati, ničím se nezabývati — — V té nemoci zachvátivší smysly, v tom hýření ztupujícím jeho bytost, kde se ho zmocňovala časem bázeň před dobou, až nebudou naň již vůně účinkovat, až udeří na jeho mozek nenadálá noc, nenadálé setmění, šílenství . . .

CXIX.

Šílenství?! . . . Zachytil to slovo z celého chaosu představ a uvědomil si okolí. Stál na nábřeží, u zábradlí, dívaje se na loď s osmáhlými, polonahými plavci. Šílenství? Tím by měl skončiti jednou jeho život, v tom by měla jednou utonouti a ztroskotati se pyšná loď jeho myšlenek?

Zachvěl se a pak se trpce zasmál. Byl by to důstojný konec jeho života, jehož všechny radosti, žaly, pocity, vše, co se u jiných zve *žití*, byly jen suché, pomalované, papírové oltářní lilie a růže tam, kde u jiných je svěžest, pel, rosa a vůně živých, opojených, třesoucích se a spilých květin! Šel teď hřbitovem svého života, polem, v němž pohřbil vše, co mu bylo kdy nejdražšího, a kde nacházel jen smutné zbytky

toho všeho, jako z rozpadků starých rakví vypadávají pod motykou hrobníkovou vybělené kosti setlelých těl.

CXX.

A zašel nejdále a zapomenul zase všeho, co ho tak nenadále vzrušilo, a z mysli se mu vybavily dávno zapadlé výjevy z jeho mládí. Byl v rodném kraji, vracel se z bezcílných, samotářských toulek. A byla vůkol něho tma, tma nesmírná, bez hrází, zalévající neproniknutelnou čerností rozsáhlé pláně, v nichž spalo slehlé, vlhké, bezhlasné ticho. Tak dávno již nešel uprostřed noci, v přírodě, sám sobě ponechán, odevzdávaje celou svou bytost tajemným a mrtvým tmám . . .

Roztoužil se. Ah, ty toulky, ty toulky nekonečně rozestřenými a rozlehlými pláněmi, v nichž zapadá slunce! A viděl pusté, truchlé a umrtvělé pláně svého rodného kraje, bez stromů, bez keřů, bez vegetace, pokryté mourem uhelným, rozryté jamami dolů, které byly již vybrány, neužitečny . . . Viděl němé, rozpadávající se a sklíčené zříceniny domků, jež musili před lety obyvatelé jejich opustiti, by jim nespadly na hlavu, potok krvácející karmínem, líně hnutý, skoro stojatý, páchnoucí, otravný, vleklý . . . Jaká to byla sce-

nerie k velikým tragickým skonům slunce zapadávajícího v obtížených, zhustlých proudech rozlitých červánků! Byla to krev, veliké plameny krve, podrážděná a rozpálená červeň purpuru, požáry obrovských výhní, jež zalily celý západ . . .

Všechno ustupovalo, nížilo se a stlačočalo pod vzrušujícím vlivem té záplavy, k níž zrak se stále vracel, jíž se stále zpíjel. Na vzdáleném návrší opuštěná, rozbitá zřícenina cihelny ztápěla se v té žhavé koupeli západu, a prázdné, nahé otvory jejích oken, zalité červení vzplanuvší a hořící oblohy, přetvořovaly ji v podobu černých trosek zachvácených a ztravovaných ničivým požárem. A pak pozvolna celá šlehající a hýřící sláva západu klesala a bledla. Kotouče červeného dýmu roztékaly se a rozptylovaly z ní po vzdáleném obzoru, kde zachytily a vznítily nenadále tříšť malých mráčků do hlubiny vyvstávající noci se nořících. Pak už bylo rozeznávati tmavší a nejtmavší nuance v těch spoustách rozlité červeni. Ještě sem tam v intensivnějším tónu tryskla ostřejší záře, ostřejší zbarvení purpuru, ale celek pohasínal, stydl, odbarvoval se, a noc, příliv tmy a černa vystupoval vždy vítězněji a vítězněji. A bylo ticho všude, dusné a tíživé

ticho kraje odsouzeného k smrti a zničení; jen přeskakující, význačně zvučný, úsečný, přerývaný kunkot žab z blízkého černého močálu se ozýval v odměřených přestávkách. Zdáli, kde se týčily do výše jako věže barbarských chrámů mohutné komíny, ozýval se neurčitý, temně a podzemně dunivý, rozvlněný a neztichající zvuk pracujících strojů. Tma rostla, záplava se nížila a přelévala za obzorem, nechávajíc po sobě ještě jen několik osamělých rudých a růžových skvrn. Stíny se dloužily, koleje vyryté v blátě silnice, lesknoucí se jako rudé pruhy, shasly. Úzkost rostla, úzkost z toho mizejícího jasu a prolamující se a do všeho se ztápějící temnoty. Ticho víc a více skličovalo, kunkot žab byl pustější a pustější a vzdálené dunění pracujících strojů temnější a temnější a tak zádumčivě, neskonale jednotvárné . . .

CXXI.

A pak šel nocí . . . Nevěděl, jak pojednou zavládla, ale viděl černý západ a černou zemi, a tma vlévala se v celou jeho bytost všemi póry, všemi čivami, až po kosti, jež jakoby ho byly náhle zastudily . . . Zrychloval krok a po úzkých kolejích, jimiž za dne vozívali káry s uhlím, pospíchal k do-

movu. Zbývalo přejíti louku, — vlastně bývalou louku, teď veliký obdélník zasypaný mourem . . . pak podejíti pod železničním mostem . . . a pak . . . pak bylo tušiti v tmě černou nehybnou skvrnu vesnice, z níž se ozýval žalostný, skučivý, prodlužovaný štěkot psů . . . Všechno se mu teď v mysli vybavilo, i starý rezavý, jako pokrvácený kříž na místě, kde před léty spáchána byla vražda, i rozbitá zeď hřbitova, i neforemná hranatá podoba kostnice, i úzká jako stlačená, nezvykle štíhlá a bílá věž kostela.

CXXII.

A to všechno je teď pro něj mrtvé, pohaslé, odbyté, odstraněné. Je to minulostí, a přítomnost, jež teď obklopuje a prochází ta místa, není již jeho přítomností, patří jiným lidem, dívá se na jiné radosti a útrapy, na jiné naděje a jiná zoufalství. Jiní lidé chodí těmi místy, a jiné svazky a jiné vztahy je pojí. Kdo z nich ví o životě lidí, kteří na týchže místech, před tváří téže lhostejné a nehybné hmoty, lhostejných a nehybných předmětů, doufali a krváceli?! Vyvanuly vzdechy ze stísněných prsou, vyschly slzy v pohaslých zracích, cizí šlépěje roznesly stopy prolité krve, udupaly nesnesná napjetí

prožitých bolestí. A na témže podkladě, prosyceném a napitém vyplýtvanými životy, žije se teď a rozvíjí nový život nových lidí. — Co byla jeho prchavá muka vůči celé této záhadě nekonečného postupu, rozvoje, řady, — kde zadní články klesaly, aby se přední mohly vztýčiti, kde dědové a otcové zmírali, aby synové a vnukové mohli žíti?! Jak nepatrným, sotva slyšitelným, marným a v nic rozplynulým výkřikem protestu byl celý jeho život na té bezměrné, nedohledné cestě, na postupu neumdlévajícím, vytrvalém, z temnot do temnot . . . Co záleželo na tom potácí-li se a vrávorá-li nejistě a vysíleně, či jde-li v řadách vztyčen, odhodlán, pevným a vyměřeným krokem? Jak bezvýznamno bylo, žije-li s prospěchem druhým, obětuje-li se a poddá celku nebo jednotlivci, či hoří-li neužitečně a marně jako rozsvícená svíce v opuštěné, zapomenuté komnatě?! Nebylo *proč* a *k čemu* směřovati, nebylo *proč* a *k čemu* zápasiti a se bíti. Nestálo za to rozžíti světlo; bylo jedno, žilo-li se v teple lásky nebo v studené, bezútěšné samotě . . . K ničemu nepřilnulý, k ničemu nevázaný, s ničím nespojený, s ničím nesplynulý, — nebyl-li *takový* život nejlehčím břemenem, jež se pak odhodilo bez obtíží, radostně, bez lítosti,

neboť nic v něm nekrvácelo, nic v něm se nechvělo touhou, nic v něm nevolalo po dalším trvání, po dalším spojení . . .

CXXIII.

A tak světle a do dna zdál se teď všechno chápati. Ke kvasu života pozvaný, účastný slavnostního jeho vzrušení, mohl do poslední kapky všeho užíti a neokusiti vůbec. Co bylo ostatním účastníkům slavnosti po něm, po jeho rozkoši, měl-li každý svou, nabytou, s chutí požívanou!? Rozejdou se, až světla shasnou, a nikdy už zde nebudou hodovati. To bylo vše . . . Zajdou ti, co okusili, i ti, co neokusili, a stejné prázdno po nich všech pak zůstane . . . A přijdou jiní hodovníci, jak je náhoda sezvala, a hra se bude opakovati, a nikdo nevzpomene již těch, kteří před tím se tu ke kvasu sešli . . . Zhasli ti, jichž život hořel prostě, přímo, vyplýtvaný beze stopy do temnot, i ti, kteří se domnívali nechávati po sobě trvalou stopu, ponévadž potměšilá hladina vodní zdála se zmnohonásobňovati odlesky jejich rozsvícených světel ve svých hlubinách. Ale shasla světla, shasly i stopy, a bylo pak všude stejně pusto a neplodně tmavo . . .

CXXIV.

Roztesknil se pod tíhou těchto představ. Šel mechanicky, strojově dál a dále, otupuje se a vyčerpávaje nekonečnými, bezcílnými chůzemi. Hledal klid. Ale vzrušená a znepokojená jeho mysl dlouho se nemohla ztišiti, jako vyplašený pták v poděšeném zmatku poletuje a nenachází místa, kde by se snesl. A vždy znova a znova se neúkojně trýznil. Až posléze shasla tíživá představa jako lampa dohořevší v pitevně. Byla tma, a děsivá a sešpičatělá, vosková, přísná tvář mrtvoly zmizela. Byl zase klid a schopnost míti zájem pro přítomné a obávat se budoucího . . .

CXXV.

Za několik dní vrátila se Stanislava. Vše, co se v posledních těchto dnech sběhlo, výbuch jeho žárlivosti, uchýlení se ženy k matce, jeho pokus přivésti ji zase zpět, — jakoby ani nebylo. Poměr jejich se obnovil, ba zdálo se, že ani k úplnému smíru není daleko, napjetí umdlelo, a různé známky sbližování se jevily. Několikráte ji oslovil, ona velmi ochotně a na pohled i účastně odpovídala, i zdálo se, že oba čekají na okamžik, až padne nahromaděný chlad nedůvěry, a až bude možno přiblížiti se, aniž by se cítil již

odpor a hnus z toho, co se mezi nimi sběhlo. Bylskoro odhodlán učiniti prvníkrok ke smíru, jednou z večera, kdy v saloně bylo vše zpochmurněno a stíženo blízkostí noci, v té skleslé melancholii shasínajícího světla, kdy ztrácelo vše kontury a linie, a kdy i vzpomínka na prožité nezdála se nacházeti v kraji duše než jen pohaslé, rozplynulé, beztvaré stíny toho, co bylo odloženo, polozapomenuto, co již ani netísnilo, ani nebolelo, nad čím se již ani netesknilo ani nekrvácelo.

Přecházel komnatou, zatím co Stanislava, odloživši vyšívání se zrakem upřeným v neurčito, někam ven, v zbledlé, stříbrné nebe, seděla neživé, sama sobě vrácena, mrtva a vzdálena pro vše, co ji obklopovalo. A temnoty rostly a rozlévaly se po stěnách a koutech jako husté, odpoutané, vlavé, černé závoje, a den hasl a mřel, a posléze nebylo ze života věcí a barev nic než temná tušení těžkých hmot nábytku, bílá skvrna lampy spuštěné se stropu a nehybný, studený vzlesk hladiny zrcadlové uprostřed temnot. Pohlédl na Stanislavu, i ona nebyla než černým, zasmušilým stínem, sklíčeným a schouleným teď u okna, bázlivým a mlčenlivým vůči provinění, jež položila mezi sebe a muže. Stanul, jakoby se rozmýšlel, ruka sebou hnula, pak

klesla, učinil ještě několik nestejných kročejů, ale pak, ani nehlesnuv, odvrátil se ač přecházel dále, odhodiv míjivý pocit náhle proniklé sdílnosti jako nenžitečnou, zbytečnou přítěž . . . Dráždivý, slavnostní, rozčilující ruch za oponou jeho duše, tak mocně pro okamžik jej vzrušivší, ztichl a zmizel dříve, než se jeviště otevřelo. A když opona se posléze zvedla, nebylo za ní zase nic jiného, než tma a mrtvo a nehybné kulisy . . .

CXXVI.

Když druhého dne vzpomněl, jak blízek byl úmyslu odpustiti a zapomenouti, sám před sebou se zastyděl. Horšil se na měkkou, poddajnou, sentimentální svou povahu dávající se tak lehce svésti procitlou náladou. Oddělil se od svého nitra, pozoroval je jako očima a myšlenkami někoho jiného. Bytost jeho se rozdvojila, a jedna část dívala se na druhou. A ta nová, vybavivší se teď, posměšně odsoudila tu první, jež by byla málem včera podlehla.

CXXVII.

Chladně a lhostejně svítil den do komnaty, bílé, volné, neukvapující se světlo, stejnoměrně se rozlévající po předmětech, dávající vynikati ostrosti hran a rozlehlosti

ploch. Vše se v něm lesklo a třpytilo, ale jako neúčastně, bez vnitřní radosti, *smíchem povrchu*, za nímž byl již chlad a stísněná tma. A vše, co bylo ve stínu, neoživovalo ztajeným, sotva viditelným vzruchem nejjemnějších záchvěvů jako jindy, bylo ztrnulé, bezživotné, mrtvé, těžké, nehybné, a zdálo se toužiti po návratu v černo noci, v splynulé, stěsnané a slité temnoty ...

Zda-li pak bych *dnes* odpustil? ptal se sebe sama a uvědomil si své okolí. Nebylo vzrůstajících temnot, melancholie hasnutí, temného tušení tvarů uprostřed zmírajícího dne, bílé skvrny lampy, vzlesku zrcadla a schouleného stínu jejího u okna zaujatého posledními rozplývajícími se topasovými skvrnami dohořevšího západu ... Dnes tu byl chlad, lhostejnost bílého slunce, ostré hrany, vyniklé linie, studené plochy, mrtvá nehnutost předmětů — a místo měkkého, sentimentálního snílka včerejšího pohyboval se tu mrazivě upjatý, neodpouštějící, od sebe odpuzující muž, jenž pro mělce a jemně rozvlněnou a pak ztišenou náladu večera neměl než opovržlivý pošklebek ... Tak přijímal barvu a odstín okolí, v němž se právě nalézal. Jaký pak bych byl, pomyslil si, kdyby teď zde bylo jinak. A konstruoval hned případ. Bouř-

livá noc, prudké údery deště na skla oken, úpění větru v ulicích, nával do vrat, do dveří, zuřivě vzepjatý a malomocně zase kleslý. A v komnatě by nebylo nic než tma a jasně se rozhořevší plamen krbu. Díval bych se do něho, pozoroval bych plameny, jak vyšlehávají, jak víří, jak vyskakují, jak praskají, jak zdají se zachvacovat celý krb v prudkém dešti vznícených jisker ... A pak ztišení, a plamen labužnicky by stravoval a hltal měkké dříví, šepotaje a lichotě se k němu, hovoře důvěrně a lehtaje a podrážduje k sdílnému úsměvu. A v komnatě by bylo živo, vše by bylo jako rozzpíváno a rozechvěno, jako by se někdo tknul skrytých strun, jež se teď rozzvučely v tlumených ohlasech, a u krbu by byla červená rozkoš světelného reflexu a mihavé chvění a opojení vonným teplem rozproudivším se u krbu... Jakoby někdo shrnoval a zase rozestíral po parketách rudé a krvavé odstíny, a jako by někdo oživoval, hned stahoval, hned pouštěl hluboké, dále v komnatě rozlité stíny, vystávající a krčící se za každou hmotou, za skříněmi, židlemi, za pohovkou, až posléze, tam, kde nevládlo by již oživení krbu, visely by nehnuté, nepřátelské, neprostupné tmy jako těžké, černé, mrtvé opony. A dále

by trvala hra ohně s temnotou. Chvílemi by jas tryskl až ke stropu, nechal by tam na okamžik červené skvrny, pak by klesl a spadl na hranu skříně, smekl by se a sklouzl po hladké ploše, rozestíraje po ní tmavý, rudý odstín, osvětlil by kus koberce a rozžehl jeho barvy, pohrál by se stíny, zahnal je a pak by couvl a zase proti nim vyběhl a zase jim ustoupil... Jaká nálada by se mne v *tom* okamžiku zmocňovala? Zasmál se trpce. Bylo by lze snadno to vypočítati. Vzíti papír, napsati rovnici, v níž by se vzal zřetel k noci, k větru, k bouři, k příjemnosti seděti u ohně, kde by se vzpomnělo lehtivé hry rudých odlesků se stíny, náhlého osvětlování a zase ztemňování — a pak by se už jen počítalo. A vyšel by muž měkký, sdílný, který by náhle stiskl ruku své ženy a prosil ji za odpuštění a žebronil by o její lásku, jako neukojené, slzící dítě...

CXXVIII.

Myslící, dle pevných a nezvratných plánů jednající, určité se pohybující muž?! Jak dalek byl toho, on, kterého déšť činil měkkým a ranní slunce necitným, kterého teplo činilo sdílným a chlad nepřístupným. Tak žil den ze dne, život jeho barvil se dle od-

stínů okolí, v němž se nalézal, a když došly barvy okolí, vyhasly i barvy jeho života, a on živořil vyprázdněně, zašle a sklesle, čekaje, až se zase barvy rozhoří a rozsvítí... Bylo *mimo* něj rozhodovati o jeho životě. Byl pouze náhodou, jejíž obsah určovala cizí libovůle. Chce někam jíti, něco učiniti? Chce se něčím potěšit, něčím rozteskniti? Nemůže. Až se dotkne cizí ruka struny, pak zazvučí. Sama o sobě je mrtva. Je třeba pokynu, aby se vzchopil, jako je třeba noci a deště a ohně v krbu, aby byl sdílným, aby odpouštěl. Jest jako herec, který může na jevišti odříkávati pouze to, co mu básník předepsal, a nesmí improvisovati. Je třeba dlouho státi za kulisami, aby mohl konečně vystoupiti a říci, že „pan X. žádá, aby byl přijat." Snad nemá ani více v úloze předepsáno, snad toto „pan X. žádá, aby byl přijat," jest vše, nač jej režisér zjednal. Ale ani tu větu nesmí a nemůže říci jinak, aby převrátil pořádek slov, aby některé slovo jiným nahradil. Ústa sama se otevrou, a slova sama se dostaví tak, jak jest určeno. A stroj? Jak směšno by bylo mysliti, že může otáčeti kola opačným směrem, než jak na něj působí hybná síla!

CXXIX.

A život se mu teď jevil jako povržený, nechutný, zbabělý a hnusný paskvil.

CXXX.

Seděl dlouho tak, sklíčen, stěsnán, a všechno kolem něho zdálo se, že pohaslo. V mysli se mu vynořily nejasné vzpomínky ve vzdáleném šumění, jako slabě rozzpívané splavy, a pak již plula jeho duše v uchvátivším jej proudu. A celá jeho bytost jako by teď sama nebyla než splývání, zladování a ztišování melodií hovořících, šeptajících vln. A vše, co prožil, nebylo než vzdáleným krajem, mimo nějž se plulo, z něhož v duši nezůstalo než několik nesouvislých úryvků, skvrna stromu na shasínajícím nebi se odrážející, schýlený chodec, květ utržený na břehu, převrácená loď, kvílící pes... Kapitola z románu, jejž psal, se mu vybavila, na okamžik vzpomínal věty, jíž ji ukončil, obrazu, jehož užil... a pak jakoby cítil, jak se známá ruka klade na jeho rameno, a Stanislava se ho na něco táže. A chýlil se nad lože dítěte, jež zemřelo, a lekal se vida červené, vlhké rty, z nichž vystupoval chorobný zápach. A pak již nebyl zde, ale daleko, v jizbě zaplavené temnotami, jež províval těžký zápach provlhlého ovoce. Díval se do hořícího krbu, až jej oči bolely, a pak odstupoval od ohně a odcházel a zase se vracel. Kde to byl? Sáhl na drsnou, hrubou, rozrytou

plochu stolu a uvědomil si, že je v otcovském domě. I těžký, klesavý dech jdoucí nocí zdál se poznávati. To oddychuje jeho nemocná matka. Umírá? Hledí v temnoty, a slzy tekou mu po tváři. A cítí, jak se k němu tiskne mladší bratr, a jak mrazivě se tělo obou zachvívá. Krvavý odlesk hořících polen na podlaze se na okamžik zatmívá, příval tmy zaplavuje celou jizbu, světelné pruhy hrající na stropu padají v noc — — a je všude černo a prázdno. Proč se tak chvěje? Uvědomuje si příčinu. Je to okamžik skonu. Děs příšerně tísnivý, dusící prochází prostorou. A vše jako by se stlačovalo, strop klesal dolů, stěny sestupovaly. Je tušiti, jak něco nového, neodbytného, nepřátelského vstupuje do jizby a pak násilně rozšiřuje její rozměry. A vše teď zase roste a proměňuje se. Mrtvá, neúčastná hmota se hýbe a vlní. A ta, jež umírá, v děsu tohoto Příchodu, jenž jí přináší zničení, pojednou zaúpí chraptivě a plna hrůzy a pak znovu a znovu chroptí a chrčí, jakoby odháněla to, co se blíží a čeho nikdo nevidí, než ona. Zděšen vzkřeky tohoto zápasu vztyčuje se a na okamžik strne hledě v kout, odkud zavznívají. Má podušený, bezdechý pocit, jakoby byl přítomen vraždě, jíž nemůže za-

brániti. Chce sebou hnouti, ale nemůže. A pak slyší nový výkřik, teď nejsilněji, jako úžas, co se to děje, — a ledová hrůza běží drtivě celým jeho tělem. A co se mělo státi, stalo se v temnotách, a *teď je všemu konec*. Vše se slehá, napjetí a oživení celku míjí, odešlo to, co vykonalo své určení . . . Oheň zapraskal a prolévá se temnotou, dychtivý a skočný, na strop vyběhly světelné pruhy, žlutavý poprach prosýpá se a víří jizbou, a je zřetelně vidět hranu skříně zalesknuvší se v náhlém osvětlení . . .

Zdá se mu, že vidí mrtvolu matky. V plavém, zmlženém pláči mdlých, tenkých voskovic, s nichž stéká horký vosk. Vidí ji jako ve skleněné rakvi a pozoruje zvědavě její nehybnou, ztuhlou ruku. Pohne se? Rád by byl pocítil něco z hrůzy diváka přítomného oživení mrtvol. Pamatuje se, že to byl *jediný* pocit, který se ho zmocňoval při pohledu na mrtvé tělo matčino . . . I dítě, jež tolik miloval, v rakvi pokryto květinami nevzbuzovalo v něm než zvědavost, co by cítil, kdyby se plátna oživila, květiny střásly, a malá mrtvola se vztýčila . . . Nic víc tehdy necítil, on, který pak nemohl se zklidniti, když dítě bylo pohřbeno, který nad každou tretkou, již po ní nalezl, proseděl celé hodiny v zoufalé melancholii . . .

CXXXI.

Vstal a stanul u okna. To bylo *žít* — cítil. Stonati zvědavostí, jak se co dotkne nitra, a býti překvapen poznáním, že je vše tak prosté, nesložité, že nad tím, kde by člověk myslil, že musí puknouti srdce, možno ještě přemýšleti, jaké leknutí prochvělo by údy, kdyby se otevřely shaslé oči, a němá ústa vzkřikla, a mrtvé tělo sebou pohnulo... A všechno teď smísilo se a splynulo. Bylo to tak vzdáleno, i smrt matky, i smrt dítěte, i rozrušená přítomnost. Úsměv minula i nenávist prožívaného odstupovaly do nedohledna. Kynutí rukou dětskou, laskavý pohled matky, — — poslední slova důvěrné rozmluvy, — — vzdálené znění zvonů, tlumený pláč, údery hrud na rakve — — a pak živoření v šedých dnech, chvilkové přelety míživých vzrušení — — vše odplývalo, vzdalovalo se, mizelo, — a on seděl a naslouchal, a pak byl sám, tak smutně sám, — opuštěn v temnotách. Jakoby celý svět opředen byl drobnou, hustou sítí, neviditelnou a skrytou, jíž vtéká do něho život, a odtud rozlévá se k těm, kteří jsou s ním jemným tkanivem spjati, a jakoby teď ta vlasová nit, vedoucí od jeho bytosti k rozpjaté síti, se přetrhla, a on neměl už síly nikdy ji navázati, nikdy

se už spojiti s těmi, od nichž se oddělil... Odloučen? Na vždy? Mizelo a zpropadávalo se všechno, necítil už oběhu mízy v sobě... Chtěl by se vzchopiti, vrátiti sobě dech, rozprouditi krev, oživiti tuhnoucí údy? Marně... nebylo lze vrátiti se a opakovati, co již bylo prožito a odbyto... A představy jeho se stiskly v úzkostech jako brav tlačený násilně do vrat jatek. Přál si, by v duši jeho padl klid, jako vchází mrtvo na vrchole nejvyšších hor. Ale ztišení vzepjatých a rozčilených vln duše se nedostavovalo. Jen chvílemi nepokoj a bolestné vzrušení shasínalo v úzkostech jeho duše jako pohasínají ohně v nepřátelském táboře v noci. Černá, vlhká, těžce splynulá, neprůhledná, vraždou dýchající opona kryla mu příští jeho život. Ale on věděl, že za ní leží jen další řada útrap a pak konec všeho, bezcitná, studená smrt...

CXXXII.

A co neurčitě tušil, i když byl již hotov opět se sblížiti se Stanislavou, vyplnilo se. Stanislava od něho opět odešla. Bez jediného hněvivého slova, bez nejslabšího zdání, že by se poměr jejich vzájemný nějak pohoršil k nesnesení. Snad čekala, pomyslil si, až k určité době, k určitému bodu, kde dou-

fala, že se zase sblíží. A když oba překročili vymezenou dobu a nesbližovali se, pochopila marnost všeho a ustoupila. Odešla dokázavši, že není možná obnoviti bývalý poměr. A vina ... vina, ta teď celou svou tíhou ležela *výhradně* na něm.

CXXXIII.

Cítil teď tolik nevysloveného v duši. Prudká bolest tísnila jej, jakoby nevyjádřená myšlenka, nepronesené slovo uvězněné v duši násilně se ven prolamovalo. Neříkal si už: jsem slabý, malomocný člověk, hříčka osudu, který se mnou nemilosrdně hraje jako dítě s umořeným kotětem. Jsem odporný, hnusný, protivný člověk, přesvědčoval se. Chci, aby se mi jiní přizpůsobovali, ale sám se jim nepřizpůsobuji. Ve světě vidím jen *své* zájmy, *své* radosti, *své* bolesti, ale nevidím a neuznávám tam *cizích* zájmů, *cizích* radostí, *cizích* bolestí. Těch pro mne není. Skříží-li se s *mými* zájmy, přetnou-li *mé* radosti, *mé* bolesti, myslím, že se mi děje bezpráví, ačkoliv sám krok za krokem přetínám a trhám *cizí* zájmy, *cizí* radosti, *cizí* bolesti. Šlapu po jiných, ale na sebe šlapati nedám. Pro sebe žádám pravidelný, příjemný chod, ale jiným znesnadňuji a znepříjemňuji život.

Zde byla chyba, zde byl bolestný nerv. Zde jsem měl léčiti, dokud bylo kdy, dokud byla vhodná příležitost. Ale teď jest již pozdě, teď i poznání chyby a vůle ji napraviti neznamená již ani o vlas více než nepoznati chyby, vězeti v ní, hověti jí . . . A nemožnost vkročiti na cestu, která byla již nenalezitelna, vzpomnění na to vše zburcovalo jeho bolesti jako polnice usnulý tábor. Úzkost vedrala se v duši, vetlačila se tam vítězná, neodolatelná, a všechny určité představy splynuly v jediný vír, v němž všechno utonulo. Už ani neuvědomoval si původní své myšlenky.

CXXXIV.

Pojala ho závrať. K čemu to všechno, napadalo jej. Proč *já* trpím, co jiní se těší ze života, co jiní ho užívají. Jinou barvou nasáklo jeho myšlení. I vzdor jej pojal. Co mi do světa, do jeho banálností. *Sám* chci býti. Ať mi dá svět pokoj. Nechci, nežádám nic od něho. Ať jde, kam chce, já si jdu také, kam chci. Odmítám kompromiss, shnilý smír. Provedu svou. Vysoko vztýčím hlavu, projdu těmi, jimiž pohrdám, chladný, necitný, nedbaje jejich pošklebku.

A sevřel pěst a zahrozil jí v neurčito. Ale se stěny, kde visela malba, jež z dáli vy-

padala jako neurčitá kopie Tizianova Karla pátého, zamrazil jej tichý, ironický, úsměv. To smál se bledý obličej, lemovaný černým plnovousem, pod nízkou, stlačenou čapkou, s velikýma očima, jeho titěrnému hněvu. Pohlédl do smějící se tváře, užaslý, nechápaje, co ten smích znamená, a pak couvl o několik kroků se zrakem připoutaným k malbě, stále maje dojem, jakoby se skutečně někdo posmíval jeho bolestem. A obraz pronásledoval jej teď svými vypjatými, přísnými, zkoumavými zraky. Odvrátil se a stanul zamyšlen u okna. Dlouho tak prosnil. Přišel soumrak. A byl večer. Nebe zvolna dohasínalo, v posledních rozlitých a splynulých barvách západu, a pak již jen chladné, zklidněné fialovo se slilo na obzoru, kalíc se vždy temněji a temněji, vsakujíc se zvolna za obrysy nejzažších střech. A obloha jako vystydlá teď od požáru barev, jež se po ní před tím byly rozhořely, prázdná, přísná, do běla čistá, vzepjala se jako náhlým pokynem prohloubena a zvýšena nad ztemněnou zemí, kam se již vkrádaly první flóry soumraku, ještě sotva znatelné, zneurčiťující ostrost kontur a rysů, znepochybňující je a znejasňující: jakoby nejistota ulehala na všem, jakoby se všude

věsil prach pavučin, záchvěje nezřetelné úzkosti, v tom počínajícím dohasínání světla, v blednutí dohořívajícího jasu, v umdlévání napjatého a prozářeného celku . . .

Kde byla teď ta hořící sláva západu? Kdy prostor zdál se výšiti v rozlití a v rozvlnění světelného, roztaveným kovem blyštícího poprachu, kdy vzduch se blyskotal a třásl, jakoby vsál do sebe všechny odstíny oranžového požáru nebes . . . Jen fialový odstín, pohasínající a skleslý v úzký pruh, se vlekl ještě po obrysech střech, zmíraje ve stínech stromů, jimiž provanoval tichý šelest . . . a konečně i ten dohořel, a tma rostla a zaplavovala prostor, kde se všechno slehalo, nížilo a splývalo do mlh a par a šera, v jedinou stlačenou a stísněnou massu, vyřezávající prohnutou, klikatou a ostrou čáru na jemně zjasněném nebi.

CXXXV.

Odevzdal své myšlenky zavládnuvší noci. Stál dlouho u okna upíraje zraky do bezvýrazného černa, naplněného nočními parami, mokrou a studenou vlhkostí číšící ze všech předmětů, do tmy beztvárné, bez kontur a linií, jež teď představovala usnuvší, vystydlé město, mrtvé, němé ulice, pustá, prázdná

náměstí, zavřená vrata a zastřená okna na mlčících, smutných průčelích . . . A klid a úleva vcházela do jeho duše zmítané pod dojmy dne jako napjatý drát pod nohou tančícího kejklíře. Stichla horečka třesoucí jeho bytostí, ten druh šílené zběsilosti protrhávající rovnováhu jeho duše, naplňující jeho mysl děsivými, mučícími myšlenkami a předtuchami, nutící jej odlehčovati jejich napjaté prudkosti zuřivými gesty, vytrvalým spěšným přecházením, jakoby byl štván s místa na místo. Byl teď stichlý, zklidněný, smířený. Z celé bouře, z celého útoku dojmů, jež jím před tím třásly, zbylo teď jen sotva znatelné, nepatrné chvění, jako na zakotvené lodi pohnou se chvílemi ještě neslyšně probuzené, neklidné plachty . . .

CXXXVI.

A den šel zase za dnem, jednotvárnější a nejjednotvárnější pod nebem smutným a jako očazeným kouři spáleniště.

Prchal z domova a zase se v něj vracel nevěda, co počíti. Dnes zabloudil až na konec předměstí, mezi domy zčernalé kouřem, v nezastavěná prostranství plná nečistot a odpadků, kde ospalost dusila každý pohyb, kde zevšad cítil bušení kladiv a

viděl jen vysoké, těžce dýmající komíny a kde vdechoval s obtíží zápachy olejů . . . A zítra zase nudil se na širokosti chodníků elegantní čtvrti, lesknoucích se bíle v odrazu denního světla, nebo na lávce parku, mezi boskety a záhony uměle sestavenými, vdechuje vonný vzduch vanoucí přes rozkvétlé růže a vesnívaje se v prach vody duhové v slunci zbarvený některého vodotrysku nebo mezi napodobenou divokostí improvisovaného lesa, groteskní při své titěrnosti a střízlivosti arranžovaného neladu. Dnes se opíral o zábradlí nábřeží, věše umdlení zraku na linou tekutost řeky. Zítra zacházel do kostela, utíkal v chlad svatyně, kde sedával v tichu hledě na zčernalé obrazy svatých a jako omženě zlatý lesk svícnů a studeně mlékovou bělost objemných voskovic a cítě se tak pokojný, obklopen slabým ohlasem dusivého hlomozu řinčících venku vozů, celé té všední vřavy velkoměstských ulic, jež sem sotva pronikala, jako změněna v sen, v modlitbu, v prostoře uspané vážnou tíhou mlčenlivé řady mramorových sloupů.

Jednou bylo ho viděti hovořícího jakoby s vlastním smutkem uprostřed ulice, v jízdní dráze, uhýbajícího se bezmyšlenkovité pískající tramwayi. Jindy před výkladem knih-

kupce, strnule hledícího na své spisy nebo vyloženou podobiznu. Dovedl půl hodiny prosníti před plakátem divadla, dívaje se na čerstvost liter, ale neuvědomuje si obsahu slov.

A tak žil životem snílka, v zmalátnělé, voskové měkkosti jeho, ale bez konečné spokojenosti, bez konečného zladění a smíření,. jež život takový přináší. Nesměsoval se *trvale* s životem věcí, v labužnictví pozorovaných a chytaných barev a tónů, s radostí sobce vyssávajícího všechno do poslední kapky: milujícího balsamické vůně stejně jako rybinou páchnoucí průplavy, bavícího se starožitným rázem palácové façady hovořící o zašlosti věku, jako novostí právě dostavěného nemotorného činžáku, zevlujícího na vzdálená oblaka rozplývající se ve svítivé modři nebes stejně jako na pád ztýraného a zmořeného, vychrtlého koně v ulici ohřáté poledním sluncem, shledávajícího zajímavým ostrý lesk skel výkladních skříní stejně jako cáry žebráka, hledícího skrýti svou kradmou živnost. Probouzel se chvílemi, aby si připomněl špínu skutečnosti a aby sklíčený a stísněný a jako otupen a omráčen zmatenými hluky ulic, zalétal do svého bytu, by snáze se ukryl před výsmě-

škem, jejž domníval se čísti na všem, nač se podíval.

CXXXVII.

Opuštěnost bytu skličovala jej teď a tísnila. Nikdy mu nepřipadal jeho příbytek tak rozsáhlý, tak studený a tak mrtvý jako teď, kdy z něho s voňavkou a teplem ženské bytosti prchla zároveň ta milá péče, umělůstky a koketní nicoty ženských rukou přetvořující ráz celé domácnosti v útulná, vyhřátá hnízda blahobytu a luxu. Chodíval z pracovny do ložnice, z ložnice do salonu, a všude bylo tak mrtvo, tak mrtvo! V oválu salonního zrcadla zahlédl svou tvář, zsinalou zeleň a uvadající žlutost nemocné pleti, již jen horká živost stále planoucího oka poněkud osvěžovala. A byl tak shrbený, jakoby pod břemenem sehnutý, že si připadal jak o deset let starší, o deset let ušlejší a schátralejší.

CXXXVIII.

Zpozoroval nedbalý účes a mechanicky přihlazoval vlasy, a jeho prsty, cítíce pod sebou jemnost jako hedvábí, vybranou, klouzající a provlhlou, nervosně se zachvívaly. Ah, marno bylo vše, marně se klamal: nebyl klidný, rozčiloval se stále pro ni, hryzl se a trápil. Stín, který se oddaně plížil za ním,

připomínal mu její rozpustilé nápady z prvních dnů jejich manželství, kdy se náhle za ním zjevovala, by ho poděsila, a dával se klamati ohlasem vlastních kroků mysle, pro okamžik bláhového vzrušení, že jsou to její kročeje. Hned jakoby jej lehtal v měkkém dotyku vonný vlas, zachvívající se, jako mokrý zlatem. Hned zase měl dojem, že se dívá na hru jejích rukou; s rozkoší umělce je pozoroval, dlouhé, jako vysílené ruce, s bledými prsty, čistými jako nově padlý sníh a smutnými jako truchlícími kameliemi. Viděl je složeny v klín, pohybující se nervosně, hned zase odpočívající, usnulé, mrtvé. Dráždila ho jejich nahota, přehnaně bílá čistota, lehký záchvěv smyslnosti, jenž je chvílemi oživoval a hned zase se ztrácel. Byly tak sametově měkké pod odhrnutým rukávem, a ani ve stínu neztrácely svého prochvělého jako hedvábného odlesku... Hned zase jakoby zaslechl ozvěnu jejího hlasu, zbarveného smutkem, majícího dojem ponoření v odlehlé, vzdálené, nepřítomné myšlenky. Vzpomínky se zachvěly v duši jako pavučiny v šeru komnaty. Cítil přiblížení jejího těla ve vůni šatu, pod nímž se vlnila plná ňadra, přiklonila se tak blízko k němu, že dech jejích úst směšoval se s dechem

jeho úst, že v tom opojení sklánějících se a dotýkajících ramen, šíje, vlasů ztrácel upřenost myšlenky. A neviděl než rty, chvějící se, rudé, vlhké rty nabízející se mu, rty mající rozkoš a vůni silných, s keře právě utržených růží, a necitil než dotyky teplého masa, dotyky boků, dotyky kolenou, jimiž proudilo umdlení a únava v celé jeho tělo, vždy mocněji a mocněji, až byl na konec jako vyssát, jako otupen žhavou tou vášní... V závrati, jež rozlamovala jeho síly, neměl než touhu spojiti se s jejím tělem, splynouti s ním, smísiti žár svých údů s žárem jejích údů a zapomenouti na vše, se zavřenýma očima vrhnouti se ve vířící, šílený ten proud a utonouti v něm...

CXXXIX.

Jako v smuteční buben přival zoufalství třeskl v jeho duši v temném, dlouhém, zastřeném úderu... Vše je zmařeno, opakoval monotonné a duté. Úžas nade vším, co ho zastihlo, kmitl se jeho duší, jako prolétne splašený kůň vichrem stepi... Viděl Emanuela, vkročivšího mezi ně, nenadále a tajně se přibližívšího, aby přerušil a přerval jejich štěstí. Nebylo jinak možno, než že podlehl. Ten bezvadný švihák, tak půvabný v ne-

dbalém hovoru i v nucené duchaplnosti, tak nenapodobitelný v mladistvé svěžesti i v líných pohybech, kdy povstal se křesla, by se protáhl a odhodil do popelnice zbytek cigaretty, byl zvyklý vítěziti. Přišel, aby ta, jež se dosud spokojovala jím, nalezla v něm větší vnadu, větší rozkoš, aby se jím spila, zaujala, upoutala. Pamatoval se teď, jak se Stanislava vždy oživila, když Emanuel přišel, jak se s ním bavila, jak čile s ním hovořila, jak stále žertovala, kdežto byla-li s manželem sama, hovor byl mdlý, povadlý, jen slabě planoucí, shasínající chvílemi, by se po chvíli zase umdlené rozhořel. Dívala se dychtivě a žádostivě na Emanuelovo tělo. Hnědý, kostkovaný oblek jeho měl jemnný, prašný odlesk, a při každém jeho pohybu zdál se tón látky měniti v jiný a jiný odstín: byla to stálá hra hned temnějších, hned jasnějších hnědých barev na těle bezvadného hocha, jenž k mužství svého pohlaví pojil ženskost půvabu a krásy. A když se zdáli nepozorováni, tiskl své tělo k jejímu, blízek vonného dechu úst, naléhaje k ní, hledaje chtivě a tajně dotek rukou ve vleklou zmalátnělost jej vrhající — a pále papír své cigaretty, ovíval jeho kouřem její tvář, shledávaje příjemným její úsměv, jímž mu za jeho důvěrnost se zdála děkovati.

CXL.

Vrátil se z představ, jimiž se teď mučil, zase skutečnosti. Kousaje zbytek vyhaslé cigaretty mezi rty, procházel se z komnaty do komnaty zamyšlen, v trvalém průvodu dlouhého, parodujícího stínu, prolétajícího jemnými tkaninami záclon a vlévajícího se v modrou a růžovou hebkost koberců, kde se utlumovala zaleklá váhavost roztroušených, přerušovaných kroků. A zrcadlo stále mu ukazovalo znuděnost chorobné tváře, a hodiny tikaly stejně jednotvárně v studeném tichu, a na japonském stolku stejně se povalovaly nedopálené cigaretty, jak je tam před týdnem či před čtrnácti dny hodil, a na psacím stolku stále se černal jediný řádek na čisté straně rukopisu začínající novou kapitolu románu.

Oh, jaký to život! Jaká muka! Život tekl mu starým řečištěm, zbahněnou řekou, v páchnoucích kalužích; neměl síly, aby jej převedl v nové řečiště, v zúžené třebas břehy, ale v bystřejší, rychlejší a živější tempo toku. Toužil chvílemi po novém čemsi, chtěl začíti něco jiného, než co dosud dělal, *aby jen zapomněl;* ale neměl síly se vzpružiti, přervati úplně všechny žilky, cévy a nitky poutající jej dosud k hnijícímu a zkaženému masu

minulosti. Hnil s ním zároveň. Všechno pro něj ztrácelo barvu, tóny, náladu. Všechno jej mrazilo, zaráželo a odpuzovalo. V jeho obraznosti tvořila se stále představa, že je všemi zavržen, všemi nenáviděn, všemi pronásledován. Považoval se za něco zcela malého, zcela nepatrného, za něco takového, co se hodí každou chvíli do kouta, a na co se může bezohledně šlápnout.

A tu se ho zmocňovala tajná, hluboká pokora, ponížení, skleslost, sklíčený, nejistý, pomatený chvěl se a vlekl den ze dne. Nesmírně jsem se provinil, říkal si a stále se usilovně přesvědčoval o jakési skryté, neodčinitelné, těžké vině, jíž obtížil své svědomí. Uvnitř, uvnitř, tam stále cosi kolísalo, vzpíralo se a potácelo, co ho plnilo neuspokojením, rozmrzelostí, nepříjemnými pocity porušené rovnováhy, porušeného souladu. Ale úleva se nedostavovala. Nebyla to vlastně opravdová bolest, nebylo to skutečné, uvědomované zoufalství; pouze mlhavé stínové tušení toho všeho, pocit nevyplněné prázdnoty . . ., vědomí nevykonané povinnosti, pominuté příležitosti, zmařených, nepoužitých okamžiků. Mezi něj a svět jakoby postavila se nesmířená vina, která je od sebe oddělovala. Nemohl přikročiti, dokud ten

stín ležel mezi nimi, a vzdáliti se zase váhal. Stonal touhou po světě i vemlouval se v jeho zhnusení. Resignoval na jeho požitky, ale přicházely zase chvíle, kdy je volal, kdy jich chtěl okusiti, jako zhýčkané dítě . . .

A na dně jeho duše, tam, kde visely nejčernější, nejzáhadnější tmy, tam v troskách jeho psychického stroje vlnila se a oživovala časem zatmělá úzkost, svíravá, děsivá úzkost, která ho činila bázlivým a slabým, která ho štvala z nepokoje v nepokoj, která mu nepopřávala oddechu. Ah, at už jakkoli se rozřeší jeho osud, ať ho stihne cokolivěk, jen ne tato nejistota, jen ne toto čekání, jen ne tyto trapné pochybnosti, *kdy* a *odkud* přijde smrtící rána! Měl záchvaty nenadále probuzené dětské něžnosti, plakal skrývaje v polštář svou tvář, toužil býti laskán a hlazen, a vstával zase, po hodinách úplne passivnosti, úplné apathie, stydě se sám za sebe za ty projevy nemužné slabosti, vzlykavého sentimentalismu.

Bál se posléze i vlastního hlasu, vlastního zakašlání. Každý zvuk činil ho plachým. V neochabující nervositě svého duševního stavu přetvořil se posléze v mučený předmět celého okolí. Všechno se v něj vbodávalo, všechno jej rvalo v rozčilných vzryvech bo-

lestí. Přistihoval se při gestech plných křečovitého hněvu, s úžasem naslouchal ozvěně zachycené tichem prázdných komnat, kterou způsobil nenadálý jeho zlostný výkřik. A jednou, kdy rozbil v nervosní nevrlosti, hledaje cosi, drahocennou japonskou vázu (tak křehkou, lehkou a tak graciésní jako rozvířené šaty tanečnice, bílou jako starý vosk a s koketně růžovou malbou kostkovou, prorývanou od okrajů hrdla a dna fantastickými výkroji těžkého a nádherného shluku nanesených barev a poutaných a chycených jen širokou a tlumeně lesklou zahnědlostí vzácného zlata), poděsil se tak tímto hněvem, jenž ho zachvacoval proto, že byl *o samotě*, že počal se oblékati, by došel k lékaři a poradil se s ním, nejsou-li to již symptomy hrozícího mu a blížícího se šílenství, jehož se tolik strachoval.

Ale, zpola oblečen, znaven pracným shledáváním oděvu, usedl zase na divan a nešel nikam, zabořen v zapomnění pro všechno, co bylo vůkol něho, v nehybnosti spáče, v stavu nejasné a rozplynulé nálady, v netečnosti, v odumření všech myšlenek v hlavě, kde měl dojem jen houpajících se a odrážených vln, padajících a zase se zdvihajících, a kdy se mu zdálo, že splývá s je-

jich hudbou v jediný rhytmus, v jediný proud, v jediný kyv. A v tomto prchavém, hbitém a omamujícím šumu, jehož obětí se stával, schyluje hlavu jako těžkou trýzní dojmů, tkvěl bez pohnutí, zkřivuje rysy obličeje ... ve výraz, jenž mu dodával tvářnost spokojeného, dětskou cetkou uchlácholeného šílence . . .

CXLI.

Po dlouhém odmlčení zmocnila se ho pojednou exotická myšlenka: chtěl se vrátit k svému umění. Začal pracovati dále o románu, který započal. Snažil se zklidniti mysl, a pak hledal myšlenku, zapomněnou od dob, co odhodil péro. Měl s počátku illusi, že našel rozřešení, lék svým útrapám. Zdálo se mu, že zachycuje již slabý šum rozzpívaného přívalu, vchází ve svět vnitřní, ztráceje smysl pro svět vnější. Zdálo se mu, že zase splývá s roztříštěnými rhytmy barev, odstínů, lesků, tónů . . ., myšlenka byla nalezena, pevný bod v kolísavosti a splývavosti všeho zachycen . . ., ne, byl to klam: věty, jež formoval po té na papíře, byly tvrdé, suché, bezlesklé, šedivé, vleklé, a v nejbližším okamžiku ničil jejich život silný, energický škrt . . .

Povstal s křesla, přecházel pracovnou,

znova řadil své představy a zase se vracel k rozepsané práci. Ne..., bylo to příliš malicherné... příliš směšné... a odhazoval péro a znova přecházel, rozčilen a nervosní. Hle, *nač* to myslí, teď, uprostřed ssutin..., na hru... dětinskou hru slov... na kombinace barev... najíti *útěchu v práci*... jak směšné... A smál se jízlivě, posmíval se vlastní své myšlence... Co vlastně chci? Překvapiti svět svěžestí svého talentu, i teď kdy všichni myslí, že jsem zdrcen, že jsem schlíplý, v kout zalezlý jako zmrskaný, odkopnutý pes?!...

CXLII.

Fikce umění zjevila se mu náhle v celé své nahotě. Literatura... hesla... úspěchy... porážky... intriky... pomluvy — vše se mu najednou vynořilo v střízlivé, parou poetičnosti neodychlé prosaičnosti. Vzpomínal na boje, jež pro umění podstoupil, než mu popřáli slova, na urážky, jichž se mu dostalo na přímém postupu, jímž se bezohledně bral. Na potřísnění svého jména slinou jedu, na rozrušení svého klidu podlou zlomyslností. Vzpomínal, jak často věsil beznadějně hlavu, když mu upřeli talent, velmi jasně, přesvědčivě a logicky, že byl skoro ochoten sám

tomu uvěřiti, a kdy přecházeli přes nejlepší stránky jeho díla lhostejné nebo s pohrdlivě zdviženým retem. A on se hryzl, bera vše vážně, místo aby se smál, a dokonce i záviděl, když doslechl vykřikovače s bubnem řinčivých frází před poetickou panorámou sousedovou. Ah ... a dnes viděl, že ti všichni lidé nebyli hodni ani jeho opovržení ... Viděl, že na tom velikém jarmarku umění, kde se zcela prosaicky kupčilo, jeho noha neměla ani poblátiti své obuvi ...

Ne ... dnes nechtěl od umění, čeho tenkráte od něho žádal: slavné jméno, úspěch, vítězství. Dnes v něm hledal jen jediné: zapomenout. Najíť úlevy, vyzpovídat se sobě samému, otupiti svůj žal. Ale nenacházel, po čem tak toužil. Nezapomínal, nenacházel úlevy, neotupoval svého žalu. Umění nebylo mu druhem, jemuž by se mohl cele svěřiti, cele oddati. Byl to studený, odměřený společník firmy, který mu jednou velice platné služby prokazoval v jeho literárních plánech, ale teď o jeho privátních bolestech nechtěl nic věděti.

CXLIII.

Ještě několikráte učinil pokus pokračovati v románě, jejž měl rozepsaný. Ale marně. Realita, jež ho obklopovala, byla

příliš živá a krvácející, aby mohl zapomenouti. Bylo mu trapno vymýšleti detaily cizích katastrof, co mu vlastní rvala srdce. Zachvíval se píše slovo „žena“ nebo „láska“. Šklebila se mu za každou řádkou jízlivá, ironická tvář, přivírající oči augursky a zdržující výbuchy posměchu v koutcích úst. Hledal jiné thema. Ale nic mu nepřipadalo na mysl, v čem byl by našel úlevy. Všechno, nač připadal, jej zastrašovalo a děsilo. Ze všeho měl jen úzkostlivé rozčilení, zimniční mrazení, úžasný děs. Z pod bezbarvosti a šedi jevů života, ze smutků jich, z jejich tísně a bolů, jež chtěl kresliti, rýsovala se mu vždy krvácející a zohyzděná tvář vlastního neštěstí. Péro se mu třísnilo krví vlastního srdce. V troskách, jež rozbouřený proud obraznosti přinášel, poznával trosky ne cizího vraku, ale pyšné jachty vlastního štěstí, již poslal na rozpěněné víry života. Viděl, že nemůže tvořiti, co nebyl již divákem v tragedii života, ale jejím hercem. Nevycházel již v život jako lovec tragických detailů, drobných pozorování, drobných poznámek, by je pak předkládal jako ulovenou kořist ve svém díle uměleckém; byl sám uštvanou, uhoněnou, umořenou a postrašenou obětí, v jejíž umdlévající běh pršela a lila

se se všech stran nemilosrdnost smrtících kulí. — V jeho obraznosti tvořily se nejdésnější obrazy. Všechny ošklivosti a nedužívosti života slévaly tam svůj hnus. Hned rozčilen a zdiven zároveň, hned zaskočen přepadením bolestného strachu a úzkosti z něčeho, co ho najednou, nečekaně zdrtí, vstával za noci, s ještě svěžím pocitem přízraku, že leží jako neznámý utopenec na stole pitevny, a pod zlámaností celého těla děsným pocitem hrůzy, jež ho prostoupila a všechny jeho kosti jako nalomila, plížil se, aby zažehl shaslou lampu, podoben pitvornému zjevu nočního zloděje, v té zmítavosti posuňků zarážených a bázlivě se přissávajících k předmětům v neznámé tmě, marně hledajícího východ z místnosti, v nichž se nevyzná a kde zanechal svůj zločin, a ve strachu, by se neprozradil podezřelým svícením, shasnuvšího lampu. A když rozsvítil, v bílém měsícovém svitu noční lampy, děsil jej stín, jenž se lámal a rozbíjel na bledosti stěn, s nichž schvívalo něco hřbitovního a mrtvolného, jako z prostěradel, na nichž spočíval mrtvý, rostoucí a smršťující se stín, protahující se a zkracující, rozlévající se a slévající, groteskní a střeštěné bizarrní, jakoby to byla chapadla nějaké noční příšery provozující opozděný umrlčí

šprým... A maje strach teď ze sebe sama, aby *nesešílel,* probdíval noc až do rána, kdy s bledostí dohořívající lampy směsovaly se první zásvity jitra, jež ho uklidňovaly a upokojovaly.

CXLIV.

Ale ne na dlouho. Dostavila se trýzeň jiného druhu, ale stejně vytrvalá, stejněpronásledující jako předešlá. Den v celé prázdnotě své existence šklebil se teď v jeho malátnost, v jeho neschopnost začíti něco, něčím se zaměstnati, činiti více než sledovati se zoufalým zrakem chod ručiček na hodinách.

A zase nutil se do nějaké práce, zase hledal, jak by strávil den zapomínaje jeho délky. A zase nebylo výsledkem jeho snahy, než že klesal posléze v apathii v podušky divanu, vysílen, vyssát a otupen, se zrakem upřeným nehybně na nějaký bod na stropě.

Posléze se mu zhnusily i ty snahy, i ty touhy po práci... Pocit podléhati jejich prudké útočnosti a nemoci s druhé strany je uspokojiti podrážďoval jej k zlostnému odporu. *Co* vlastně chce dělati? *Komu* prospívati? A posmíval se sobě samému.

Tak toužil se obětovati! Čemu?... Sám nevěděl. Něco však musilo býti, co by plnilo

ovzduší kolem něho svým kouzlem, co by na něj působilo, co by jej upoutávalo, podrobovalo, zotročovalo ..., jinak věděl, že by z té ztrnulé prázdnoty, z němé mlčenlivosti a tísně, jež jej teď obklopovala, nemohl než sešíleti. Ale *co* to bylo, co mu scházelo? *Jak* vyplniti tu prázdnotu, jíž se tolik děsil? Nevěděl. Jeho snahy marně se křísily, marně se povznášely, jako ochromení ptáci marně ošlehávají k povzletu otlučená křídla.

CXLV.

Změna terrainu, napadalo ho jindy, ta by mne uzdravila. A hned zdál se nacházeti přirozené vysvětlení svého rozrušení, svého neklidu, svého šíleného nepokoje, jenž ho štval s místa na místo, nedopřávaje mu oddechu. Tak to je, říkal si; uvěznil jsem se v okolí, jež mi stále připomíná bolestnou minulost. A kdybych i zapomněl, chvílemi, pojednou nějaká nepatrná treta, závoj, jejž najdu zapadlý ve skříni, nedočtená kniha, kam vložila znamení, křeslo, na němž k večeru u okna sedávala, připomene mi její odchod, a lítostné pohnutí, jemuž se marně bráním, marně vzpírám, provlní mocně ustálý klid mé duše jako veslo ztišenou hladinu vodní.

Vidím její tvář, slyším její hlas, zdá se mi, že komnatou ozývá se její přecházení, — a vše to nenávratné, minuvší, jež tak děsivé stíny dovede ještě vrhati v přítomné mé myšlenky, zakotvuje v přístavě mé duše jako černý koráb brigantů.

Ona měla pravdu, ona měla pravdu, postrašuji sebe a marně hledím shoditi děsivou tu představu chlácholením a konejšením zdětinštělé své duše. Až konečně podléhám a docela se oddávám trýzni spleenu, trýzni všeho zhnusení: a noc mne nachází malátného, vyssátého, vyprázdněného, na dně ztupělé duše s jedinou vítězící myšlenkou: — myšlenkou samovraždy.

CXLVI.

Ale kdybych byl jinde, v cizím, lhostejném mi dosud místě, pokračoval v myšlenkách, všechno by se hned změnilo. Nebylo by okolí, jež se stalo částí mého já, jež přijalo na sebe barvu mé minulosti, jež se nasytilo a prosáklo mými bolestmi, mým smutkem; jiné předměty mluvily by ke mně jiným životem, budily by ve mně jiné představy. Nepřipomínaly by mi: zde stála, zde chodila, zde se mnou mluvila. Zrcadlo visící na zdi nedráždilo by mne myšlenkou: najdu

v něm obrys její tváře, neboť v tom, které by se jinde se stěny na mne dívalo, se ona nikdy nezhlížela. Zde je marno chtíti přiměti celé okolí, aby změnilo svou tvářnost, svou duši, aby mluvilo jinak, než dosud mluví. Ale tam, v cizině, uprostřed studenosti, neúčastnosti všeho k tomu, co jsem dosud prožil, obklopen jiným shonem zájmův a snah, odložil bych i já vše, co mne dosud tísnilo. Neboť konec konců — jsem jen malomocná, obmezená hříčka svého okolí. Je-li deštivo, dovedu býti celý den, i bez příčiny, nevrlým. A vstoupím-li na hřbitov, i kdybych sebe víc se přemáhal, mimoděk se rozsmutním. Nač tedy bych setrvával zbytečně i dále ještě na hřbitově odbytého, odloženého života? Ven vyjdu, do širých, nepoznaných ještě prérií života, dál a dále půjdu, jako toulavý cikán, odevzdám se zcela úsměvu světla a modré dálky... a na hřbitově, jejž opustím, nechám dohořeti ta zbytečná, neužitečná světla lítosti a výčitek, jež jsem rozžehl na hrobech minulého, zašlého, nenávratného... abych marně u nich tesknil a nyl za tím, čeho nelze odčiniti.

CXLVII.

Ta myšlenka velmi se mu zalíbila. Zdála se mu teď jedině správným rozřešením celé

hádanky jeho života. Tušil, že bude třeba k tomu, aby se odhodlal ji realisovati, ještě mnoho odvahy, neboť věděl, že bude nutno ubíti dříve v sobě tu nejasnou bázeň přede vším novým, nezkuseným, jež ho dosud poutala, jež ho plnila na př. odporem k lidem, s nimiž dosud nikdy nemluvil, k místnostem, do nichž nikdy nevstoupil. Neboť on, člověk minulosti, příliš lnul k tomu, co s ním srostlo, co se ovinulo truchlým, tajemným svým kouzlem okolo celé jeho bytosti. Měl-li je opustiti, bylo mu, jakoby v sobě potlačoval a ubíjel to nejlepší, nejdražší, co tvořilo cenu jeho života. Jakoby z živné, úrodné půdy vytrhával kořeny, by je zapustil pak do půdy, jíž se strachoval, že se stane vražedkyní jeho života, a odepře mu šťáv a míz a nechá jej uschnouti, zahynouti. Ale teď... teď pronásledovala jej představa, že odchodem z minulosti ulehčí trýzním přítomnosti, tak silně, že ho již nenaplňovalo hrůzou nutnost navázati styky s novým, cizím okolím; naopak shledával i možnost úlevy, stišení všeho, co ho teď tísnilo, v útěku do cizího kraje, vstoupením do nepoznaných dosud, neprozkoumaných končin jinde pokračovaného života . . .

CXLVIII.

Začal se zcela opravdově chystati k odjezdu. Ale již druhý den dostavily se pochybnosti, a třetí den srovnával melancholicky své věci, jen aby sebe sama oklamal, že odjede, ačkoliv věděl již a byl přesvědčen, že neodjede.

CXLIX.

Zmocňovala se ho nevrlost pro tu kolísavou, měnlivou náladu jeho mysli. Dnes tak . . . zítra jinak . . . a tak bylo neustále v jeho životě. Velmi mnoho přemýšlel vždy o tom, jak třeba žíti, a když mělo dojíti k činu, stačil nejmenší náraz a již stavěl se tam, kam se vůbec ani postaviti nechtěl. A ani tam netrvával. Stačil zase nejbližší náraz s jiné strany . . . a on potácel se a kolísal vždy v jiné a jiné směry . . .

Volnost! Světlo! Vzduch! — Jistě a směle kráčeti k sobě vytčenému cíli! — Ah! mnoho, příliš mnoho si troufal, zatím co nemůže se ani odhodlati přetrhnouti styky s tím, co jej poraňovalo, co jej dráždilo k neukojitelným, prudkým trýzním.

CL.

Jako silhouetta čínského stínového obrázku, na bílé osvětlené plátno vržená a hned

zase zmizevší, přelétla jeho myslí plachá myšlenka: přijde, vrátí se ještě jednou, vyčkej! A on uvěřil jí a čekal. Čekal, že přijde jednoho dne, skleslá a zlomená, všecka vzrušena útrapami, jež musela prožíti, a že jej bude prosit, aby zapomenul a odpustil.

Vzpomínka na ni se silně oživovala, co procházel komnatami. Jakoby vůně její ženskosti opět provívala jejich prostory. Byla to jakoby fialková vůně toillet, která se rozlila salonem, dráždivá, s příchutí hořka, a která se mísila v ticho a šero ložnice, kde vadnoucí dech lilijí činil ovzduší k mdlobě těžkým, plouživě vleklým, tak, jak je ona milovala, opojujíc se jím, vyhledávajíc je s raffinovanou rozkoší. A poznával ještě všude tu neurčitou, smíšenou vůni, ne již květin, ale věcí, drobnůstek, jimiž se obklopují ženy, parfumovaných rukavic, kapesníků, vějířů, vůni bonbonier, lahví z růžového skla tvarů tak drobných, jemných, vůni skřínek s klenoty, s voňavými papíry, s nahromaděnými dopisy, vůni, která je zrovna tak neodlučným pojmem míst obývaných ženami, jako vůně cigarett pokojů, kde bydlí mladý muž: vůni zmrtvující a zase dráždící, pronásledující a dotěrnou, hned zhustlou, hned v nejslabší dech zředěnou, klamoucí brzy

dojmem rozlitého růžového oleje, brzy prudkým návalem parného horkého dechu ohřátých resed v žáru poledne, zdající se hned pocházeti ze sklcněných květů sladkých hyacintů, hned z nemocných rtů rozevřených, rozvitých tuberos... vůni, jež jako opozděná vzpomínka vystupovala ze všech ploch nábytku, ze všech pootevřených zásuvek, z hedbáví lenošek, z měkkého prostření koberců...

Bránil se kouzlu, jež ho opřádalo ve své pozlátkové klamy, řekl si: Odjedu! — — přesvědčoval se, že je nutno, aby co nejdříve uskutečnil svůj plán, než se zase zakolísá, než se zase stane hříčkou jiného rozmaru; ale již následujícího dne viděl, že výsledkem všeho nebude zase — než nová nerozhodnost.

CLI.

Odložil úplně tu choutku.

Byl to nesmysl, dobrodružný plán, jejž nebylo lze uskutečniti. Když si vše důkladně promyslil, viděl, že by to nebylo znamenalo nic více, než k starým chybám přidělati novou, nejosudnější. Bylo teď klidno v jeho mysli, ale prázdno, zoufale prázdno.

Neměl se tak zabírati do šíleného nápadu. Neměl mu hověti celé tři dny, neměl se přesvědčovati, že z toho plánu něco vůbec

může býti, když . . . už na první pohled bylo patrno, že je to směšná tretka, nicota nehodná vážného povšimnutí.

Ale byl jist, že se komedie nebude zítra nebo za týden opakovati? Že zase ho neposedne šílená choutka: pryč, jen pryč, ať kamkolivěk, jen pryč! . . .

Zošklivilo se mu vše. Všechno, nač se díval, nač myslil, celý jeho život, přetvořovalo se v něco tak hnusného, tak ohyzdného, že byl tím všecek otráven. Jakoby to hleděl na rozkládající se, šerednou mrtvolu.

Ale co teď? Čím nahradí odložený úmysl, čím vyplní zívající prázdnotu po dnech, kdy se ho zmocnil tak pospěšný vzruch, třebas netrvale, ale přece jen vzruch, pohnuvší a rozvlnivší mocně mrtvost jeho života?

CLII.

— — — Chce se dát zase něčím oklamat? Stýská se mu po novém zklamání?... Pochyboval sám nad sebou a smál se ve svém nitru. Něco dobrodružného? Něco hodně přepjatého, fantastického, bizarního? Aby to vyvrhlo jeho nitro s šíleným posměškem ze svých temnot, jako příboj z rozbouřených hlubin vyvrhuje mrtvolu utopence?

Byl tak sklíčený, zmrskaný, skleslý ve svém nitru. Nebyl schopen ničeho. Vykročil-li někam, nedošel; chopil-li se nějakého zaměstnání, nedokonal ho.

Vše bylo tak odporné, otrávené. Co mu ještě zbývalo? Samovražda? Zachvíval se zbaběle. K tomu bylo by třeba veliké odvahy, jíž on neměl. Ale myšlenka na *takové* skončení všeho, co jej trýznilo, se všech stran ho stále tak ohrožovala, jako šklebivé dásně žraloka ohrožují v bouři opozdilý člun.

CLIII.

Samovražda! Nová myšlenka, která ho zcela zaujala. Nebylo to tak zcela nemožné! Zbabělost? Proč by nenačerpal ještě ze sebe tolik sil, aby přece jen mohl myšlenku tu provésti? Pamatoval se na dámu, která byla tak bázlivá, že se i kotěte bála, — a která měla po nešťastném manželství tolik odvahy, že se vrhla do řeky, aby utonula.

CLIV.

Chodil teď jako ohromený myšlenkou: *musím* to provésti. Byl zcela otupělý pro všechny dojmy jiné, které nesouvisely s jeho plánem. Ale jak? a kde? Zcela důkladně teď o všem uvažoval. Dostavil se i klid,

zcela studený, nehybný, v němž nitro jeho pracovalo odměřeně, mathematicky odměřeně jako přesný stroj.

Vzpomínal na samovraždy lidí, jež znal. A směs pocitů se ho teď zmocňovala: smutek zatěžoval jeho mysl, a při tom cítil něco jako stud vůči odvaze druhých: odvrhnouti život jako bezcennou smeť, když se stával nesnesitelným břemenem... Dovede on *tak* se vzmužiti? A opovržení sebou samým, vlastní žbabělostí rozlilo se jeho myšlenkami. Horečka zlehčiti sebe sama co možná nejvíce jím lomcovala.

Nevycházel již. Styděl se sám za sebe. Bál se, aby někdo z jeho rozpaků nevyčetl, čím se zanášel. Bylo to všechno příliš směšné a příliš trapné zároveň... Byl tak blízek již něčemu, k čemu vlastně nemá ani trochu odvahy,... hrál si, koketoval na kraji propasti, a když se sypká půda pod jeho nohama začala hýbati, prchl zbaběle v bezpečí...

— Zachránil jsem drahocenný život jako nejvzácnější kořist, posmíval se. Byl by býval již zmařen. Nu tak... nejsem spokojen? Chtěl jsem jej dáti v šanc, ale rozmyslil jsem si to ještě v čas. Nuže, můj drahý, nechcete si znova hráti na samovraha?

CLV.

Proč se tak trýzní? Proč si zhnusuje každou myšlenku, sotva padne v jeho mysl? Proč by i *to* nebylo možno?

Zcela klidně teď přemýšlel: Je to možno. Není to nutno snad, — ale také není vyloučeno, že by nebylo mnohem lépe skončiti hned, než dlouhý čas ještě tak dále živořiti . . .

Netřeba se chvíti . . . Zbývá ještě něco jiného, než zalknouti se v špíně a trýzních . . . dobrá, nechá si to v reservě, pro případ, že nebude možno jinak jednati, než sáhnouti po jedu nebo revolveru . . .

Ale hlavně klid, klid . . . a pak stranou ty ošklivé pošklebky, ten odporný požitek posmívati se sobě samému, *plivati s hnusem do vlastního vnitra* . . .

CLVI.

Lehal teď každého večera s myšlenkou: zítra — zítra udělám všemu konec. A ráno, když se vzbouzel, mimoděk se ptal sebe sama: Bude to *poslední* probuzení?!

Kdykoliv vycházel, opatrně, aby nevzbudil pozornost, jako zloděj, plný nepochopitelné bázlivosti, aby si někdo nevšiml jeho nepokoje a neuhodl myšlenek, jimiž se obíral,

říkal si: Odcházím na vždy, nepřijdu již. A truchlivě se loučil dlouhým pohledem se vším, nač se díval. Ale k večeru se zase vracel, malátný, uondaný toulkou po břehu řeky, kde hledal „nejvhodnější místo“, nebo zacházkou ve vzdálený lesík, jenž měl pověst nejpohostinnějšího útulku samovrahů. „Nebylo souzeno“, odbýval skrytě výčitku, jež se hlásila. „Až jindy, ve vhodnější, méně nápadnější čas.“

Ale při tom měl vědomí, že se jen chlácholí. Jsem zbabělec, zbabělec, ozýval se vytrvalý hlas v jeho nitru. Zbabělec, zbabělec, opakovaly mimoděk polohlasně jeho rty.

CLVII.

Na svých toulkách zabloudil i na hřbitov, ke hrobu, kde hnila Nella. Býval vždy vyzdoben čerstvými květinami, ale tentokráte viselo s něho smutně několik docela uschlých, zhnědlých proutků. Lampa byla zanešena prachem, a olej dávno dohořel. Zapomněla, pomyslil si. Odstranil suché květiny, očistil a urovnal hrob. Jakoby teď byl bližším dítěti, co věděl, že se matka o ně již nestará. Vyhledal hrobníka, dal znova osázeti hrob, i světlo v lampě rozsvítil. Až sem Stanislava jednou náhodou zabloudí, — možná, že se

sem někdy se svým milencem zatoulá, — snad ji zabolí, že dovedla tak docela zapomenout. Proseděl několik hodin nad hrobem zadumán, osamělý, ponořen v melancholické myšlenky. Zklidněný, smířený vracel se domů. Odpouštěl všechno, čím se Stanislava na něm provinila, a byl teď v náladě vyhledati ženu a říci jí: Odpusť i ty mně . . .

CLVIII.

Nadešel soumrak jeho života. To věděl. Takový mokrý, ovlhlý, studený večer v pozdní jeseni. Všechny radosti jeho života sprchávaly jako lupeny se stromu, by shnily, žlutavé, červenavé a zhnědlé, v zemi rozmočené neustávajícími, vytrvalými dešti. Bylo mu, jakoby kráčel takovým sadem, jakoby šlapal a bořil váhavost kroků v měkkost vysoce nastlaného listí, rozhlížeje se tesklivě kolem sebe, kde viděl zřídlými korunami stromů v dáli červenati se již holé hroty mříží svírajících těsné obzor, zatím co ještě jeden osamělý list zvolna se snášel v zbahněnou fontánu, kde necrčela zádumčivé osamělá voda, a nad níž marně převracela širokou mušli naze vztyčená, štíhlá nymfa. Připadal mu tak život, jako ta nádržka, jíž neproudila zdravá, osvěžující voda, ale kde kysalo po-

zvolna i bahno, jež se na dně usadilo: něco v něm, v jeho nitru prohnívalo, a on cítil prázdnotu, kde bylo dříve plno. Na venek žil opět klidně jako dříve, snad ještě klidněji, ustáleněji, ničím se nedávaje vzrušiti; ale bylo to jako u nádoby, která nenadále pukla, a z níž nepozorovaně se vytratil všechen obsah: přijdeš a zdvihneš nádobu a vidíš, že je lehká, a že se zatím, co jsi se něčím jiným zaměstnával, vyprázdnila . . .

Život pozbyl pro něj ceny jako ta puklá nádoba. To jediné uvědomoval si bez námitek, bez pokusu, přesvědčiti se o opaku, jako dříve činil. Žil-li dále, bylo to jen proto, že nebylo síly v něm, by mohl živoření své ukončiti. Myšlenka na samovraždu, jež ho dříve trýznila, nedostavovala se již; byl to pouhý míjivý nápad mihnuvší se jeho mysli jako noční pták prolétne neslyšně mrtvým, těžkým vzduchem a na vždy zmizí. Byl teď jako stroj, který jde na prázdno, který opominuli zastaviti. Kolečka se otáčejí, ale pak ochabují, ochabují, . . . až něco v stroji náhle hrkne, a stroj vysílen marným otáčením, zastaví se sám . . .

CLIX.

Tak žil. Nemělo interessu pro něj, co žil. Jakoby bylo již o něm rozhodnuto: to

a to prožiješ. A dosti. Odbyl svůj úkol, sestoupil s jeviště a potácí se teď v temnotách kulis. Režisér ho již nepotřebuje, je přebytečný, přechází semo tamo, dívaje se na cizí hru, i překážeje. Snad by i chvílemi zatoužil vrátiti se na jeviště, aby napravil, hrál-li špatně, aby ukázal svou dovednost, ale nemůže . . . hrají jiní, a obecenstvo zapomnělo jména, které četlo roztržité v programu, a jež mu neutkvělo v paměti, poněvadž herec, jenž je nosil, nevynikl . . . Nezbývalo než živoření, pod tím skličujícím dojmem přebytečnosti, jenž padal na všechny jeho chvíle jako vytrvalý, vždy a vždy se vracející soumrak a pohaslost dnů v jeseni . . .

Jednoho dne, maně, rozevřev noviny, jež ho docházely a jež nečteny se kupily na stole, zahlédl tam své jméno. A najednou si uvědomil obsah zprávy, jejíž úvod byl zběžně přelétl, nemysle ani, oč se jedná. A všecek se teď vzrušil. Byla to zpráva o přípravách k chystané oslavě jeho literárního jubilea. Povstal, neklidně přešel pracovnou, rozevřel zase noviny, četl část referátu a zase odložil list všecek jako pomaten. A pak se zasmál. Hlasitě se zasmál.

CLX.

Stará služka zaměstnaná ve vedlejším pokoji, obstarávající teď celou jeho domác-

nost, otevřela dvéře ptajíc se, chce-li něco. — Nic, nic, odbýval ji. A to je komedie, řekl pojednou na hlas a smál se zase, kyna služce, aby odešla. Oni chtí jeho jubileum oslavovat! Jeho přátelé! A suchý jeho smích zněl opět pracovnou.

Jeho umění chtí oslavovat! Jeho umění!? To je komické. Budou oslavovat mrtvolu, sejdou se k jejímu pohřbu a pak vystrojí šumný, hlučný kvas, budou křepčiti a výskati nad hrobem. A aby byl šprým úplný, budou mluviti o nesmrtelnosti, o věčném životě jeho umění — které je dnes odbyto, překonáno, přes něž možno přejíti s klidnou myslí, poněvadž pro přítomnost nemá ani nejmenšího významu. Jeho ctitelé! Jeho přátelé! Ti, kteří po něm plvali, jej ignorovali, snažili se znechutiti mu jeho práci, znesnadniti mu její obtíže, dokud mělo pro něj cenu *pracovati*, dokud věřil, že má nějaký smysl, vůbec *Umění*, na němž celým svým dechem visel; — teď, kdy je všechno mrtvo, a kdy vidí illusornost, zbytečnost, bezúčelnost let, jež věnoval práci, sejdou se, aby — oslavovali, več nevěří, čím pohrdá, co od sebe odkopává jako marnou, zhnusenou tretku. A on má poslouchati jejich poklony, má se nechati vléci na bankety, blahosklonně při-

jímati dary, jimiž ho zasypou, řečnit se slzami v očích, poslouchat nekonečné, bombastické řeči, s vyssátým, ztupělým mozkem tisknouti ruce gratulujícím mu lidem, usmívati se na ně, říkati jim lichometnictví, líčiti štěstí a blaženost za to, čím ho obklopují, aby si nikoho nepohoršil, nikoho nepohněval, nikoho nerozmrzel! . . .

CLXI.

Klesl vysílen do lenošky. Přepadl ho škrtivý, z dna zdvižený, hustý, kalný hnus. A pak vlny překypělých bolestí zalily jeho duši. Viděl a cítil teď znova falešný podklad svého živoření, poznával teď vlastní svou zbabělost, která mu nedovolovala, aby důstojně odešel, která jej nutila hráti ponižující a nečestnou úlohu v této burlesce. A zase se viděl na banketě, v salonní černi, jak nuceně se usmívá a uklání těm, kteří jej oslavovali, a kteří přece musili věděti, že radost jeho, že štěstí jeho je líčené a vylhané, a že to všechno jest jen tenký, lehký závoj hozený na rozdrásané, hnijící vředy jeho života. Cítil, že je nemožno, aby tuto úlohu hrál, aby to poslední, co zachránil ze života, purpur své pýchy, provlékl za jásotu luzy blátem a špínou tržišť a ulic. Děsil se

myšlenky, že by se měl zase ocitnouti uprostřed těch lidí se spokojenými sebou samými, širokými, růžovými tvářemi, že by měl tísniti svou sklíčenost, svůj smutek v zmateném, hemživém nahromadění tlačících se k němu těl, obklopujících jej, jako lovečtí psi uštvanou a uhoněnou, k zemi kleslou zvěř. A posléze ještě ty studené poklony, ty shovívavé fráze podmíněného, reservovaného „uznání“, jež „vzdor všem námitkám“ nenalezá příčiny, proč by „aspoň jistým stránkám“ uměleckého díla nevyslovilo svůj souhlas — ty plazově studené, odpudivé, opatrné fráze, mající chlad slabých potlesků, které se dávají jako milostná almužna clownům v cirku, jichž výkony neuspokojily . . . Ne . . . komedie se nesmí odehráti . . ., je nutno, aby co nejdříve hlavní herec odřekl úlohu . . aby představení bylo zmařeno . . . tak si umiňoval . . .

CLXII

Teď jej celého zaujala myšlenka: Co dělat, aby překazil zamyšlené oslavy. Pomýšlel na prohlášení, že si žádných ovací nepřeje. Ale . . . tím by byl padl jistý lehký stín směšnosti na jeho osobu. Jak? řekli by někteří. On si nepřeje ovací? Vždyť se na žádné ovace ani nepomýšlí. A jiní by soudili:

prohlašuje, že nechce žádných ovací, by se zableskl svou skromností, ale v pravdě chce na své jubileum jen upozorniti . . .

Zamýšlel tedy aféru vyříditi cestou soukromou. Několikráte vyšel, aby vyhledal rozhodující osoby, ale výsledek jeho vycházek byl vždy — nijaký. Buď vůbec nikam nešel, aneb navštívil li koho, ostýchal se hovor v ten směr uvésti a po chvíli se poroučel, hovořiv o lhostejných, bezvýznamných věcech a o vlastní věci se ani nezmíniv.

Konečně zanechal těchto pokusů. Zjasnilo se mu náhle. Bylo to takové náhlé vnuknutí, ozřejmivší mu celou situaci, jako tichý blesk za hluboké noci osvětlí náhle krajinu. Ano, řekl si. Nesmím zde zůstat. Odejdu. *Musím odtud.* Ať kamkoliv, jen když budu pryč. A ustanovil se pevně.

CLXIII.

Zmizela nejistota, rozchvěná a těkavá nestálost, jež se dosud prolévala jeho myslí, přinášejíc v kalných svých brodech nejasná rozhodnutí, ale nedostihnuvši s nimi břehu odrážela je v příliv a stápěla beze stopy v hlubinách . . . Teď bylo jasno, kde bylo před tím klamivé přítmí. Široká, rozlehlá a neurčitá dráha jeho budoucího života stěsnala

se teď v přímou, zúženou stezku vymezeného, ne již náhodou, libovolně určovaného života. A čím více před tím váhal a se rozmýšlel, tím rychleji teď jednal. Pořádal své věci, činil přípravy k odjezdu. Kam, ještě se nerozhodl. Ale že nesmí zůstati zde, o tom již rozhodl. Cítil, že je zde pro něj všechno již skončeno, jeho úloha že je dohrána, prodlužovati ji, že by vedlo k nechutnostem, že by vedlo nejvýše k zošklivení ještě i toho, co v něm čistého zbývalo. A duše jeho, tak zdupaná, tak ponížená, tak skleslá po trýzni posledních dnů, vzepjala se pojednou, vznesla a zvýšila. Špína a hnus toho, co jej obklopovalo, přece jen neměly tolik moci, aby jej zdusily a podrobily. To vědomí jej sílilo a blažilo. Objevil v duši své čistý, světlý kout, pro nějž chtěl podstoupiti třebas i nová muka, nové bolesti, nové boje... A ne již kout — on nesl ve své duši celé pláně, široké a klidné pláně jasných tráv, osluněné a šťastné kraje, pro něž mělo cenu ještě žíti. Stálo za to, aby jeho život rozhořel se znova v svěží, praskavé ohně posíleného, obnového požáru. Zbývalo v něm ještě dosti látky, aby byla strávena. Tolik nepověděného cítila jeho duše, co mohl říci, tolik tepla a lásky, o níž se mohla sděliti. Nevyhasly všechny barvy,

nedohořela všechna světla, nevyvanuly všechny vůně, nebyla setřena všechna rosa. Vypadla z jeho mysli mnohá vzpomínka jako ze staré knihy vypadávají vytržené listy. Text jevil mezery, — ale jeho duše chtěla se znova zamysliti nad nesouvislými řádkami, nad nimi přemýšleti, hledati souvislost a spojitost vět. A touha, pomísená, nejasná, ale vždy víc a více se rozpřádající a všechno zatopující, rozprostřela se teď nad ubíhajícím tokem jeho dnů jako nad řekou z rána stoupá a kouří se bílá, vlhká, neproniklá, hustá pára . . .

CLXIV.

Ale v den odjezdu byl přes to vše zase sklíčený a smutný.

Nespal celou noc. Prochodil ji, sláb a k smrti skleslý, dívaje se chvílemi na profil mrtvého dítěte nad psacím stolkem, a veliké slzy, z nenadání se dostavivší, smáčely jeho obličej. Byl sám, a dal volný průchod své rozcitlivělosti. Byl měkký a chvěl se teď pod každým nárazem jako nemocné, zchoulostivělé, vyhýčkané dítě. Všechno to, co se v posledních dnech sběhlo, připadalo mu teď tak nepochopitelné, cizí, vzdálené, že nechápal, jak se to mohlo přihoditi, a jak se to vůbec *jemu* mohlo přihoditi. Rozhlédl se

kolem sebe a utkvěl pro okamžik, jakoby čekal, že za jeho zády zazní najednou veselý hlas Stanislavin, a že jeho kolena obejmou útlé, něžné, pavučinové ruce Nelliny . . . a že pozná, že procitl z ošklivého, odporného snu, svěží a šťasten, že všechno to, co jej svíralo, bylo jen pouhým nepříjemným snem . . .

Ale kolem něho bylo mrtvo. Zalehlé, široce prostřené mrtvo. Vědomí skutečnosti se vrátilo. Ulekl se pojednou, trhl sebou prudce, a dohořívající umdlená lampa zaplápolala, by zapadla zase v popelavou zčeřelost shasínajícího svitu. Nezbýval než rozchod . . . dvě duše, jež se potkaly v tmách a domnívaly se, že najdou u sebe spříznění, odvracují se teď poznavše svůj klam a jdou od sebe na vždy . . . Toť vše . . . odcházejí, a ještě jen houpavé, přelévající se, nejasně zmlžené svity světel, jež ukázaly jejich klamy, lijí se v jejich cesty, jež mizejí v temnotách, a v odcizených duších se chvěje ještě jako beztvará, bezpříčinná, neurčitě z břehu ticha vystouplá, jemná, prachová, k nepovědění bolestná lítost rozchodu . . . Zdálo se mu teď ještě, že objímá přelud, co se chystá odtud vyjíti, z těch míst, kde zbylo něco z jejího dechu, z vůně jejího mládí, jemné, sotva

znatelné stopy po celém tom bývalém životě jako setřené, smyté skvrny po zašlých barevných figurkách na starých saských porcelánech. Ale pak, až vyjde, že nezbude ze všeho, co prožil, než studená tma a bezútěšná prázdnota . . .

CLXV.

Bděl až k jitru. Čekal úsvitu, strnulý, nehybný, bez myšlenky ve vyprázdněné hlavě, tiskna pobledlou tvář k studenému sklu okna.

Mraky se převalovaly po nebi, a z jich tísně, jako z nenadálého rozestoupnutí, vyřinul se zazelenalý, nepatrný paprsek světla, a pak již to byl celý světelný pramen, jenž prosakoval se váhavě studeným vzduchem, zhuštěnými jeho vrstvami, by rozemíral v rozpjetí temnot, malomocný v převládající dosud záplavě černa. Po chvíli začalo se však jasnit i dole, při zemi. Jako ze sna rozsvěcovala se volné bledost předmětů, ale jako bez obrysů, pohasle, podobné velikým bílým lampám, v nichž plamen k zhasnutí stažen zdá se sotva hořeti. Po všem rozléval se prázdný, zasmušilý odstín, jakoby to bloudil po náhle vystoupivších plochách vzlesk mrtvé odráženého zrcadla, by mřel na nehybné mlčenlivosti celku . . . Zprvu ta prázdnota

všeho, která neměla odstínů a barvy, to stálé rozsvěcování a zase pohasínání něčeho, co nemělo dosud ani jména ani tvaru, plnilo bezútěšnou teskností. Hledě v ta první vnikání počínajícího dne v dovršenou noc, cítil, jak jej zalévá úzkost, ne již před tím, co mu bude zažíti v nově započínaném životě, — ale vůbec z toho, že existuje, a *v této chvíli si uvědomuje své bytí*, uprostřed tak velikého smutku všeho jsa částí toho ticha, zmrtvení, unaveného probouzení dne . . .

A mnohem blíže než kdy jindy cítil se teď studené, mrazící záhadě života, jakoby to byl z nenadání přikročil ke vchodu, odkud se odhrnula těžká, neproniknutelná opona, by z hloubi svých temnot ovanula jej skličujícím, dusivým dechem svých zalehlých, v plísni propadlých, mrtvých, neoživených prostor.

Častokráte viděl již tento nejrannější úsvit. Ale nikdy nehleděly v něj tak beznadějně jeho zraky jako dnes. Mnohdy probloudil noc, noc pod nebem černým, bezhvězdnatým, jako poušť nekonečných, hlubokých temnot, šlehaných chvílemi útěkem ostrého, mrazivého větru. Noc velikého města, usnulého v klíně černých záplav, děsící svou prázdnotou, bez chodců osaměle tu a tam se vyno-

řivších, bez světel, odrážejících se mdle a malomocně od mokrých chodníků s dojmem světel odrážených vodními hladinami, — aby na konci svých toulek pojednou stanul a pozoroval první známky přibližívšího se svítání. Ale nikdy netísnilo vše a nezmrazovalo jeho nitro jako teď. A ponurost a bezhlasná ztrnulost neopouštěla jej ani pak, když již celé oblačno plulo v záplavě měkkého, průzračného, lilijového svitu, kdy pojednou vše se zjasnilo před jeho zraky, že bylo lze rozeznati i ozdoby říms, i spletité formy lomenic, i výřezy štítů domovních, že bylo možno ostře odlišiti i tvary kostek, jimiž byla dole ulice vydlážděna.

CLXVI.

Tedy konec všemu *zde*, šeptaly jeho rty. A jinde? Jak jinde bude? Po letech, až vzpomenu na tuto bytost, která se dívá dnes na první úsvity dne, jenž má znamenati pro ni nový oddíl v tom, co dosud prožila, . . . na tuto zlomenou, sklíčenou, zbabělou bytost, jež se tu tiskne ke sklům okna podobna zpozděnému, malomocnému, plouživému nočnímu stínu, — zda budu moci říci, že je mrtva, že je pohřbena, . . a budu na ni mysliti jako se myslí na toho, kdo dávno

zemřel, kdo se již nevrátí . . .?! Či přiblížím se jednou bázlivě k zrcadlu kradmo jakobych se bál, že probudí ohlas mých kroků uspané výčitky, nesmířené, neodkáté, neuspokojené stíny viny . . . a budu hleděti v hladinu zrcadla a pozorovati v něm *touž* tvář, jejíž bolest teď děsí mou duši . . . a s úžasem, němým úžasem potlačuje výkřik děsu, poznám, že *táž* zoufalost v duši zvolila úkryt, *táž* beznadějnost že se tam plíží den co den, přesvědčujíc mrazivě duši, že je zbytečno že znova vrhla se proti proudu, že znova bojovala a krvácela . . . aby došla k témuž výsledku, k jakému jsem došel dnes: že je marno žíti duši, jež se nezrodila životu, jíž odňata byla chuť života dříve, než ho ještě mohla okusiti. Kterak bloudí a těká bezúčelně hledajíc a nenalézajíc, uprostřed radostí a rozkoší, jež jí nebyly určeny, hned blížíc se, hned odpuzujíc, nestálá, zmatená, stísněná, všude, kam se dosud obrátila . . .

CLXVII.

Jak mi tehdy bude? Co tehdy pocítím? Řeknu si: Snažil jsem se vykonati svůj úkol, — co mi po tom, že se nezdařil?! Plahočil jsem se, vlekl prachem cest, v úpalu a žáru slunce nesl jsem břemeno své, v naději, že

snad přece jen někam dojdu, něco vykonám tím, že trpím, — je to *moji* vinou, že jsem nikam nedošel a ničeho nevykonal? . . Či zatemní mou duši zoufalost, jako zatemňuje mrak pustou krajinu: tolik chodců šlo mimo tebe a ty jsi nikomu nepodal ruky, tolik chodců blížilo se k tobě a ty jsi nikoho nezavolal, každému jsi se vyhnul, nedůvěřivý, podezřívavý, bázliv před jakýmkoliv sblížením. Zalézal jsi v samotu, kde se ti vše zhnusovalo, kdy i vlastní myšlenky v tvé mysli rozvíjely se netečné a líné jako odporní plazové v stuchlé jeskyni, kdy se ti stala protivnou i vlastní tvář zahlédnutá z nenadání v ploše zrcadla, — jako bys to viděl tvář někoho cizího, jenž tě pronásleduje a vytrvale sleduje až v nejposlednější kouty, kam se skrčuješ, zatajuje dech svých úst . . . ubohé, spráskané, odkopnuté, povržené, prašivé zvíře . . . před zvědavostí zraků.

K ničemu nebylo to všechno, — řekneš si, ty, jenž jsi prošel celou tou vírnou směsí nejbodavějších příllivů mučivých pocitů, jenž jsi se vydal v šanc všeho toho, co ti vmetal svět s lhostejností nebo pohrdou v tvou samotu: marně jsi doufal, marně jsi miloval a marně nenáviděl, nic jsi nebyl v tom všem, ani v lásce, ani v záští, nikomu jsi neprospěl

a nikomu jsi neublížil, prošel jsi prázdně a bezúčelně prostorem jako stín kouře, jenž prochází po bílé stěně; poznáš jen, že jedno ti život dal, to vědomí zbytečnosti, tu výčitku, jež se usídlila v duši, jež vystupuje neodpuditelná i tehdy, kdy skoro již zapomínáš, zatím co se v tobě něco rozhořívá jako slabý, vzdálený odlesk naděje, jež by tě mohla někdy i oblažit . . .

Stavěl jsi a neměl jsi pevné půdy pod nohama . . . Střítilo se vše, než jsi se nadál, máš chuť pustiti se znova do práce, znova stavěti, podoben mravenci, který nesčetněkráte se střítil s ohnutého stébla, by znova a znova na ně vylézal a znova a znova dolů padal!? . . . A přece vzdor tomu všemu cítíš, že *jest* v tobě něco jako schopnost života, že *jsi* schopen vykonati nějaký úkol, nějaké dílo! . . . Ale nevíš, *kde* a *které*, *kam* se máš postaviti, *kde* začíti, *čeho* se nejprve chopiti, aby se jako zázrakem rozvily a uplatnily ulmčované, pohřbené dosud síly . . . Cítíš, že nejsi nejhorší, nejposlednější, ale zdá se ti, že jsi jako nedotvořen, nehotov sám se sebou, že schází v tobě nějaká část, za kterou kdybys našel náhradu, že by se pojednou všechno vzkřísilo, vzpružilo, oživilo. Čekáš, až se dostaví tvá chvíle, ale ta se nedosta-

vuje, a ty marně trávíš svůj život. Nejasně poznáváš, že žiješ v klamu, že tě zaslepuje a omamuje lhavá, podvodná naděje, která se nemá nikdy splniti . . . ale nemáš síly, co tušíš, říci si na hlas, uvědomiti si marnost tohoto čekání, smířiti se s tím, co ti možno ze života dostati . . . Více přemýšlíš o životě než jej žiješ, více o něm sníš, než se mu blížíš. Ptáš se stále proč, nespokojuješ se povrchem, neuspokojuje tě vnější barva, chceš proniknouti do vnitř, vypátrati spodní ztajené proudy, věděti *podstatu* tam, kde jiným stačí pouhá *existence* . . .

Jen sny byly! Jen hry! — ale nebyl život . . . boj . . . zápas . . .!

Zápas?! . . . Tedy pouhou hrou bylo vše, co jsem za ta celá léta prožil . . . Ty dny vysilující únavné práce, jež jsem zmařil nad svými rukopisy? Mé zoufalství, má muka, mé bolesti? Pouhou hrou bylo, že jsem tak často krvácel, kdy jsem se díval na zříceniny toho, co jsem stavěl, v propast, jež mi shltila vše, co mělo ze života pro mne cenu?! Všechno-li bylo snem, *toto nebylo* snem . . .

Ale je čas, aby se ztišila, duše Aby shaslo, co v tobě nepokojně hořelo . . . Nech teď ostatní, ať ti zápasí . . . Dívej se klidně na jejich práci, jež je ti lhostejná, na jejich

cíle, jež jsou ti cizí. Dívej se na ně i s účastí, chceš-li, zvědava nejvýše jen na to, *kdy* se dostaví u jiných, co se tak dávno dostavilo u tebe: ten okamžik, kdy se v duši pocítí prázdnota, vzdor všemu tomu ruchu, jenž se tam ještě nedávno vlnil, kdy člověk najednou se probudí v jitru, jež mu připadá nezvykle zsinalým a prožívá první den, kdy je nemluvný, zasmušilý o samotě a nervosní, prchlivý v jakémkoliv styku svém se světem... Kdy sahá po obvyklé práci a neví, proč pro ni sahá, kdy chce vyjíti v hemžení ulic a neví, proč chce vyjíti a kam chce vyjíti...

CLXVIII.

Nač otáleti, nač váhati?

Odbila tvá hodina, ó duše, připrav se k východu. Nelituj toho, co jsi prožila. Nenes žádné bázně vstříc tomu, co ti bude ještě překonati. Dej, ať se pýcha vrátí v tvou zlomenou odvahu, po tolika zoufalstvích, jimž jsi podléhala. Nemysli již na minulé. To je mrtvo. Nedbej přítomného. To je lhostejno. Nedívej se v budoucí. To je ještě vzdáleno. Ani neodpouštěj, ale ani se také nehněvej, ani nenáviď! Vrať se sobě samé. Co ti potom, kdo tě obklopuje a vstříc ti nese posměch nebo záští! Zpytuj sebe samu, ó duše, se

sebou samou účtuj. A poznáš-li opětně marnost všeho, shasni pak svítilnu, kterou jsi pověsila do noci a jejíž plamen jsi vydala v šanc tolika větrům, tolika nejprudším návalům vyvstávajícím z lůna černých temnot. Shasni ji sama až poznáš, že hořela neužitečně, že ani jediný pozdní chodec nešel za jejím svitem, aby vešel pod tvou pohostinnou střechu . . . A pak teprve budeš moci říci klidně: *Je dožito. Odbila hodina. Lampa dohořela. Je možno vykročiti a odejíti navždy* . . .

CLXIX.

Když večer toho dne seděl ve vlaku, jenž ho měl odvézti daleko odtud, zatím co naslouchal ztrnule poslednímu ruchu perronu před samým odjezdem, rychlým chůzím zřízenců a opozděných cestujících, jejich úsečným hovorům a pokřikům, a co v záblescích světel mihaly se venku bledé skvrny obličejů a temné stíny cestovních pláštů a přenášených tlumoků, objevil v sobě pojednou stopu citu dávno zmizelého, vzpomínku na dny, kdy drobný, naivní, mladý člověk, sedal na venkovském nádraží poprvé do vlaku, aby se vydal z neznámou dáli, v hlavní město, jež ho lákalo a vábilo svým hlukem, jež jej nezkušeného, života neznalého hocha

oslňovalo z dáli svým pozlátkovým leskem a svou přepychovou, omamnou svůdností. A tu se mu z nenadání vrátil ještě jeden velice podřízený jinak a nepatrný detail: vzpomínka, jak poprvé, když vešel v ulice města, padl mu do očí v černé noci krví osvětlených písmen hořící nápis: *Chantant*. A jak tehdy, ani nevěda, proč, vešel do vnitř, v zakouřenou, špinavou místnost, kde na schátralém jevišti k rozladěnému drnčícímu pianu sešlý zpěvák předměstskému publiku chraptivým hlasem zpíval jednu z těch velkoměstských banálních, ale neskonale truchlivých, zádumčivých a melancholických písní s refrainem o marnivosti všeho na světě. A jak celé to množství, jež se tu v dusnu a kouři tísnilo, drobní řemeslníci a tovární dělníci s ženami nebo milenkami, najednou se stišilo, jak se pojednou v celé místnosti rozhostilo trapné a tíživé zklidnění a zmrtvení — a pak jak znenadání, jakoby si chtěli odlehčit, všichni zazpívali refrain, a co zpěvák již umlkl, opakovali sami poslední sloku truchlivými, necvičenými, hrubými hlasy; nálada té chvíle, nezvykle černá, pustá, škrtivá, lehla teď na jeho duši a tlačila a dusila jej jako spícího v noci neodbytná, tajně se přibližívší mura,

a jeho rty opakovaly nevědomky sloku, a opakovaly nevědomky refrain dávno již zapomenuté písně a zpívaly banální slova o tom, jak je život marný a prázdný a rozkoš zcela krátká a bolest nekonečná . . .

Vlak již dávno sebou hnul. Ale on stále ještě vzpomínal na tehdejší scénu, zahájivší tak nezvykle jeho pobyt v městě, z něhož nyní prchal . . . Až přišel posléze i jemu klid. Mrtvý klid. Nic se v něm již neozývalo. Vzbouřené a vyvřené vlny se uklidnily, bolesti a úzkosti se slehly, tma a mraky pokryly vše k zadušení nízko, uspaly a uklidnily všechny kouty a záhyby jeho bytosti. Smutek se vsákl v průliny, jimiž byl před tím vynikl, by zaplavil celou jeho duši. Teď již netrpěl ničím. Přestalo drobné stékání a splývání úzkých pramenů bolestí, přestalo již stahování se, kupení a spojování v jediný proud hlodavých muk . . . Bylo ticho a mrtvo v duši oddané svému osudu . . poznavší teď klam a marnost všeho, k vůli čemu dosud krvácela . . .

Vlak drnčel svou jednotvárnou píseň dále, a ve voze slabě se rozléval kalně žlutavý, třesoucí se svit mdle hořících lamp. A zrak když zabloudil k oknům, neviděl

než neproniknutelnou oponu tmy a pusto
její obsáhlost . . . v hlubokých pláních sleh
lých a splynulých v černu a vlhku bezlidn
mrtvé noci . . .

PG
5038
K43M5

Karasek, Jiri Josef
Mimo zivot

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY